

Lunds universitet

Historiska institutionen

HISS33

Seminarieledare: Elisabeth Geevers

Handledare: Emma Hilborn

Datum för seminarium: 2025-06-4

LUNDS
UNIVERSITET

Drömmen om kvinnan

Konstruktionen av *hegemonisk femininitet* och kvinnans plats i den
borgerliga kulturen i svensk och brittisk modepress 1830–1855

Ella Rodéhn

Abstract

The dream of woman – The Construction of Hegemonic Femininity and the Woman's Place in Bourgeois Culture in the Swedish and British Fashion Press, 1830–1855

This thesis investigates the construction of *hegemonic femininity* in British and Swedish fashion periodicals between 1830 and 1855, a period often overlooked in history research. Through an intersectional lens, drawing on theories of fashion as a social institution and symbolic language, the study explores how fashion periodicals functioned as normative media, shaping bourgeois ideals of womanhood, class and racialized beauty. This thesis explores how femininity was idealized and regulated through fashion periodicals in the mid-nineteenth century, with a focus on the themes of the *pleasing woman*, the moral function of fashion and the woman's role within the household. It analyzes how clothing trend, visual imagery and editorial content worked together to define and enforce bourgeois ideals of feminine virtue, appearance and domesticity. This thesis reveals how clothing became a performative tool through which femininity, moral and social status were expressed and negotiated. Fashion was not only an aesthetic practice, but also a moral language, closely tied to virtues like modesty, passivity and restraint. The periodicals instructed their readers on how to manifest these virtues through appropriate dress, reinforcing the woman's role as a reflection of her household's status. The concept of "the duty to please" (*behagsplikt*) merges as a central mechanism in this gendered order, aligning with broader moral ideals and domestic ideologies. While both countries emphasized similar ideals, differences in tone and expression are noted. British magazine employed a more dramatic and moralizing rhetoric, while Swedish periodicals conveyed similar messages through a more subdued, nuanced language. Fashion illustrations further reinforced *hegemonic femininity* by depicting the ideal woman in domestic setting, with fair skin and modest attire. Racialized and class-based distinction were also evident, highlighting the exclusivity of the *hegemonic* feminine ideal. Ultimately the study concludes that the *hegemonic femininity* promoted in these magazines was a multi-layered construct that demanded both internal virtue and external elegance. It was a femininity deeply rooted in Christian morality, racial hierarchies and class structures, reinforcing the woman's role as a passive, moral centerpiece of the bourgeois household. The magazines served not only to reflect but also to discipline and produce the ideal woman – elegant, restrained and devoted to her household.

Nyckelord: mode, genus, moral, ideal, dygd, behag, skönhet, hegemonisk femininitet, borgarklass, 1800-tal, modemagasin, visuell kultur.

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Historisk bakgrund	3
1.2.1 En klädedräkt under förändring	4
1.3 Teori	5
1.3.1 Mode	6
1.3.2 Hegemonisk femininitet	8
1.3.3 Intersektionalitet	10
1.4 Källmaterial, urval och metod	13
1.4.1 Metodologisk tillvägagångssätt	18
1.5 Forskningsläge	19
1.5.1 Mode och konsumtion	20
1.5.2 Skönhet och moral	26
2. Analys	29
2.1 Omsluten av ideal – Klädd för dygd	30
2.1.1 Den skiftande silhuetten – Klädedräktens omformning	34
2.1.1.1 1830-talet	34
2.1.1.2 1840-talet	38
2.1.1.3 1850-talet	41
2.1.2 Naturlighet som ideal – Skönhet, hälsa och äkthet	43
2.2 Vacker i själ och spegel – den behagliga kvinnan	51
2.2.1 Den gudfruktiga kvinnan – Kristendomens formande av dygden	55
2.2.2 Det evigt goda – Historiska kvinnor som förebild	57
2.3 Den djupt kännande kvinnan	60
2.3.1 Hjärtats helgedom – att älska i trohetens och hushållets tjänst	65
2.3.2 I den manliga blickens ljus – Formad av det manliga förnuftet	73
3. Diskussion och slutsats	76
3.1 När kroppen blir budskap – Klädedräkten som uttryck för klass, kön och karaktär	78
3.2 Mellan spetsar och samhällsordning – den hegemoniska femininitetens och behagspliktens landskap i Sverige och Storbritannien	83
3.3 Avslutande reflektioner och vidare forskning	88
Litteraturförteckning	89
4.1 Källor	89
4.2 Litteratur	90

1. Inledning

Let a woman be gentle, affectionate generous and sincere – Let her, above all, have warm and tender heart; But if she means either to please in society or to cage a heart unto herself with ladylike demeanor to the society she joins, and yet enlivening it withal by sprightliness and good-temper.¹

Hennes själ var stor och ädel; hennes förstånd genomträngande och vidomfattande: utan tvivel givas några tilldragelser i hennes levnad som det varit bättre om de icke inträffat, men hon var oskyldig till mycket som man lägger henne till last.²

Citaten är hämtade ur en brittisk och ur en svensk modetidskrift från 1830-talets början och berör några av de kvinnliga dygderna som hade högt anseende och var kännetecknande för god moral. De visar också på en utbredd femininitetskultur där ideal, moral och synen på den ideala kvinnan bestod av samma grundpelare och hur kvinnans inre väsen var mycket betydelsefullt i relation till mode. Under 1800-talet rådde föreställningen att en kvinnas moraliska karaktär kunde avläsas genom hennes yttre. Kroppen sågs som en spegel för hennes inre egenskaper och om en kvinna ville förändra sitt utseende till det bättre krävdes en moralisk omdaning, snarare än enbart en yttre förändring.³ Mode var således inte ett fenomen som enbart berörde de yttre aspekterna, utan berörde den inre moral som kvinnorna besatt. I konstruktionen av en önskvärd borgarklasskvinna var därför hennes yttre behag minst lika viktigt som det inre. Modepressen spelade en central roll i skapandet och upprätthållandet av den önskvärde femininiteten och hade kapaciteten att forma och förmedla dessa ideal till den kvinnliga läsarkretsen, ideal som också var nationsöverskridande.⁴

Modetidskrifterna fyllde en bildande funktionen där de berörde olika områden i en borgarklasskvinnas liv. De skrev om såväl nyheter från modehusen, biografier om konstnärer och kompositörer, nyheter om operor, teatrar och musik samt innehöll skönlitterära inslag av

¹ *La Belle Assemblée: Court and fashionable magazine*. (1830) "A passage in the life of sir Huon De Grey" s. 187- 188. Vol. 11. HathiTrust Digital Library

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.319510007310598&seq=1>

² *Magasin för konst, nyheter och moder: tidskrift*. (1835) "Catharina Alexiewna, kejsarinna av Ryssland" Stockholm: Deleen s. 1–2.

³ Beaujot, A. (2012). *Victorian fashion accessories*. Oxford: Berg Publishers. s. 1-3.

⁴ Runefelt, L. (2020). *Den magiska spegeln: Kvinnan och varan i pressens annonser 1870–1910*. Nordic Academic Press. s. 185-187.

sedelärande karaktär. Det är även i dessa tidskrifter man kan hitta instruktioner och rådgivning som sammanlänkade skönhet och moral. Innehållet i tidskriften hämtades från olika europeiska länder och det går således att se att idéerna som spreds i modetidskrifterna var en del av ett större nätverk av idéströmningar. Genom att undersöka brittiska och svenska modetidskrifter ämnar uppsatsen därför att visa på att tidskrifterna existerade i en transnationell femininitetskultur. Perioden som har valts ut är 1830–1855, en tidsperiod som befinner sig precis innan startpunkten för pressens storhetstid och som lätt glöms bort inom den modehistoriska forskningen.⁵

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att analysera hur en önskvärd eller hegemonisk femininitet konstruerades i den brittiska och svenska modepressen mellan 1830 och 1855, i syfte att identifiera en gemensam borgerlig femininitetskultur och undersöka hur den konstruerades. Den utvalda tidsperioden är ännu något outforskad, särskilt i relation till tiden som kom efter, men av stor vikt för hur den kvinnliga borgerliga kulturen kom att utvecklas. Fokus ligger på de sammankopplingar mellan ideal, normer och moraliska föreställningar som förmedlades i tidskrifterna. För att nå den femininitet som var överordnad och hade ett högre anseende kommer begreppet *hegemonisk femininitet* vara av stor vikt. Hegemonisk femininitet är ett begrepp som beskriver de idealiserande normer och förväntningar som florerade, vilket också speglar och upprätthåller maktstrukturer och könsroller.⁶ Genom en transnationell jämförelse möjliggörs en förståelse för hur idéströmningar formade en bredare nordvästeuropeisk borgerlig kultur, där modepressen fungerade som ett centralt verktyg i förmedlandet och konstruerandet av dessa. Utifrån detta formuleras följande huvudsakliga frågeställning:

Hur konstruerades den moderiktiga hegemoniska femininiteten i den brittiska och svenska borgerliga kulturen under 1800-talets mitt?

För att konkretisera huvudfrågan kommer jag att använda mig av följande underfrågor:

- *Vad är det för ideal och moral som kommer fram i tidskrifterna och vad består de av?*
- *Vilka dygder lyftes fram i relation till klädedräkten?*

⁵ Beetham, M. (1996). *A magazine of her own?: domesticity and desire in the woman's magazine, 1800-1914*. London: Routledge, s. 4-7.

⁶ Schippers, M. (2007) "Recovering the feminine other: masculinity, femininity, and gender hegemony", *Theory and Society* nr 1, s. 85- 91.

- *I vilken utsträckning går det att tala om likheter och skillnader i dessa framställningar i den svenska och brittiska modepressen?*

1.2 Historisk bakgrund

1800-talet var en tid som stod inför stora geografiska, politiska och ekonomiska förändringar. Under 1700-talet i England hade det som kom att kallas för den industriella revolutionen inletts, en process som började spridas i större utsträckning till övriga Europa under 1800-talet. Industrialiseringen förde inte bara med sig nya tekniska innovationer, utan lade också grunden för den dominans som Storbritannien kom att ha en lång tid framöver, särskilt inom handeln, och den europeiska imperialismen. Världen började under 1800-talet integrera på ett helt annat sätt än tidigare tack vare den industriella utvecklingen.⁷

Franska revolutionen ledde till en kollaps av den gamla sociala hierarkin och det blev en ökad övre medelklassbefolkning, en förändring som spreds över hela Europa, även till Storbritannien och Sverige.⁸ Borgerlighetens mer betydande roll var också en faktor. Det ståndsuppdelade samhället som existerat fram till 1800-talet hade förändrats i grunden och medelklassernas inverkan socialt, kulturellt, ekonomiskt och politiskt gick inte att bortse från.⁹ Det går att tala om att klassuppdelningen som den tidigare sett ut blev av mindre betydelse, men att olika former hierarkier kunde upprätthållas genom andra arenor. Ett skifte ägde rum där acceptabla former av maskulinitet och femininitet blev mer begränsade och definitiva, då som resultat av att borgarklassens moralkoder fick större inflytande.¹⁰ Synen på män och kvinnor som väsensskilda tog också allt större plats, en syn som förutsatte mannen och kvinnans polaritet och som blev grundläggande för borgarklassens leverne.¹¹ Den borgerliga livsstilen vilade på hemmet och familjen som två centrala institutioner där könsroller var komplementära och normerande ideal. Mannens sfär var i det offentliga rummet, medan kvinnan förväntades vara verksam inom hemmets domän. Könen blev alltså än mer separerade än de tidigare varit.

⁷ Svanström, Y. (2017) "En ny världsordning" i Sjöberg, M. & Cassel, K. (red.). *En samtidig världshistoria*. (2:a uppl.) Lund: Studentlitteratur. s. 734–757.

⁸ Fukai, A. (2006) (red.). *Fashion: A History from the 18th to the 20th Century: The Collection of the Kyoto Costume Institute. Vol. 1, 18th and 19th century*. Köln: Taschen. S. 150-152.

⁹ Frykman, J. & Löfgren, O. (2019). *Den kultiverade människan*. (2: uppl.). Malmö: Gleerups, s. 87–89.

¹⁰ Breward, C. (1995). *The culture of fashion: a new history of fashionable dress*. Manchester: Manchester Univ. Press, s. s. 147.

¹¹ Bagerius, H (2019) *Korsettkriget: modeslaveri och kvinnokampen vid förra sekelskiftet*. [Stockholm]: Natur & Kultur. S. 22–23.

Kvinnan fyllde även en central roll i den umgängeskultur som växte fram under 1800-talet, där de agerade representant för det egna hemmet. Hon skulle där fungera som ett slags smörjmedel för mannens offentliga liv med sitt välordnade hem, välbehärskade person och välskötta yttre.¹² Kvinnans främsta uppgift var således att förvalta hemmet och med sina kvinnliga dygder låta det bli en ”trygg oas i den hårda tillvaron.”¹³ 1800-talets förväntningar på de olika könen skiljde sig åt drastiskt och relationen dem emellan var bland det mest essentiella för den samtida samhällsordningen.

Veckopressen med både män och kvinnor som målgrupp hade växt fram i England under det sena 1600-talet. Tidskrifter som särskilt riktade sig till de kvinnliga läsarna uppkom däremot i slutet av 1700-talet i Storbritannien, vars industrialisering och ökade urbanisering låg i framkant.¹⁴ Det var dock under 1800-talet som dessa fick en kulturellt framträdande kraft. De kvinnliga tidskrifterna var av stor betydelse på marknaden och utgjorde en stor del av den totala försäljningen av tidskrifter.¹⁵ Det var genom dessa som modenyheter kunde färdas länder sinsemellan. Modeillustrationerna omfattade oftast franskt mode, men den starkaste tidskriftskulturen existerade i England.¹⁶

1.2.1 En klädedräkt under förändring

Den industriella revolutionen förändrade produktionen av textila material. Maskiner som Spinning Jenny och spinnmulan effektiviserade textilarbetet och la grunden för framtida innovationer och utveckling. Inte bara går det att tala om en massproduktion, det fanns även ett mer varierat utbud för konsumenten. Det nya klädmotet kunde också i allt större utsträckning nå ut till allmänheten.¹⁷ Under mitten av 1800-talet blev utbytet av modet större, tack vare industrialiseringens nya material, färger och textilier.¹⁸

¹² Runefelt, L. (2020), s. s. 20–21.

¹³ Runefelt, L. (2020) s. 62.

¹⁴ Beetham, M. (1996). s. 6–7.

¹⁵ Easley, A. Gill, C. & Rodgers, B (2019) “introduction” I Easley, A. Gill, C. & Rodgers, B. (Eds.), *Women, Periodicals and Print Culture in Britain, 1830s-1900s: The Victorian Period*. Edinburgh University Press, s. 218–231.

¹⁶ Laver, J., De La Haye, A & Tucker, A (2020). *Costume and fashion: a concise history*. (6:e ed.. New York, New York: Thames & Hudson, Inc. s. 138-141.

¹⁷ Edwards, L. (2021). *How to read a dress: a guide to changing fashion from the 16th to the 21st century*. (Revised edition.) London: Bloomsbury Visual Arts. S. 74- 76.

¹⁸ Fukai, A. (2006) s. 150-152.

Efter 1800-talets första årtionde, där modet präglades av en kolonnliknande form där midjan markerades precis nedan bysten och bars utan korsett eller krinolin, började man sakteligen återgå till ett mode präglat av det som varit centralt innan den franska revolutionen: restriktiv korsetterning, storskalig ornamentik och tunga siden- och brokadtyger. Perioden där kläderna bestod av lätta tyger och nätta accessoarer avlöstes av en tid där kläderna ansågs vara kvinnans rustning, det rör sig således om en helt förändrad syn på vad kläderna fyllde för social och kulturell funktion. Den viktorianska eran kom att bli en rigid och konservativ period i klädhistorien. Den eftersträvaransvärda formen var timglasfiguren och elementen i klädedräkten förväntades framhäva den kvinnliga formen, vilket innebar en hårdare korsetterning och krinolin som bars med flertalet underkjolar.¹⁹ Grundstilen från 1830-talet och framåt var präglad av krinolinmodet, men klädedräkten kom att bli av ett enklare slag, med mindre dekorativa inslag. Midjan fortsatte ändå att krympa och kjolen fortsatte att expandera. Kjolarnas svällande former gjordes möjliga genom underplagg som begränsade kvinnornas aktivitet, vilket sågs som ett tecken på välstånd. Krinolinen bestod av en burliknande konstruktion av stål eller valben som gjorde den önskade formen möjlig. Synen på vad som var kvinnligt grundade sig i kvinnlig sysslolöshet, men i praktiken behövde kvinnornas ansvar för stor del av hushållets bestyr.²⁰ De kvinnliga kläderna speglade den attityd som fanns angående kvinnornas funktion som symbol för hemmet. Klädedräkten omöjliggjorde någon som helst form av aktivitet utan att orsaka utmattning, då andning och rörelse var inskränkt. Kläderna var under denna period till för att få kvinnorna se så små och sköra ut som möjligt, därför var det inte heller ovanligt med låg eller ingen klack på skorna. Klädedräkten handlade fortsatt om att visa upp sin klasstillhörighet, men en allt viktigare funktion var att visa upp genus med kläderna.²¹

1.3 Teori

Då syftet med undersökningen är att undersöka den moral, de värderingar och de ideal som florerade i svenska och brittiska modetidskrifter och analysera en femininitetskultur, kommer det teoretiska ramverket bestå av en kombination av genusteori och intersektionalitet, där *hegemonisk femininitet* kommer vara ett centralt teoretiskt begrepp. Hur mode skall förstås i denna kontext kommer också redogöras för.

¹⁹ Edwards, L. (2021) s. 74- 76.

²⁰ Fukai, A. (2006) s. 150–152.

²¹ Laver, J., De La Haye, A & Tucker, A (2020) s. 166–167.

1.3.1 Mode

Modetidskrifterna som gavs ut under 1800-talet fungerade som en helhet för att bilda borgarklassens moderiktiga kvinnor. Innehållet i tidskrifterna samverkade för att i grunden se till att borgarklassens kvinnor såg ut och agerade i linje med de förväntningar som vilade på dem. Kläderna var av stor vikt för en moderiktig kvinna, men minst lika viktigt var det att bilda en befolkning som agerade och levde i enlighet med borgarklassens ideal.²² Mode behöver därför i denna undersökning förstås på samma sätt som det förmedlades i modetidskriften: ett omfattande begrepp som täcker in den fysiska kroppen, hur man klär den samt de attribut som individerna besatt.

Grundläggande för uppsatsen är förståelse av modet, i synnerhet mode som ett abstrakt fenomen. Den vardagliga förståelsen av mode är som något materiellt, men minst lika viktigt är *mode* som något abstrakt där sociala och kulturella strukturer gör sig synliga. Sociologen Yuniya Kawamura menar att mode är något abstrakt som både signalerar status och sprids genom kulturen. Modebegreppets essens blir i enlighet med detta synsätt något föränderligt som styrs av större kulturella och sociala strukturer. Kawamura menar således också att beroende på vilken tidsperiod man ser till, förändras också vad modebegreppet faktiskt innebär. Kawamura exemplifierar detta genom att dra paralleller till borgerskapets större ekonomiska tillgångar och växande umgängesformer, något som i sin tur också påverkade modets innebörd.²³ Under 1800-talets feminiserades mode och det ansågs därför vara något som enbart kvinnor kunde ägna sig åt. Det tycktes råda en moralisk sammanlänkning mellan mode och femininitet, något som också påverkade modets plats i den sociala och kulturella sfären.²⁴ Mode kommer i detta fall användas som ett teoretiskt grepp för att fånga in något som annars är svårfångat, det vill säga en borgerlig femininitetskultur under det tidiga 1800-talet och samtidigt ringa in den *hegemoniska femininiteten* som tidskrifterna förespråkade.

Roland Barthes ser modet som ett abstrakt fenomen som går att förstå som ett system bestående av kulturella och sociala koder. Det kan ses som ett språk som inte är statiskt, utan förändras över tid och är beroende av samhällseliga normer och värderingar. Uppfattningar kring identitet, social status, kön och etnicitet ryms i dess symbolspråk. Modet är således ett fenomen som inte

²² Beaujot, A (2012) s. 12.

²³ Kawamura, Y. (2018). *Fashion-ology: an introduction to fashion studies*. (2nd ed.) London: Bloomsbury Visual Arts, s. 4-6.

²⁴ Kawamura, Y. (2018) s 20-25.

enbart går att utläsas utifrån hur det fysiskt manifesteras. Trots att den visuella aspekten av modet förblir viktigt, är det inte allt begreppet innefattar och inrymmer således också kulturella och sociala koder.²⁵ Konsthistorikern Ann Bermingham sammanfattar detta fenomen på följande vis: "Fashion is the place where the body and the symbolic intersect, it is the place where society's values become mapped onto the body and become naturalised as the body."²⁶ Historikern Mary W. Blanchard menar i samklang med Bermingham att modets visuella språk utgör en viktig grund i förmedlandet av de praktiker, ideal och moral som ansågs viktig och rätt, därför är de visuella aspekterna av källmaterialet av stor vikt för att skapa en samlad bild av modetidskrifterna och dess budskap. Något som kommer att utvecklas under metoddiskussionen.²⁷

Utvecklandet av den moderna kapitalismen som började ta form under det sena 1700-talet och blev alltmer utarbetat under 1800-talet förändrade hur man såg på mode och hur den kunde spridas. Genom tidskrifter och modeillustrationer blev modets demokratiseringsprocess möjlig, där allt fler kunde ta del av det senaste inom modevärlden. Tidskrifterna möjliggjorde även modets transnationella karaktär, där fler länder kunde ta del av samma nyheter på kortare tid.²⁸

I uppsatsen används mode inte enbart som ett materiellt fenomen, utan som ett abstrakt begrepp laddat med sociala och kulturella betydelser. Med stöd i Yuniya Kawamura, Roland Barthes och Ann Bermingham betraktas mode som ett föränderligt system av symboler och koder, där identitet, kön och klass samspelar. Mode ses här som en plats där samhällsideal tar kroppslig form, vilket gör det till ett effektivt verktyg för att analysera hur femininitet konstruerades. I likhet med Mary W. Blanchard betonas även det visuella materialets betydelse för att förstå hur moraliska och sociala ideal förmedlades. Mode behandlas i denna studie som ett transnationellt och normskapande språk i den borgerliga offentligheten, där modetidskrifter inte bara formade klädval utan även kvinnors uppträdande, värderingar och position i samhället.

²⁵ Barthes, R. (1967). *The fashion system*. University of California Press.

²⁶ Bermingham, A. (1994) "The picturesque and ready-to-wear femininity," I *The politics of the Picturesque: literature, landscape and aesthetics since 1770* Copley, S. & Garside, P. (red.) Cambridge: Cambridge Univ. Press. s. 112.

²⁷ Blanchard, M. W. (1995). "Boundaries and the Victorian Body: Aesthetic Fashion in Gilded Age America". *The American Historical Review*, 100(1), s. 21-23.

²⁸ Breward, C. (1995) s. 147.

1.3.2 Hegemonisk femininitet

Sociologen Mimi Schippers teoretiska modell om *hegemonisk femininitet* tar avstamp i Raewyn Connells modell där *hegemonisk maskulinitet* står i fokus. Connells modell utgår ifrån maskuliniteten som en social position eller en rad uppsättningar av praktiker som tillsammans legitimerar och rättfärdigar männens särställning i samhället, huvudsakligen gentemot det feminina. När det hegemoniska förhållningssättet tillämpas under en längre period legitimerar det också en särställning gentemot sin omgivning och skapar en hierarkisk maskulin ordning.³ Mimi Schippers har utgått från denna modell och applicerat den för att visa på en hierarkisk feminin ordning. Schippers använder sig av två olika nivåer: den första är den hegemoniska. Den *hegemoniska femininiteten* innefattar egenskaper som säkerställer och upprätthåller hierarkin mellan olika typer av kvinnor, till exempel står en gift borgarkvinna över en ogift kvinna av samma klasstillhörighet. Här går det att se vilka egenskaper som ansågs positiva för en kvinna att besitta samt var i relation till mannen hon befinner sig. De femininiteter som inte anpassar sig till den sociala ordningen eller gör anspråk på egenskaper som inte annars räknas till det kvinnliga benämner hon som *pariah femininities*, *pariafemininitet* på svenska, det är alltså denna kategori som utmanar eller hotar den rådande genusordningen.²⁹ Modetidskrifterna ämnade att framhålla den önskvärda femininiteten och vad den innebar. I källmaterialet går det därför att se tydliga värderande inslag där både positiva kvinnliga attribut lyfts fram och stundom ställs emot det motsatta. Genom att använda hegemonisk femininitet som begrepp är avsikten att identifiera dessa.

Genus som analytiskt verktyg inom historisk forskning beskrivs av Joan W. Scott vara användbart då det är möjligt att nå sociala konstruktioner som organiserar maktrelationer och hierarkiska ordningar som är baserade på genus och som annars inte skulle bli synliga. Genus handlar enligt Scotts förståelse inte enbart om kön, utan lika mycket om de relationer och system som styr individen utifrån dennes könsidentitet. Därmed är genus inte enbart ett analytiskt grepp som berör det kvinnliga, utan alla sociala roller som uppstått och konstruerats genom kön.³⁰ Yvonne Hirdman menar att genussystemet och dess logiker bäst förstås som en dynamisk struktur eller system bestående av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar som tillsammans interagerar för att skapa en ordningsstruktur. Hirdman talar om

²⁹ Schippers, M. (2007) s. 85- 91.

³⁰ Scott, J. W. (1986). "Gender: A useful category of historical analysis". *The American Historical Review*, 91(5), 1053–1075.

två olika logiker; där den första logiken är dikotomin, alltså separerandet och isärhållandet av det manliga och kvinnliga. Den andra logiken utgörs av hierarkin med det manliga som norm. I denna uppsats är det snarare skillnaden mellan olika typer av femininiteter som står i fokus.³¹ Även Margret Beetham utgår från kvinnlighetens föränderlighet när arbetar med tidskrifter från 1800-talet, detta då femininitetens villkor formades med hjälp av tidskrifterna.³² Utgångspunkten för förståelsen av genus tar avstamp i Laqueur, där manligheten beskrivs som en mer stabil kategori med tillskrivna egenskaper som anses vara överlägsna, det är också manligheten som är det grundläggande. Kvinnligheten framställs, till skillnad från manligheten, som dynamisk och formad av samhälleliga, politiska och kulturella faktorer. Den formas således utifrån denna förståelse i relation till större processer och skeenden.³³ Femininiteten som något under förhandling och formbart är utgångspunkten för modetidskrifterna, vars huvudsakliga mål var att befästa och definiera vad en god, dygdig och moderiktig kvinna innebar och identifiera en gemensam nordvästeuropeisk mode- och femininitetskultur.

Ytterligare ett viktigt begrepp för att hantera kvinnans roll i den borgerliga sfären är *behagsplikten*, vilken syftar till kvinnans naturliga fallenhet att *behaga* och passa upp på sin omgivning. Runefelt talar i relation till de önskvärda kvinnliga attributen om två centrala begrepp; *behagsplikt* och *hemideologi*. Det förstnämnda begreppet syftar på kvinnans natur att vara omhändertagande och viljan att *behaga* sin omgivning, medan det andra begreppet innefattar den dynamik och komplementaritet som hushållet bestod av, där mannen var familjens överhuvud och med kvinnan som värnade om hemmet.³⁴ *Behagspliktens* logik vilade således på den starka sociala och kulturella grund som *hemideologin* fört med sig, vilket speglade kvinnans natur att vara omhändertagande och hennes huvudsakliga drift, men också plikt, att *behaga* sin omgivning. Hennes huvudsakliga roll var som representant för hemmet och därmed skapa en behaglig atmosfär, utan att på något sätt tänja på gränserna för vad som ansågs passande, vilket krävde vissa attribut och egenskaper.³⁵ *Hemideologin* och *behagsplikten* kan således ses som de två grundläggande principer som borgerlighetens leverne och uppfattning på kvinnligheten vilade på. Jag kommer förhålla mig till dessa begrepp som de

³¹ Hirdman, Y. (1988) "Genussystemet —reflexioner kring kvinnors sociala underordning", *Tidskrift för genusvetenskap*, s. 50–57.

³² Beetham, M. (1996) s. 4.

³³ Laqueur, T. (1990). *Könens uppkomst: Biologi och kultur i västerländsk idéhistoria* (P. Nilsson, Trans.). Albert Bonniers Förlag.

³⁴ Runefelt, L. (2020) s. 129–130. En annan artikel som understryker just kvinnans naturliga fallenhet till att skapa harmoni är Charlotte Nicklas artikel "One Essential Thing to Learn is Colour: Harmony, Science and Colour Theory in Mid-Nineteenth-Century Fashion Advice" I *Journal of Design History* (2014).

³⁵ Runefelt, L (2019) s. 129.

grundprinciper som den *hegemoniska femininiteten vilade* på och som en central del i skapandet av en korrekt borgerlighet men kommer att undersöka begreppens applicerbarhet på en tidigare tidsperiod.

Margret Beetham framhåller tidskrifternas och modets roll som ett medium för förhandling av femininitet. Målgruppen var kvinnor, men femininiteten framställs i samtliga tidskrifter som något skört och under konstant förhandling och förvandling. Tidskrifterna blev en kvinnlig sfär där femininiteten stod i centrum och skiljde sig därmed från den maskulina världen. Det var dock inte ovanligt för män att inta en central roll i skapandet av de kvinnliga tidskrifterna, då som skribenter eller redaktörer. De kunde följaktligen vara delaktiga i skapandet av den femininitet och de attribut som var önskvärda. Därmed menar Beetham att det är av stor vikt att skilja på *femininiteten* och de faktiska kvinnorna i studier där tidskrifter utgör källmaterialet.³⁶ Återigen är det av stor vikt att ha i åtanke att de ideal som florerade i tidskrifterna inte nödvändigtvis reflekterade visade hur det i praktiken användes, utan ett ideal som grundade sig i tidens föreställningar om den kvinnliga rollen.

Uppsatsen utgår teoretiskt från Mimi Schippers hegemoniska femininitet, vilket kommer kompletteras med ett intersektionellt perspektiv och begreppen hemideologi och *behagsplikt* för att få en fördjupad bild av de sociala och kulturella förväntningar som fanns på kvinnligheten. Femininitet förstås i enlighet med detta som en hierarkisk organiserad struktur där vissa uttryck ges högre status än andra beroende på hur väl de förväntade ideal, normer och moral uppfylls. Hirdmans teori om genussystem som bygger på dikotomier och hierarkier hjälper till att synliggöra de skillnader som finns mellan olika femininiteter snarare än mellan könen som sådana. Förståelsen av kvinnligheten är kompletterad av Laqueuers idé gällande kvinnlighetens föränderliga natur, där femininiteten är en formbar kategori som är under konstant förhandling – något som kommuniceras i och görs tydlig utifrån modepressen.

1.3.3 Intersektionalitet

Intersektionaliteten grundar sig i tanken om att genus inte är tillräcklig som en enda analytisk kategori för att täcka in alla kvinnor, utan det krävs att flera aspekter inkluderas.³⁷ Intersektionalitet är ett synsätt där socialt och kulturellt konstruerade kategorier med

³⁶ Beetham, M. (1996). s. 1-14.

³⁷ McCall, L. (2005). "The Complexity of Intersectionality". I *Signs*, 30(3), s. 1771–1800.

utgångspunkt i förtrycksgrunder (som genus, klass, etnicitet eller sexuella preferenser) betraktas som sammanflätande och ömsesidigt konstituerade.³⁸ Nina Lykke menar att det är ett begrepp som kan användas både som ett teoretiskt och metodologiskt verktyg för att nå hur olika former av systematiskt förtryck samt se hur de samspelar för att upprätthålla dessa. Poängen är således också att se hur kategoriseringar samverkar och interagerar med omvärlden.³⁹ Lykke ser intersektionalitet som grundläggande i arbetet att ”producera ny kunskap om den hybriditet, komplexitet och diversitet som kännetecknar det postindustriella samhällets subjektiviteringsprocess.”⁴⁰ Helen Tolvhed lyfter att maktordningarnas sammanflätning inte förutsätter deras symmetri. De kan alltså vara olika framträdande vid skiftande tidpunkter, men det gör dem inte mindre betydelsefulla. I denna undersökning kommer intersektionaliteten applicerad i ett historiskt sammanhang, vilket Tolvhed ser som givande. Styrkan i att applicera ett intersektionellt perspektiv är dess förmåga att ge en fördjupad förståelse om historiska sammanhang.⁴¹ De maktordningar som lyfts fram som centrala kan därför vara mer eller mindre framträdande vid olika tillfällen i källmaterialet, men deras relevans förblir ändå bestående för innehållet. I källmaterialet är exotisering av utomeuropéer och deras seder vanligt förekommande tillsammans med skildringar av ett vithetsideal som oftast är tätt sammankopplade med klass. Teorin om *den hegemoniska femininiteten*, där genus är en central maktordning, kommer kompletteras med kategorierna klass och etnicitet.

En av förutsättningarna för borgarklassens kvinnor var, enligt Jessica P. Clark, just vitheten och den bleka hyn. Genom hudfärgen blev det tydligt att borgarklassens kvinnor inte behövde arbeta, men idealet var också starkt kopplat till den kolonisation och imperialism som florerade.⁴² Att vara kvinna och kvinnlig var synonymt med att vara vit.⁴³ I konstruktionen av den önskvärda och hegemoniska borgarkvinnan kan följaktligen inte etnicitet uteslutas som en central maktordning, tillsammans med klass. I *Ain't I a Woman? Revisiting intersectionality* menar Avtar Brahe och Ann Phoenix att uteslutandet av etnicitet i historiska studier tar bort

³⁸ Tolvhed, H. (2010) ”Intersektionalitet och historievetenskap”, *Scandia* nr 1, s. 59.

³⁹ Lykke, N. (2000). *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*, Taylor & Francis Group, 201, s. 50-54.

⁴⁰ Lykke, N. (2000)., s. 107.

⁴¹ Tolvhed, H. (2010) ”Intersektionalitet och historievetenskap”, *Scandia* nr 1, s. 65-69.

⁴² Clark, J.P. (2020). *The business of beauty: gender and the body in modern London*. London: Bloomsbury Visual Arts, s. 2-10.

⁴³ Dyer, R (1997) *White*, London/New York, s. 57.

viss komplexitet i materialet, något som har tenderat att ske i liknande studier där klass och etnicitet samspelar.⁴⁴

Den andra centrala maktordningen är således klass. I likhet med ekonomen och sociologen Thorsten Veblens syn på den arbetande klassen och dess motpol *the leisure class* är det den senare kategorin som står i fokus. Den kategori som benämns som *leisure class* utgjordes av den grupp individer som inte behövde kämpa särskilt hårt för sitt uppehälle och som genom olika praktiker visade upp sina ekonomiska framgångar och sin sociala position. I denna undersökning kommer borgarklassen fylla denna funktion. Veblen visar på att det är en klasstillhörighet som inte enbart är uppbyggd på ekonomiskt kapital, men som också består av en rad moraliska och kulturella värderingar och symboler. Klassbegreppet innefattar således mer än en ekonomiskt förenad grupp av människor, utan bygger på gemensam identitet som är baserad på en föreställning om moralisk överlägsenhet. Veblens användande av klassbegreppet fungerar väl i denna undersökning då modet är en central del i hans förståelse och hanterande av klass, något han ser som en manifestering av klass och social status.⁴⁵ Modet som ett uttryck för såväl klass som genus är något som historikern Ariel Beaujots forskning visat. Med accessoarer och begränsande kläder som hjälpmedel kunde ett symbolspråk växa fram där borgarklassens klasstillhörighet manifesterades i de yttre attributen. Parasollet och de vita handskar visade exempelvis på ett liv i passivitet och utan krav på fysiskt arbete. Vithet blev således också ett tecken på hög status och en klassisk markör för borgarklassen.⁴⁶ Klass i denna undersökning kommer därför att förstås som en grupp individer som är sammankopplade genom sin ekonomiska status, men som också är förenade i sina värderingar, symbolspråk och seder som uttrycktes genom mode.

Det intersektionella perspektivet är centralt för att fånga hur genus, klass och etnicitet samverkar i konstruktionen av den *hegemoniska femininiteten*. Med stöd i Nina Lykke betraktas intersektionalitet som ett analytiskt verktyg för att förstå hur olika maktordningar samspelar och formar subjektivitet. I modetidskrifterna framträder tydliga spår av både klassbaserade ideal och ett vithetsideal som knyts till koloniala föreställningar. Genom accessoarer och skildringar av exotiserade kroppar blev även modet ett uttryck för geopolitisk makt, vilket Ariel Beaujot

⁴⁴ Brah, A & Phoenix, A. (2004). "Ain't I A Woman? Revisiting Intersectionality". *Journal of International Women's Studies* Vol. 5: Iss. 3, Article 8. S. 79–81.

⁴⁵ Veblen, T (1912) *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, New York, NY: Macmillan Company.

⁴⁶ Beaujot, A. (2012) s. 170–180.

och Thorsten Veblen lyfter i sina studier. Tillsammans med Jessica P. Clarks och Avtar Brah & Ann Phoenix' betoning på vithetens roll inom den borgerliga femininiteten, blir det tydligt att både klass och etnicitet måste inkluderas som aktiva maktordningar i analysen. Intersektionaliteten gör det möjligt att synliggöra dessa komplexa samspel, där makt inte alltid är symmetrisk, men alltid betydelsefull, något som även Helen Tolvhed understryker.

Sammanfattningsvis möjliggör det teoretiska ramverket en djupare förståelse för hur idealen hos den borgerliga kvinnligheten formades och uttrycktes i tidens modepress, där både visuella och textuella uttryck samverkade för att förmedla och befästa samhälleliga normer och förväntningar på kvinnligheten, samtidigt som de speglade och reproducerade maktrelationer baserade på klass, etnicitet och kön.

1.4 Källmaterial, urval och metod

Modetidskrifter som källmaterial är ett rikt sådant, där flera olika aspekter lyfts och går att undersöka. Mode vid den valda perioden sträckte sig längre än enbart till kläderna som bars. Det var inte möjligt att vara en moderiktig individ enbart i de yttre aspekterna, utan det förutsatte att det inre matchade. Innehållet såg därför till att vara formande även för det själsliga livet.⁴⁷ Hazel Hahn menar att 1800-talets början ofta förbises i studier där modetidskrifter är källmaterial, detta trots att århundradets tidiga period var med och lade grunden för hur tidskrifternas roll kom att utvecklas. Materialet ger annars svåråtkomliga inblickar i formandet av den alltmer framväxande borgarklassen. Modetidskrifter fångar just konstruktionen, eller upprätthållandet, av den ideala borgarklassfemininiteten.⁴⁸ Möjligheterna med att använda modetidskrifter finns i hur innehållsrikt det är, samt att det går att nå så många olika aspekter av just konstruktionen av borgarklassen och deras leverne. Eftersom källmaterialet är så omfattande blir det möjligt att få en bredare uppfattning av det som var viktigt för den framväxande klassen att ta till sig och vad som förespråkades vara dygdigt, men det är alltså viktigt att ha i åtanke att det är ett ideal som reflekteras i källmaterial, inte en reflektion av verkligheten.

⁴⁷ Runefelt, L (2020), s. 185–187.

⁴⁸ Hahn, H. (2005). "Fashion Discourses in Fashion Magazines and Madame de Girardin's *Lettres parisiennes* in July-Monarchy France (1830–48)". *Fashion Theory*, 9(2), 205–227.

För att undersöka den moral, värderingar och ideal som förespråkades inom modepressen i konstruktionen av den *hegemoniska femininiteten* i Sverige och Storbritannien, samt hur dessa förhöll sig till varandra, kommer källmaterialet att bestå av modetidskrifter utgivna mellan 1830 och 1855. Under den valda tidsperioden kommer nedslag att göras vart femte år för att identifiera eventuella förändringar över tid. Då tidskrifterna innehöll följetonger som sträckte sig över hela året, kommer alla nummer på de valda åren undersökas för att få en helhetsbild av tidskriften och dess innehåll. Samtliga tidskrifter var väletablerade och gavs ut under flera års tid, däremot har inte alla utgåvor funnits tillgängliga. De nummer som valts ut av tidskrifterna har därför berott på åtkomsten av källmaterial. Då uppsatsens ändamål inte är att kartlägga eller fastslå modepressen och dess utveckling, utan snarare redogöra för hur ideal och idéer sett ut bör inte detta vara något problem.

De titlar som valts från Storbritannien är *La Belle Assemblée*, vilket var en engelsk damtidskrift med fokus på mode som gavs ut under 1800-talets första årtionden. Tidskriften var mest känd för sina modeillustrationer, men hade också inslag av skönlitteratur, artiklar som rörde kultur och vetenskap, men också nyheter från omvärlden.⁴⁹ *The Ladies' Gazette of Fashion* var en tidskrift som gavs ut en gång i månaden och erbjöd kvinnor livsstil- och moderåd, det är dock något oklart under exakt vilken tidsperiod den gavs ut. Det var en blandning av nyheter och hur kvinnorna skulle förhålla sig till sin omvärld. Även denna tidskrift hade flertalet illustrationer.⁵⁰ *Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World* var en tidskrift som gavs ut mellan åren 1836-1860 och var precis som de tidigare tidskrifter en källa för kvinnor att ta del av det senaste från modevärlden, kulturvärlden och allt som ansågs vara väsentligt för en elegant kvinna att vara medveten om.⁵¹ *Englishwoman's domestic Magazine* publicerades mellan 1852 och 1879, tidskriften skiljer sig också något från de andra tidskrifterna. Denna tidskrift var något billigare än de andra och kunde därför nå en bredare publik. Likt föregående tidskrifter var innehållet skönlitteratur, modenotiser och nyheter från omgivningen, men de hade även ett fokus på att dela mönster på de plagg som visades i modenotiserna.⁵² Den sista tidskriften som valts ut är *The Court Magazine & Monthly Critic and Lady's Magazine &*

⁴⁹ *La Belle Assemblée* (1830).

⁵⁰ *The Lady's Gazette of fashion* (1840) vol. 1. Google Books.

<https://books.google.se/books?id=a3IOAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=sv#v=onepage&q&f=false>

⁵¹ *Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World*, (1850) vol. 28- 29.

https://books.google.se/books/about/Blackwood_s_Lady_s_Magazine_and_Gazette.html?id=bEQFAAAAQAAJ&redir_esc=y

⁵² *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) vol. 4. HathiTrust Digital Library
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.319510007310598&seq=54>

Museum of the Belles Lettres Music Fine Arts Drama Fashions &c vilket var en tidskrift som gavs ut mellan 1838–1848, precis som de ovanstående redovisade det senaste modet, nya från kulturvärlden och uppmärksammade flertalet ärbara historiska kvinnor så samtidens kvinnor kunde lära sig värdefulla läxor.⁵³

Magasin för konst, nyheter och moder eller *Magasin för Konst, Nyheter och Moder en Manadschrift* var en av Sveriges första modetidskrift som gavs ut en gång i månaden mellan 1823 och 1844. Innehållet i tidskriften bestod av nyheter, både från Sverige men också från utlandet, samt kulturella och litterära inslag. En återkommande rubrik var “modenotiser”, där det redovisades det senaste från modevärlden. I slutet av varje nummer fanns ett antal illustrationer som var tillhörande artiklarna, det kunde vara porträtt, avbildningar eller dylikt, varav en illustration alltid var en illustration av modenyheter.

Stockholms mode-journal gavs ut mellan 1843–1856 och var en tidskrift som riktade sig till den eleganta världen, då både männen och kvinnorna. Tidskriftens fokus låg, precis som *Magasin för konst, nyheter och moder*, på att dela nyheter från utlandet, skönlitterära inslag med sedelärande karaktär, modenotiser och det senaste från den kulturella världen. Det var heller inte ovanligt med spalter med goda råd gällande skönhet, hushållet eller andra aspekter rörande hemmet. Någon form av illustration var alltid inkluderad, oftast föreställande modet. Målet med tidskriften var enligt dem själva att bilda den nya eleganta befolkningen så de kunde föra sig i enlighet med det som förväntades av dem. Under 1851 valde man dock att i stället endast fokusera på damerna och därmed byttes namnet på tidskriften till *Stockholms mode-journal Illustrerad tidning för fruntimmer*.⁵⁴

Avsikten är att få en överblick kring den tematik som finns i de tidskrifterna som valts ut och se till eventuella likheter, spridning eller förändring, däremot går det att diskutera huruvida det är en representativ bild som återges. Då tidskrifterna spelade en central roll i formandet av den nya borgarklassen, går det dock att argumentera för att tidskriftens innehåll och det de förmedlade var av vikt för dess målgrupp.⁵⁵ Huruvida det är ett representativt källmaterial går att diskutera. I en svensk kontext har de tidskrifter som hade mode som fokus valts ut, det

⁵³ *The Court Magazine and Monthly Critic and Lady's Magazine & Museum of the Belles Lettres, Music, Fine Arts, Drama, Fashions, etc.* (1845) Vol. 15. HathiTrust Digital Library.

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nyp.33433081646139&seq=1>

⁵⁴ *Stockholms mode-journal* (1855).

⁵⁵ Beetham, M. (1996) s. 4–6.

handlar om ett begränsat antal titlar. På samma sätt har modetidskrifter riktade till borgarklassen valts ut från Storbritannien. Antalet brittiska är däremot desto fler, varav de som funnits tillgängliga på digitala arkiv inom den valda tidsperioden valts ut. De titlar som varit möjliga att få tag på i de digitala arkiven är dock titlar som var populära bland dåtidens läsare och var således av betydelse för de som ville ta del av tidens modepress. Det rör sig om tidskrifter som var framgångsrika under flera år, men den begränsade tillgången till de brittiska tidskrifterna är dock något att ha i åtanke.⁵⁶ I det valda källmaterial kommer hela numren gås igenom och undersökas utifrån den tematik som ligger till grund för uppsatsen, det är alltså inga på förhand utvalda rubriker i tidskrifterna som kommer analyseras, något som förhoppningsvis gör att essensen av material behålls. Jag har även valt att läsa klart de följetonger som börjar i de utvalda åren om de fortsätter till nästkommande års utgåvor. Detta för att inte missa någon viktig slutsats eller poäng i den berättelse som påbörjats.

Konstruktionen av och föreställningar kring kvinnor i dags- och modepressen har tidigare genomförts och kommer vara till grund för denna undersökning.⁵⁷ Historikern Emma Severinssons avhandling *Moderna kvinnor: Modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1920–1933* undersöker hur den moderniserade femininiteten upplevdes och behandlades i veckopressen under 1900-talets första årtionden. Trots skillnader i den valda tidsperioden är Severinssons avhandling en inspirationskälla för hur tidskrifter med fokus på mode kan användas som källmaterial i historiska studier och vilka fördelar det har. Vikten av att ta sig an ett sådant mångsidigt material kan ge djupare insikter om den tid som undersöks och den målgrupp som tidskriften ämnades åt. I sin undersökning lyckas hon utläsa maktrelationer mellan könen samt den konstanta förhandling som ägde rum gällande vad som var den önskvärda och eftersträvaransvärda femininiteten.⁵⁸ Emma Severinssons forskning om femininitet i veckopressen inspirerar det källkritiska angreppssättet, där modetidskrifterna ses som nyckelkällor till samtidens könsnormer och maktstrukturer.

⁵⁶ Ågren, M. (2005). "Synlighet, vikt, trovärdighet - och självkritik: några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning". *Historisk tidskrift*, Stockholm. (2005(125):2, s. 253–255.

⁵⁷ Se exempelvis kapitlet "Det finns fashion i allt - Svenska modetidningar och modets demokratisering" & "En diet att magra av: Bantningens femininisering i damtidningar mellan 1890 och 1910" i Severinsson, E & Warkander, P (red.) (2021). *Modevetenskap: perspektiv på mode, stil och estetik*. (1:a uppl.) Stockholm: Appell förlag.

⁵⁸ Severinsson, E. (2018). *Moderna kvinnor: modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1920–1933*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2018. Lund.

Leif Runefelt, som arbetat med liknande typer av material, lyfter problematiken med att gallra sitt källmaterial och bara se till utvalda delar. Runefelt menar att det är oundvikligt men att det samtidigt förvandlar källmaterialet till något som det aldrig varit. Läsare av modetidskrifterna tog till sig innehållet som en helhet och därför går en viss komplexitet förlorad när enbart vissa delar analyseras.⁵⁹ Genom att ta sig an kunskapsobjektet som en komplex helhet menar Maria Ågren att den problematik som kan uppstå rörande representativet och synlighet kan hanteras bättre, då det skapats en bättre uppfattning kring källmaterialets helhet.⁶⁰ Vidare menar Leif Runefelt att en tendens inom den svenska historievetenskapen har varit att försumma mode och modetidskrifter som källmaterial inom disciplinen, då det uppfattats som något ytligt, irrationellt och ointressant. Mode har snarare diskuterats i termer som Runefelt beskriver vara en del av ett könsseparationssystem, där *kvinnofrågor* diskuterats som något separat och därmed också exkluderats ur de vetenskapliga sammanhangen.⁶¹

Gudrun Andersson beskriver hur majoriteten av tidskriftens innehåll avsåg att forma den nya borgerliga identiteten. En viktig aspekt i formandet av den nya identiteten var således även att separera den rationella mannen från den behagliga kvinnan, särskilt den kvinnliga borgerliga identiteten formades utifrån tidskrifterna. Andersson menar följaktligen att tidskrifterna är centrala i förståelsen av ett samhälle i förändring och hur den nya klassens identiteter utformades över tid, något som inte gjorts i samma utsträckning i en svensk kontext. Vidare diskuterar Andersson vikten av systematiska jämförelser mellan olika länder för att ge en nyanserad bild av diskursen i tidskrifterna samt skapandet och upprätthållandet av identitetsskapandet, åtminstone i en europeisk borgerlig kontext som i mångt och mycket var sammansvetsad. Genom jämförelser med olika nationer blir det möjligt att se vilka idéströmningar som existerade inom landet enbart och vad som var en del av ett större sammanhang.⁶²

⁵⁹ Runefelt, L. (2019) "The corset and the mirror. Fashion and domesticity" i *Swedish advertisements and fashion magazines, 1870–1914s*, s. 169- 180.

⁶⁰ Ågren, M. (2005). "Synlighet, vikt, trovärdighet - och självkritik: några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning". *Historisk tidskrift*, Stockholm. (2005(125):2, s. 253-255.

⁶¹ Runefelt, L. (2019) 169-171.

⁶² Andersson, G. (2020). "Too anxious to please: moralising gender in fashion magazines in the early nineteenth century". I *History of Retailing and Consumption*, 6(3), 216–244.

1.4.1 Metodologisk tillvägagångssätt

Genom att använda tidskrifter, särskilt de med modeinriktning, menar Gudrun Andersson att man kan nå djupare insikter när det kommer till hur ideal, förväntningar och normer spreds samt följa sociala förändringar, detta tack vare det rika och omfattande material som modetidskrifter faktiskt var. Särskilt talande blir materialet i ljuset av konstruktionen av de olika könen och de förväntningar det fanns på dem, vilket också synliggör den *hegemoniska femininiteten*. Dessutom understryker Andersson vikten av systematiska jämförelser mellan olika länder, då för att nå eventuell spridning av ideal, normer och sociala förändringar. Detta tycks vara något utforskat med Sverige som utgångspunkt och under den tidsperiod som valts ut.⁶³

Det metodologiska tillvägångssätt som kommer att ligga till grund för uppsatsen är en genomgång av det valda källmaterialet, för att på så vis identifiera olika teman utifrån den *hegemoniska femininiteten*. Tidskrifterna har gått igenom för att skapa en översiktlig bild av innehållet, för att sedan kunna identifiera olika teman och läsa det som är relevant för undersökningen ytterligare. De har lästs som en helhet, det är således inga särskilda rubriker eller delar av tidskriften som har valts ut innan genomläsning. Det som analyserats är utvalt baserat på dess innehåll och tematik. Urvalet har gjorts genom att efter en noggrann närläsning av källmaterialet, där det som rör den önskvärda femininiteten har valts ut samt behandlar det den består av. Även de inlägg som berör den typen av femininiteter och attribut som inte var önskvärda för kvinnor har valts ut, alltså de som snarare knyter till Schippers *Pariafemininiteter*, då de också förtäljer något om den önskvärda borgerliga femininiteten. Att urskilja detta har gjorts efter noggrann läsning av källmaterialet då de övergripande budskapen blivit tydligare, för att sedan välja ut det innehåll som i någon form behandlar den *hegemoniska femininiteten*, särskilt i relation till *behagsplikten*, *hemideologin*, klass och etnicitet valts ut. Det teoretiska ramverket, alltså den *hegemoniska femininiteten* och intersektionaliteten har styrt vad som har valts ut tillsammans med det formulerade syftet, med *behagsplikten* och hemideologi som ledord. Tematiken berör de ideal och normer som var under konstruktion och det som valts ut från källmaterialet rör dessa aspekter i någon form. Arbetssättet blir därmed en kombination av närläsning, kategorisering och omläsning på olika sätt, något som liknar det Eva Blomberg kallar för ”buljongmetoden”, där närläsning av källmaterialet är centralt. Genom detta arbetssätt

⁶³ Andersson, G. (2020). ”Too anxious to please: moralising gender in fashion magazines in the early nineteenth century”. I *History of Retailing and Consumption*, 6(3), 216–244.

blir det möjligt att arbeta fram essentiella teman ur rika och omfattande källmaterial och fånga det centrala, vilket är det tillvägagångssätt som uppsatsen bygger på.⁶⁴

Även de illustrationer som finns med i tidskrifterna kommer väljas ut på samma grunder som texterna och tematiskt ordnas tillsammans med textmaterialet. Bilder som historiskt källmaterial kan ge uttryck för den tid, plats och kultur som de skapats i, såväl som vara ett komplement till textuella källor eller fylla luckor där annat material saknas.⁶⁵ Peter Burke menar att det genom visuella uttryck ges utrymme för nya och djupare aspekter att träda fram och kan agera komplement till ett textbaserat material samt ge tydligare uttryck för eventuella känslouttryck.⁶⁶ I ikonografin har det varit möjligt att urskilja en separation av könen, menar Mary W. Blanchard som menar att modets visuella språk ger djupare insikter om den som bar plaggen och den tidsperioden.⁶⁷ Illustrationerna som tidskrifterna innehöll är därför av stor vikt i förmedlandet av ideal och förväntningar, både sett till det yttre och inre. Bilderna kunde fånga in aspekter som inte var möjliga att förmedla i text och är därför relevanta.

För att identifiera en eventuell femininitetskultur mellan 1830–1855 är modetidskrifterna ett material som kan ge en god inblick i de normer och ideal som präglade femininiteten. Genom en tematiskt driven genomgång och analys av tidskrifternas textuella och bildliga innehåll blir det möjligt att identifiera centrala mönster i konstruktionen av den hegemoniska kvinnligheten som florerade i den svenska och brittiska modepressen.

1.5 Forskningsläge

1800-talet var en tid av förändring och omvandling, något som även sträckte sig till modets värld. Trots denna omvälvande tid är det främst 1800-talets andra hälft som utforskats, vilket resulterat i att århundradets första hälft hamnat i skymundan. Under 1800-talets första hälft etablerades synen på konsumtion som en kvinnlig domän, de nya umgängesformerna som placerade kvinnorna i hemmet och borgarklassens ökade betydelse och påverkan på det sociala

⁶⁴ Blomberg, E. (2006) *Vill ni se en stjärna? Kön, kropp och kläder i Filmjournalen 1919–1953*, Lund, s. 41-42. Se även Emma Severinssons (2018) avhandling *Moderna kvinnor Modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1921–1933* som använder sig av metoden för att ta sig an tidskrifter.

⁶⁵ Dahlgren Näslund, A. (2022) "Bild som källa" i Gustavsson, M. & Svanström, Y. (red.) *Metod: guide för historiska studier*. (2:a uppl). Lund: Studentlitteratur. s. 165.

⁶⁶ Burke, P. (2001). *Eyewitnessing: The use of images as historical evidence*, Reaktion Books, s. 10-13.

⁶⁷ Blanchard, M. W. (1995). "Boundaries and the Victorian Body: Aesthetic Fashion in Gilded Age America". *The American Historical Review*, 100(1), s. 21-23.

och politiska livet. Det var också under denna period som konsumtionen av och tillverkning av modetidskrifter tilltog rejält i Europa. Det går således även att tala om en påbörjad demokratiseringsprocess inom modet, något som blev alltmer central under senare delar av århundradet och som innebar att lyxprodukter blev tillgängliga för en större del av befolkningen när fler samhällsklasser fick tillgång till nya sorters rikedomar.⁶⁸

1.5.1 Mode och konsumtion

I tidigare forskning har ett stort fokus varit den moral som florerade under det sena 1800-talet, det finns dock något av ett hållrum när det kommer just till århundradets tidigare del. Jessica P. Clark menar i *The Business of beauty: Gender and the body in modern London* att den utveckling som ägde rum under 1800-talets första hälft var det som lade grunden för den mode- och skönhetsindustri som kom att prägla resten av århundradet och som fortsätter än idag. Tydligt blir i Clarks text hur konsumtion och anammandet av rätt attribut var en del av skapandet av identiteten. Skönhetsindustrin var således av stor vikt, men var ändå ett hot mot det naturliga ideal som förespråkades. Det var därför av stor vikt att skönhetsritualerna hanterades med diskretion och förblev något hemliga.⁶⁹ Denna syn var inte enbart grundad i uppfattningen av att ett naturligt yttre var spegeln till den inre moralen, utan hängde också samman med en ambition att sprida nationens etniska och kulturella heterogenitet: ”... Sought out bodily goods and services to produce an idealized version of a refined Anglo beauty”.⁷⁰ Clarks forskning utmynnar i att hon lyckas visa hur inflytelserik skönhetsindustrin var i ett brittiskt kontext under 1800-talets mitt, detta trots att stora delar av verksamheten var något hemlig och var möjlig så länge kvinnorna inte riskerade att se alltför artificiella ut. Det var således en verksamhet som de borgerliga kvinnorna var väl medvetna om, men som helst inte skulle omnämnas.⁷¹

Uppsatsen ligger även tematiskt i linje med den modevetenskapliga disciplinen, framförallt den historiska aspekten av den. Modevetenskapen är ett fält med tvärvetenskaplig karaktär, där de metodologiska och teoretiska ramverken främst inspirerats av sociologi, litteraturvetenskap och historia.⁷² I en svensk kontext är modehistoria ett relativt outforskat fält, vars betydelse för den

⁶⁸ Beaujot, A. (2012) s. 1-30.

⁶⁹ Clark, J.P. (2020). *The business of beauty: gender and the body in modern London*. London: Bloomsbury Visual Arts, s. 2-10.

⁷⁰ Clark, J.P. (2020). s. 4.

⁷¹ Clark, J.P. (2020). s. 30.

⁷² Severinsson, E. & Warkander, P (2021) s. 9–14.

historiska disciplinen under senare år blivit uppmärksammas. Inte bara kan modet ge en inblick i användning av textila material, sömnadsteknik och konsumtion, men också förtälja något om människorna och deras tidsperiod. Den svenska modevetenskapen har främst riktat in sig på de textila och materiella aspekterna av modet, hur de plaggen integrerat med individen samt tillverkningsprocesser.⁷³ Inom historieforskning har mode och modets kanaler varit närvarande i forskningen, framförallt modets roll i formulerandet av kvinnlighet i olika tider och kontexter. Modet tycks således också kunna spegla större sociala, politiska och kulturella processer. Historikern Emma Hilborns forskning belyser klädernas och modets betydelse för kvinnor och deras samhällsposition under det sena 1800-talet. Ett centralt fokus i hennes studie är hur intresset för en anständig modedräkt möjliggjorde förändringar i vilka sociala sfärer den borgerliga kvinnan kunde röra sig i. Hilborn undersöker kvinnoideal i tidskrifter, särskilt i relation till cykling i Sverige och Danmark, en aktivitet som ursprungligen var förbehållen män. Hon visar hur utvecklingen av en passande cykeldräkt för kvinnor gjorde det socialt accepterat för dem att ta del av aktiviteter som inte tidigare varit passande. Den ideala kvinnan kunde delta i denna fysiskt krävande aktivitet, förutsatt att hon fortfarande använde mode på ett sätt som framhöll hennes feminina drag. Inte bara ger denna typ av undersökning en inblick hur kvinnligheten var i förhandling med sin samtid, utan här blir också värdet av transnationella jämförelser framträdande.⁷⁴ Henric Bagerius menar i *Korsettkriget* att det var under det sena 1800-talet som uppfattningen om könens polaritet växt sig allt starkare. Kvinnor och män av naturen var varandras motsats, vilket också skulle avspeglas i kläderna. Män ansågs vara resoluta och klarsynta, samtidigt som den kvinnliga naturen blev synonymt med ett flyktigare sinne. De var undergivna, renhjärtade och fromma och skulle därmed ägna sin tid åt sitt hushåll. Något som också kläderna skulle avspegla. Modet blev en sfär där modet för borgarklassens män och kvinnor blev alltmer distinkta. Modet präglades av en syn där femininitet och maskulinitet skulle uttryckas i klädedräkten och skapa kontrast till varandra.⁷⁵

Historikern Rachel Rich visar i *Bourgeois consumption: food, space and identity in London and Paris, 1850–1914* hur vardagliga praktiker förstärkte sociala normer och förväntningar. Undersökningens undersökningsobjekt skiljer sig från denna uppsats, men visar ändå hur femininitet inte bara var någonting man var, utan någonting som verkställdes eller

⁷³ Se exempelvis Pernilla Rasmussens avhandling *Skräddaren, sömmerskan och modet: arbetsmetoder och arbetsindelning i tillverkning av kvinnlig dräkt 1770–1830*.

⁷⁴ Hilborn, E. (2018) ”Den eleganta cyklisten: cykling, mode och kvinnlighet i sekelskiftets svenska och danska damtidningar”, *Historisk tidskrift*, Vol. 138, nr. 1, s. 28-31.

⁷⁵ Bagerius, H. (2019) s. 22-23.

manifesteras genom de vardagliga praktikerna som förstärkte eller reproducerade sociala normer. I studien framhålls hur de praktiker som var framstående i London och Paris var slående lika och skillnaderna var få, vilket endast märktes med få präglade nationella riktlinjer. Richs studie bygger också på transnationella jämförelser där hon lyckas ta fasta på hur de borgerliga idealen rörde sig över de europeiska nationsgränserna i en tid där det blev allt viktigare att särskilja sig gentemot de andra klasserna.⁷⁶

Den framväxande borgarklassen utvecklade nya konsumtions- och umgängesvanor samt nya seder, praktiker och ideal. För att på ett korrekt sätt kunna navigera i borgarnas sfär började därför en rad tidskrifter med fokus på mode bildas under 1800-talets mitt, framförallt som riktades till kvinnorna som också var navet i den nya umgängeskulturen.⁷⁷ Tidskrifterna är ett innehållsrikt källmaterial vars betydelse inom historieforskningen ökat markant de senaste åren, men som fortfarande inte utnyttjas i den kapacitet som är möjlig. Utifrån tidskrifterna kunde en hel klass bildas och lära sig hur man på bästa sätt förde sig i de finare rummen som de hade tillgång till.⁷⁸ Beetham framhåller i sin forskning hur viktigt det var för konstruerandet av kvinnligheten, särskilt inom överklassen, att kvinnorna agerade rätt och klädde sig i enlighet med de förväntningar som vilade över dem. Hennes forskning behandlar hela 1800-talet, men med ett starkt fokus på åren efter 1850. Hon länkar samman diskurserna om kvinnan tillsammans med de om mode, vilket enligt Beetham bekräftar sambandet mellan femininitet och hennes utseende. Då värnandet om sitt yttre blev en central del av de kvinnliga dygderna, blev också konsumtionen en naturlig del av de kvinnliga hushållssysslorna, något som presenteras vara grunden till att den moderiktiga kroppen krävde noggrann planering och utförande. Beethams forskning påvisar också hur detta skapade en femininitet utan agens och förvandlade henne till att vara ännu mer passiv än tidigare.⁷⁹ I samband med att konsumtion förvandlades till en kvinnligt präglad handling, menar Kay Boardman att det går att tala om en konsumtionskultur i kulturell mening innan det ekonomiska systemet uppstod.⁸⁰ Hon utvecklar detta genom att visa på en kultur där kvinnlig konsumtion blir en central del av uppvisandet av ekonomiska tillgångar för att inte bli associerad till den arbetande klassen. Boardmans forskning visar på en polaritet under den viktorska eran, särskilt dess senare del, där även

⁷⁶ Rich, R. (2011). *Bourgeois consumption: food, space and identity in London and Paris, 1850-1914*. Manchester: Manchester University Press.

⁷⁷ Laver, J., De La Haye, A & Tucker, A (2020) s. 142, 164-167.

⁷⁸ Beetham, M. (1996) s. 1-5.

⁷⁹ Beetham, M. (1996) s. 195- 201

⁸⁰ Boardman, K (1998) "‘A material girl in a material world’: the fashionable female body in Victorian women’s magazines". *Journal of Victorian Culture*, 3(1) s. 94

om de moderiktiga kläderna var av stor vikt för uppvisandet av sin sociala status, var det också minst lika betydelsefullt att den ideala borgerliga kvinnan visade upp sin rikedom på en smakfullt vis och inte övergick i ett osmakligt skrytande.⁸¹

Ariel Beaujot redogör i *Victorian fashion accessories* för hur de viktorska kvinnornas moraliska värde förmedlades genom hennes kropp, sålunda kunde hon också tolkas av sin omgivning. Beaujot talar om en moralisk omskolning som kvinnorna kunde ta del av i modetidskrifter, vars syfte var att uppfostra en ny generation kvinnor. Konsumtionen var en faktor som gjorde omskolningen möjlig, då de yttre faktorerna spelade en väsentlig roll i kommunikationen av moral, något som kommer fördjupas under nästa rubrik.⁸² Veblen förklarar den framväxande konsumtionskulturen som en del av speglandet av framgångar och ett sätt att markera sin sociala status. Konsumtionen var starkt sammankopplat till den kvinnliga sfären, var en trots det en spegling av den manliga framgången, det var ju trots allt mannen ekonomiska tillgångar som möjliggjorde konsumtion. Därför var också den kvinnliga klädedräkten en direkt manifestation av mannens framgång.⁸³ Konsumtionen som sådan, som på många sätt var ett centralt verktyg i identitetsbyggandet, kommer i denna undersökning inte stå i fokus men är ändå en väsentlig faktor i konstruktionen av kvinnligheten och en förutsättning för identitetsbyggandet. Ariel Beaujot kommer bland annat fram till att plagg och accessoarer som främjade den vita huden var vanligt förekommande, Beaujot skriver följande:

By using accessories women entered the debate about Britain's geopolitical supremacy over its colonies. In their everyday use of objects, they subdued the great beasts of Africa into dainty ivory combs. They used fans to emphasize the difference between the emancipated woman of the West and the submissive women of the East. And they read about the umbrella as a sign of despotism of the non-Western nations.⁸⁴

För att kunna skapa en förståelse kring den moral, ideal och de rådande skönhetsidealen menar Beaujot att det är centralt att förstå dess ursprung. Det brittiska imperiet var under den viktorska eran som mest framgångsrikt, vilket gav upphov till föreställningar kring en överlägsenhet i den vita huden. Den koloniala diskursen gjorde vitheten till en självklarhet för borgarklassen, samtidigt som den också symboliserade det ideala viktorska hemmet som

⁸¹ Boardman, K. (1998) s. 97-99.

⁸² Beaujot, A. (2012).

⁸³ Veblen, T. (1912), s. 75-108.

⁸⁴ Beaujot, A. (2012) s. 12.

bestod av en arbetande man och en behaglig hustru.⁸⁵ Beaujot konstaterar att det var möjligt genom de materiella tingen att definiera den kvinnliga skönheten och femininiteten. Med hjälp av accessoarerna var det exempelvis möjligt att vidhålla händer präglade av ett liv av flärd, därmed kunde också klass manifesteras i hennes uppenbarelse.⁸⁶

Christopher Breward har använt sig av modetidskrifter i sin forskning för att se hur femininitet framställdes i Storbritannien under 1800-talets andra hälft, då främst i relation till konsumtion. Utifrån materialet framgick hur viktig konsumtionen var i arbetet av att konstruera en ny slags femininitet, något som också kom att bli kopplat till just den kvinnliga sfären. Centralt är även här markeringen av det rätta sättet att agera på och det felaktiga, en aspekt som tycks vara genomgående i modetidskrifterna.⁸⁷ Breward visar i sin artikel hur det liv som förespråkades och det liv som utlovades om läsarinna följde tidskriftens råd, i själva verket inte var en självklarhet. Under sena 1800-talet visar han även på en förändring i hur kvinnor hade större möjligheter att förhandla gällande sin femininitet i de offentliga rummen, något som tidigare inte varit möjligt. Brewards forskning visar att det existerade en dissonans i det som tidskrifterna utlovade sina läsare och det som faktiskt var uppnåeligt med hjälp av modetidskrifternas rådgivning och uppmuntrande till konsumtion.⁸⁸

Vidare har modetidskrifternas inflytande och påverkan över tidens föreställningsvärld och morallära blivit alltmer given inom forskningen, de har dessutom beskrivits som centrala för förståelsen av tiden och dess människor. Michelle J. Smith talar om tidskrifterna som ett instrument för kontroll, men samtidigt en källa för nöje där den kvinnliga kroppen blev ett uttryck för begär. Tidskrifter som riktade sig till de kvinnliga läsarna fick ett rejält uppsving under 1800-talet och hade en reell inverkan på den framväxande konsumtionskulturen. I modetidskrifternas värld möjliggjordes en rad olika fantasier som grundade sig i motsägelsefulla impulser, Smith exemplifierar detta genom att lyfta den ideologin som modepressen inrymde, som grundade sig i en syn på naturligheten som det essentiellt viktigaste för skönheten.⁸⁹ Smiths forskning visar en impuls i den viktorianska perioden där skönhet blev

⁸⁵ Beaujot, A. (2012), s. 31–42.

⁸⁶ Beaujot, A. (2012), s. 31–42.

⁸⁷ Breward, C. (1994). "Femininity and Consumption: The Problem of the Late Nineteenth-Century Fashion Journal". *Journal of Design History*, 7(2), 71–89.

⁸⁸ Breward, C. (1994) s. 88–89.

⁸⁹ Smith, M. J. (2019). "Beauty Advertising and Advice in the Queen and Woman", I Easley, A. Gill, C. & Rodgers, B. (Eds.), *Women, Periodicals and Print Culture in Britain, 1830s–1900s: The Victorian Period*, Edinburgh University Press, s. 218–231.

en del av den dagliga sysselsättningen, vilket också krävde att modetidskriften blev en auktoritet som kunde förmedla den rätta informationen till sina läsarinnor och var en del i förhandlandet kring vad som ansågs vara acceptabla former av skönhet.⁹⁰ Smith talar således om modetidskrifter som ett medium med auktoritet som kunde vara med och diktera villkoren för kvinnlig skönhet och skönhetrutiner. Under 1800-talet bör, i enlighet med denna förståelse, modetidskriften ses som ett medium där ideal, normer och moral formades och spreds.

Helene E. Roberts har i sin forskning visat modets symboliska språk och hur de feminina dygderna tog sig i uttryck i klädernas utformning under viktoriańska eran. Modets begränsningar resulterade i hämmade möjligheter till rörelse för kvinnorna och även kunde resultera i fysiska skador. Roberts menar att kvinnorna formades till att vara fogliga från barndomen, men att denna bildning fortsatte i såväl tidskrifter som skönlitteratur, för att sedan förkroppsligas i de kläder som bars. Det begränsande modet hade avsevärt högre anseende bland borgarklassen och var ett tecken på korrekt leverne: "The clothing of the Victorian woman clearly projected the message of a willingness to conform to the submissive-masochistic pattern, but dress also helped mold female behaviour to the role of the exquisite *slave*."⁹¹ Roberts visar i sin forskning hur kvinnor under den viktoriańska eran kom att se på smärta som en del av femininiteten och en naturlig del av den kvinnliga bördan, vilket också var anledningen till den överlägsna femininiteten var nära sammankopplad med de mycket begränsande plaggen de skulle bära. Detta nådde sin höjd i mitten av 1800-talet över hela Europa och Amerika, när burkrinolinen var en naturlig del av klädseln, men som också kunde ge stora medicinska konsekvenser.⁹² Modet och klädernas funktion var likaledes att forma kvinnan rent fysiskt, men genom klädernas smärtsamma karaktär kunde också deras formbarhet tydligare manifesteras.⁹³ På samma sätt menar James Laver att en kvinnas totala sysslolöshet och underlägsenhet främst var ett tecken på mannens sociala status och förmåga som hushållets överhuvud.⁹⁴ Även Thorsten Veblen talar om det fysiska arbetets låga status. Kvinnorna i överklassen uppmuntrades vara sysslolösa, detta som en del av männens statussymbol.⁹⁵ I nästa del av forskningsläget är det just mer om skönhet och moral som ska behandlas, där kommer dessa aspekter utvecklas vidare.

⁹⁰ Smith, M. J. (2019) s. 230–231.

⁹¹ Roberts, H. E. (1977). "The Exquisite Slave: The Role of Clothes in the Making of the Victorian Woman". *Signs*, 2(3), 554–569.

⁹² Roberts, H. E. (1977) s. 557–560.

⁹³ Roberts, H. E. (1977) s. 557–560.

⁹⁴ Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew (2020). s. 166–167.

⁹⁵ Veblen, T (1912) s. 42–62.

1.5.2 Skönhet och moral

Moral var en viktig aspekt av de modetidskrifter som florerade under 1800-talet. Mode handlade inte enbart om det yttre, utan insidan var minst lika viktig. Det rådde en tro på att ett vackert yttre var en reflektion av ett gott inre, därför existerade de i samklang med varandra. Det är därför inte möjligt att ta sig an modetidskrifter utan att ta in den moral de förespråkade.⁹⁶

Victorians continued to believe, along with their early modern forebearers, that the moral character of a woman was communicated through her body and therefore could be read by those around her. According to this model, to change her appearance for the better a woman had to go through a moral reeducation.⁹⁷

Valerie Steele argumenterar iför *Fashion and eroticism: ideals of feminine beauty from the Victorian era to the jazz age* för att bilden av den sedesamma viktorianska kvinnan inte kan stå helt oemotsagd, åtminstone är det en syn som bör nyanseras. Steele menar istället att erotik var en viktig komponent av modet, den kvinnliga identiteten och det kvinnliga självförverkligandet under perioden. Flera aspekter av det kvinnliga modet som ansetts haft en förtryckande funktion var egentligen, enligt Steele ett estetiskt uttryck och även ett uttryck för egna sexualiteten.⁹⁸ Genom sin forskning visar Steele att erotik var en central komponent i det viktorianska skönhetsidealet. Hon argumenterar för att begreppen skönhet och mode i grunden är erotiskt laddade och att kvinnor valde att efterlikna ett erotiskt präglad ideal i jakten på sitt eget självförverkligande. Enligt denna förståelse blir både framhäandet och döljandet av de kvinnliga kropparna ett sätt att få dem sexuellt tilldragande, en syn på den viktorianska kvinnan som tidigare inte varit framträdande. Steele tar avstamp i en misslyckad klädreform under 1800-talets sista årtionden, som hon menar i mångt och mycket berodde på att de brittiska viktorianska kvinnorna inte ansåg den vara tillräckligt tilltalande.⁹⁹ Steeles forskning ämnar till att bredda synen på den viktorianska kvinnans kontroll över sin egen kropp och sexualitet, där hon visar att de viktorianska kvinnorna haft utrymme för självförverkligande och skapande av en egen identitet. Denna syn går emot stor del av forskningen som tidigare präglat de viktorianska kvinnornas möjligheter under 1800-talet, men bidrar till en nyansering av synen på dem.¹⁰⁰ Steeles forskning visar också hur korsetten var ett integrerat element i det kvinnliga

⁹⁶ Runefelt, L (2020), s. 185–190.

⁹⁷ Beaujot, A. (2012). s. 1–3.

⁹⁸ Steele, V. (1985) *Fashion and Eroticism: Ideals of Feminine beauty from the Victorian era to the Jazz age*, New York/Oxford. S. 3–6.

⁹⁹ Steele, V. (1985) s. 4–10.

¹⁰⁰ Steele, V. (1985) s. 3–4.

kläddmodet, som både formade kvinnokroppen och var en moralisk nödvändighet. Korsettens symbolism var tudelad, där dess respektabilitet och sensualitet samexisterade och skapade en tvetydig bild av den och dess användare. I *The Culture of Fashion* menar Christopher Breward att det under 1800-talet visst rådde ett mode som överensstämde med tidens ideal kring anständighet och moral. Samtidigt kännetecknades modet av begränsade förändringar, där de kvinnliga formerna fortfarande skulle framhävas genom klädernas snitt, om än med överdrivna proportioner och exceptionella former. Klädernas yttersta funktion var att spegla hushållets sociala status, något som kommunicerades genom kvinnans uppenbarelse. Breward beskriver den tidiga delen av 1800-talet som en period av omställning, där kvinnans roll i offentligheten blev alltmer avgränsad och begränsad. Hennes huvudsakliga arena förflyttades istället till hemmet och offentligheten blev en manlig domän. Den starka sexualmoral som rådde under epoken har, enligt Breward, gett upphov till färgstarka tolkningar från nutida forskare i deras försök att förstå och förklara den viktorianska synen på sexualitet som tycks vara ett mysterium. Ändock delar Breward inställningen att man inte bör räkna bort de viktorianska kvinnornas möjligheter för självförverkligande och skapandet av en egen identitet, men inom ramarna för vad som var socialt och kulturellt acceptabelt.¹⁰¹ I grund och botten är det också det som är Steeles främsta kritik, att den komplexitet och mångfacetterade rollen som mode spelade i kvinnornas liv riskerar gå förloras om man förenklar dess funktion.¹⁰²

Kay Boardman visar i *'A material girl in a material world': the fashionable female body in Victorian women's magazines* hur modets funktion i det sena viktorianska Storbritannien var att visa upp sin sociala status och moral, men minst lika viktig var distinktionen mellan olika sociala grupper och upprätthållandet dem emellan. Det framkommer också i Boardmans studie att rådde en balansgång mellan det som ansågs vara positiva attribut och det oanständiga, något som inte alltid var lätt att orientera sig i.¹⁰³ Boardman påvisar hur det var i modetidskrifter som denna kunskap kunde komma till ytan och det var utifrån modetidskrifterna som kvinnorna kunde bildas. Den önskvärda kvinnligheten, var enligt Boardman, den som passade in i det urbana livet, alltså en slags storstadsidentitet som enbart var tillgänglig för de kvinnor som rättade sig i modesystemet.¹⁰⁴ En slutsats som dras är att kvinnokroppen alltid presenterades som ett skådespel som tog sig i uttryck genom text eller bild. Spektaklet som existerade runt

¹⁰¹ Breward, C. (1995) s. 143–165.

¹⁰² Steele, V. (1985). S. 3-6.

¹⁰³ Boardman, K. (1998) s. 93–110.

¹⁰⁴ Boardman, K. (1998) s 104–106.

kvinnorna i tidskriften var en också en viktig del i formandet av den goda borgerliga kvinnan.¹⁰⁵ Enligt Boardmans förståelse blir således kvinnligheten något performativt under 1800-talet, en syn som delas av Leif Runefelt. Navigerandet i de motsättningar som ryms i förhållandet till femininiteten är också något som Runefelt diskuterar i *Den magiska spegeln: Kvinnan och varan i pressens annonser 1870–1914*. Han beskriver hur de kvinnliga dygderna vilade på dikotomier, hon skulle till exempel vara blygsam men inte blyg, mån om sitt utseende men inte fåfång och talför men inte pratsam. Någonstans bland dessa dikotomier befann sig den goda kvinnan. Runefelt betonar även hur betydelsefulla kvinnor blev i den nya sociala kulturen som växte fram under 1800-talet, särskilt viktig var deras förmåga att *behaga* och den harmoni de bringade. Det var därför av stor vikt för kvinnorna att de kunde anpassa sig till de förväntade attributen. Domesticeringen som ägde rum gjorde kvinnan medgörlig och kontrollerad: "...på så sätt att hon förnekades autonomi och att hennes handlingar inte var till för hennes egen skull utan för att tillgodose andras intressen."¹⁰⁶ Den sociala kulturen främjande en syn på könen som väsensskilda, Cynthia Russett summerar synen på följande vis:

The overwhelming consensus ... was that women were inherently different from men in their anatomy, physiology, temperament, and intellect ... Even as adults, they remained childlike in body and mind... The great principle of division of labor was here brought to bear: men produced; women reproduced.¹⁰⁷

Russett argumenterar för i *Sexual Science: The Victorian Construction of Womanhood* att 1800-talets vetenskapliga diskurser främjade synen på kvinnan som en biologiskt underlägsen varelse. Hon menar att denna syn inte bara speglade samtida vetenskapliga idéer, utan också verkade som ideologiska verktyg för att bevara och gynnade rådande maktstrukturer, där kvinnor med lätthet kunde uteslutas från olika sammanhang. Det är ur ett vetenskapshistoriskt perspektiv som Russett tagit sig an den viktoriaiska synen på könshierarkier och visar hur den rådande sociala och kulturella bilden av dess genomsyrade den samtida forskningen.¹⁰⁸ Utifrån Russetts undersökning framgår vikten av de kulturellt präglade idealen, som blev av stor relevans för samhällets alla delar. Det visar också en syn som existerade under 1800-talet där man genom forskning försökte motivera den kvinnliga underlägsenheten.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Boardman, K. (1998) s 107- 108.

¹⁰⁶ Runefelt, L.(2020) s. 19-20.

¹⁰⁷ Russett, C. E. (1989). *Sexual Science: The Victorian Construction of Womanhood*. Harvard University Press.s. 11-12.

¹⁰⁸ Russett, C. E. (1989) s. 155–180.

¹⁰⁹ Russett, C. E. (1989) s. 1–15.

Forskningsläget visar modets betydelse för konstruktionen av kvinnlighet, moral och social status under 1800-talet, särskilt i relation till konsumtionens framväxt och den borgerliga kvinnans roll i samhället. Mode utgjorde ett centralt redskap för att förhandla och definiera femininitet, ofta genom modetidskrifter och de vardagliga praktikerna. Samtidigt har det största fokuset legat i 1800-talets senare del, samtidigt har århundradets första hälft – en period då många av dessa strukturer tog form – i stor utsträckning förblivit outforskad med ett få tall studier som djupdyker specifikt i århundradets mitt. Den forskning som gjorts gör få transnationella jämförelser eller breddningar, särskilt ur ett svenskt perspektiv. Genom att rikta uppmärksamheten mot den tidigare perioden finns därmed en möjlighet att bidra till en mer nyanserad förståelse av hur femininitet, klass och moral samspelade i den framväxande borgarkulturen. Uppsatsen syftar därför till att fylla en lucka i forskningen genom att lyfta fram modets roll utifrån modetidskrifter i det tidiga 1800-talets femininitetskultur genom transnationella jämförelser.

2. Analys

I följande avsnitt kommer källmaterialets innehåll att redovisas utifrån de utvalda teman som behandlar moral, kläder, skönhet och hälsa för att identifiera en gemensam mode- eller femininitetskultur och hur denna konstruerades. Undersökningen är uppdelad i olika teman som berör de centrala punkterna i modetidskrifterna och som berör den *hegemoniska femininiteten* och vad den innefattade. Med frågeställningen i åtanke kommer källmaterialet behandlas utifrån den centrala tematiken i tidskrifterna som behandlar de yttre aspekterna av den kvinnliga skönheten såväl som de inre dygderna som var en central del för borgarklassens kvinnor.

- *Hur konstruerades den moderiktiga hegemoniska femininiteten i den brittiska och svenska borgerliga kulturen under 1800-talets mitt?*
- *Vad är det för ideal och moral som kommer fram i tidskrifterna och vad består de av?*
- *Vilka dygder lyftes fram i relation till klädedräkten?*
- *I vilken utsträckning går det att tala om likheter och skillnader i dessa framställningar i den svenska och brittiska modepressen?*

2.1 Omsluten av ideal – Klädd för dygd

What is fashion? Fashion is the manner of acting, style in dress ... The manner her enhances the act, it constitutes its chief merit, it gives grace to an ordinary action. Of this description is, or rather *ought* to be, fashion: an elegant way of arranging ornaments, a tasty way of putting on dresses, a finish in style, something becoming in its nature and in the disposition of its component parts.¹¹⁰

Modet är, utifrån citatet, inte enbart kläder som bärs på kroppen. Modet är ett sätt att uttrycka sig, men framförallt är det ett sätt visa upp sin status, sin goda smak och kan ses som en egen konstform där varje detalj är av största vikt för en sammansatt helhet. Därmed handlar kläder om stil, känsla och medvetenhet snarare än enbart yta. Att vara modemedveten tycks således också vara reserverat för de övre klasserna vars ekonomiska tillgångar tillät den goda smaken. Modemedvetenheten krävde tillgång till ekonomiska resurser, textila material, sömmerskor eller butiker, vilket möjliggjorde att kläderna blev en markör för klass. Det verkar dock funnits en insikt om att alla läsarinnor inte hade möjlighet att köpa nya klädesplagg varje säsong, eller låta en sömmerska sy om redan innehavda plagg eller textilier för den delen. Den *hegemoniska* kvinnan skulle alltså vara väl införstådd på det senaste modet, det var en förutsättning för borgerlighetens leverne. En av de undersökta tidskrifterna, *Englishwoman's Domestic Magazine*, bifogade symönster som tillät läsarinna att själva sy upp de moderiktiga plaggen.¹¹¹ Detta kan bero på att de hade en något yngre målgrupp än de andra tidskrifterna, men det blev under 1850- och 60-talen allt vanligare att modetidskriften innehöll symönster för hemsömnad.¹¹² Detta hade dock under den valda undersökningsperioden inte ännu kommit till Sverige, åtminstone inte i de tidskrifter som valts ut till undersökningen. Inkluderandet av symönster var en del i demokratiseringen av modet, samtidigt som det knöt kvinnorna ännu närmare sin arbetande roll och primära funktion i hemmet. När symönstren publicerades var det ett storleksanpassbart mönster som medföljde, där det också fanns illustrationer på hur plaggen skulle komma att se ut på och hur de var menade att brukas och tillsammans med vad. Det var heller inte ovanligt att det fanns mönster på barnkläder i tidskriften.¹¹³ Figur 1 visar hur dessa symönster kunde presenteras i tidskrifterna, där de plagg som illustrationerna föreställer var hur det färdiga resultatet förväntades se ut och hur plagget skulle se ut på kroppen. Det gick

¹¹⁰ *La Belle Assemblée* (1830) "The progress of fashion" s. 102.

¹¹¹ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "The fashions" s. 81, 96 & 272.

¹¹² Beetham, M (1996) s. 6- 7.

¹¹³ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "The fashions" s. 81, 96 & 272.

således också att se hur den ideala kvinnokroppen skulle formas. Klämodet från året beskrivs vara elegant och exklusivt, där hur plaggen skulle användas också visades i modeillustrationerna. I relation till denna typ av illustrationer medföljde också själva symönstret.¹¹⁴

Figur 1: *Englishwoman's domestic Magazine* 1855

Modebildernas funktion i *The lady's gazette of fashion* beskrivs vara det huvudsakliga sättet läsaren ska ta del av modet, texten tillhörande bilden är ett komplement för att förstå vissa delar i klädedräkten men för att göra modet rättvisa är det bilderna som ska tala på egen hand och låta elegans lysa igenom.¹¹⁵ Modets praktiker är komplexa, vilket kräver en viss sorts intellekt som de borgerliga kvinnorna besitter för att kunna hantera och förstå.¹¹⁶ Detta är något som också framkommer i de svenska tidskrifterna.

Likasom en vacker tavla förhöjs av en dyrbar ram, likaså vinner även den sköna af naturen sköna kvinnan ökade behag genom toilettens elegans. Måste hålla medelvägen mellan ytterligheterna. Pryda naturen, inte vanställa den.¹¹⁷

¹¹⁴ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "The fashions" s. 81, 96 & 272.

¹¹⁵ *The lady's gazette of fashion* (1840) "Summary of the modes of the months" s. 134 & 142.

¹¹⁶ *The lady's gazette of fashion* (1840) "Summary of the modes of the months" s. 206.

¹¹⁷ *Stockholms mode-journal* (1845) "Rådgivaren vid toaletten" s. 26.

Det var alltså en hårfin balans mellan att pryda naturen och vanställa den, något som de eleganta kvinnorna förväntades hantera med bravur. Klädernas funktion var att framhäva kvinnans redan sköna natur, varken mer eller mindre. Det var också genom kläderna sociala statusen blev känd för omgivningen: ”Knappast har man någonsin sett er sällsamma och aristokratiska former mer smakfullt förenade.”¹¹⁸ De illustrationer som medföljde modenyheterna avbildade oftast kvinnorna i olika sammanhang som kläderna tordes användas i, samt ge en inblick i hur de skulle föra sig i kläderna. Modets tycks varit konstruerat på ett sätt som garanterade vara passande för de eleganta damerna. Illustrationerna nedan påvisar hur kvinnorna skulle agera i olika sammanhang, men gav också inblick i vilka salonger som var lämpliga för dem att vistas i. Den *hegemoniska femininiteten* innebar god kännedom kring just dessa aspekter, vilka också var en förutsättning för *behagsplikten* och kvinnans förmåga att *behaga*. I en modenyhet från 1850 skrivs följande: ”Alla klänningsärmar äro gjorda så att de visa de vita underarmarna, och damerna uppbjuda hela sin fantasi är att göra dessa armar å vackra och täcka som möjligt.”¹¹⁹ Ett återkommande tema är just den vita hudens överlägsenhet, som också var kännetecknande och en förutsättning för den eleganta befolkningen.¹²⁰ Illustrationerna kan ge en insyn i hur kvinnorna på bästa sätt skulle visa upp sin aristokratiska skönhet, vilket även stämmer överens med bilden från *Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World*, där kvinnornas vita hud är extra markerad genom den rosiga kinden och visas upp genom kläderna på samma vis som i den svenska illustrationen.

Figur 2: *Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World*, 1850

Figur 3: *Stockholms mode-journal* 1850.

¹¹⁸ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s. 95.

¹¹⁹ *Stockholms mode-journal* (1850) ”Mode-bulletin från Paris” s. 48.

¹²⁰ Se exempelvis Dyer, R (1997) & Veblen (1912) där de framhåller just detta.

Den kvinnliga rollen som hustru och mor gjorde sig påmind även i modeillustrationerna, som inte sällan avbildade kvinnan med sin make på sidan och med sitt barn i sin barm. Illustrationen från *Magasin, konst, nyheter och moder* visar på hur detta kunde te sig i modetidskriften där följande beskrivning medföljde: ”Tillika påminner om en lycklig mor med sitt späda flickebarn på knäet, och således i dubbelt avseende torde intressera.”¹²¹ Modenytternas omskrev barnkläderna som av stort intresse även för kvinnorna, där kvinnornas två huvudsakliga intressen kombinerades. I *The lady's gazette of fashion* skrivs följande i ett inlägg där månadens mode sammanfattas: ”Knowing that mamas, and especially young ones are frequently more anxious about the dresses of their daughters than their own.”¹²² Mary W. Blanchard har i sin

Figur 4: *Magasin för konst, nyheter och moder* 1830

forskning påpekat hur den önskade moralen inte sällan spreds i form av illustrationer för att tydliggöra hur det var lämpligt att agera och te sig, vilket även gör sig tydligt sett till de illustrationer som syftade till att visa upp det senaste klädmotet.¹²³ Att inkludera barnen i illustrationer som gällde det kvinnliga klädmotet förekom under hela tidsperioden och i modetidskrifter från både Sverige och Storbritannien.¹²⁴ Modeillustrationerna tjänade som visuella normförmedlare där idealbilden av kvinnan förstärktes och spreds, således går det att tala om modeillustrationerna som ett uttryck för moral, inte enbart stil eller god smak. Denna funktion hos modeillustrationen var inte enbart en företeelse i Sverige utan var minst lika viktig i Storbritannien, vilket tyder på en bredare västerländsk trend där modeillustrationernas funktion var att förena den goda smaken med de önskvärda kvinnliga dygderna. Figur 4 är ett exempel på hur denna företeelse kunde se ut i materialet. Det kvinnliga modet visades upp, som tidigare nämnts, i de olika sammanhang de förväntades användas i, vilket inte gjorde det ovanligt att kvinnornas roll i hushållet uppvisades även i modeillustrationerna. Hennes roll som hustru och mor är i figuren centralt, där också den tillhörande texten i modenotisen lyfter

¹²¹ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Mode-costym från London och Paris” s. 48.

¹²² *The Lady's gazette of fashion* (1840) ”Summary of the modes of the month” s. 182.

¹²³ Blanchard, M. W. (1995) s. 21–23.

¹²⁴ I samtliga tidskrifter finns modeillustrationer som avbildar en modern med sitt barn, alla med liknande karaktär som exemplet i den tillhörande figuren.

faktumet att spädbarnet på kvinnans knä bör stärka intresset för henne att ta del av månadens mode.

I enlighet med Blanchard går det alltså att i illustrationerna få djupare insikter av den visuella kulturen än det som enbart rörde klädedräkten.¹²⁵ Modet var alltså inte enbart någonting som handlade om kläder, det var också ett uttryck för klass, moral och den goda smaken, vilket framkommer i bland annat Runefelts och Boardmans forskning där de behandlar de omständigheter som det kvinnliga modet existerade under och dess funktion i det framväxande borgarsamhället.¹²⁶ Modemedvetenheten krävde ekonomiska resurser och var därför i sig en klassmarkör, där modeillustrationerna fungerade som förmedlare av normer och ideal. Den *hegemoniska femininiteten* krävde modemedvetenhet, men nödvändigtvis inte tillgång till det mest exklusiva. Den kvinnliga fallenheten att *behaga* gjorde sig påmind även i de delar som hade klädmode i fokus och kan därför ses som ett av hennes viktigaste drag.

2.1.1 Den skiftande silhuetten – Klädedräktens omformning

1800-talets mode stod inför en föränderlig tid, där det blev av allt större vikt att de borgerliga kvinnornas moral skulle förmedlas genom kläderna de bar. Det blev av allt större vikt att kläderna speglade den sysslöshet som förväntades av kvinnorna, vilket också skulle prägla klädedräkten.¹²⁷ I följande del kommer klädmodet presenteras i kronologisk ordning för att redogöra för och visa eventuella förändringar i sagda mode och dess relation till omvärlden.

2.1.1.1 1830-talet

Under 1830-talet var modet präglad av ett mode som kombinerade influenser från Frankrike och Storbritannien, något som förekom i både Sverige och Storbritannien.¹²⁸ Det klädmode som var i bruk präglades av tidens romantiska ideal, där pastellfärger, spets och dekorationer av spets, volanger och broderier var mycket populära. Traditionellt sett var kjolarna ankellånga och visade upp fötterna. På huvudet bars stora hattar, särskilt till aftonklädseln.¹²⁹ För de borgerliga

¹²⁵ Blanchard, M. W. (1995) s. 21-23

¹²⁶ Runefelt, L.(2020) s. 19-20 & Boardman, K. (1998) s. 93–110.

¹²⁷ Fukai (2006) s. 152.

¹²⁸ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Maskerad-costymer för damer” s. 94 & *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) ”Mode-costymer för damer”s. 95. Samtliga brittiska tidskrifter hade en fransk förankring i sina modenyheter.

¹²⁹ Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew (2020) s. 156–163.

kvinnorna var det dock inte enbart viktigt att bära rätt form av kläder, det var också viktigt att det var de korrekta materialen, vilket också innebar att det skulle vara exklusiva: "But be it rembered that there are fringes of all prices, and that which ornament the dress of a woman of fashion, must not only be elegant but of a very expensive kind."¹³⁰ Samtidigt som det var av stor vikt att visa upp de ekonomiska tillgångarna i de kläder man bar, var det minst lika viktigt att inte framstå som skrytsam: "These forms an elegant appendage to promenade dress: as, though rich, they are not showy."¹³¹ I linje med Veblens förståelse av klass, var det av stor vikt att signalera status i de kläder man bar.¹³² Kläderna uppmanades bestå av dyrbara material, men för att uttrycka förfining och elegans var det av stor vikt att inte gå överstyr och istället bli vulgär.¹³³ Här etableras en fin gräns mellan vad som var för mycket, vad som var för lite och vad som var rätt. Mode kan därför också ses som något socialt laddat där kvinnornas beteende och uttryck var möjligt att reglera med klädedräkten som medel.

Figur 7: La Belle Assemblée 1830

Figur 6: La Belle Assemblée 1830

Figur 5: Magasin för konst, nyheter och moder 1830

Även i de svenska tidskrifterna ter sig den förfinade ytan vara av stor vikt för den *hegemoniska femininiteten*, men det var inte lika rättframt som i de brittiska tidskrifterna. Istället användes ord som "fina tyger" eller dylikt för att uttrycka extravagansen i kläderna.¹³⁴ Det var också av stor vikt att klänningarna som bars var korrekta för tillfället. Exempelvis var

¹³⁰ La Belle Assemblée (1830) "Fashions for the month of March" s. 117.

¹³¹ La Belle Assemblée (1830) "General observations on fashion and dress" s. 207.

¹³² Veblen, T (1912) s. 42-62.

¹³³ La Belle Assemblée (1830) "General observations on fashion and dress" s. 207.

¹³⁴ Magasin för konst, nyheter och moder (1830) "Mode-costymer för Damer" s. 95 & Magasin för konst, nyheter och moder (1835) "Mode-costymer för Damer" s. 32.

morgonklänningen, promenadklänningen och aftonklänningen olika och skulle leva upp till olika standarder, vilket var något som de eleganta kvinnorna hanterade med bravur.¹³⁵ Illustrationerna visar hur 1830-talets moderiktiga damer skulle klä sig, men också vilken *toilett* som passade till vilket tillfälle.

De två första illustrationerna ovan är hämtade från den brittiska tidskriften *La Belle Assemblée* och visar mode som lämpade sig som aftonklädsel samt den typen av klädsel som skulle bäras till middagen och promenaden.¹³⁶ Den tredje illustrationen är hämtad från *Magasin för konst, nyheter och moder* och visar också upp klädseln som var passande till de mer eleganta tillställningarna.¹³⁷ Intressant för illustrationerna från 1830-talet är det de avbildade kvinnorna håller någon form av ögonkontakt med betraktaren, något som inte blev långvarigt. Grundstrukturen på dessa klänningar är relativt lika varandra, där midjan är på sin naturliga plats, klänningslivet är kort och kjolarna klockar ut. Ärmarna var stora upptill med mer åtsittande karaktär längs underarmarna, eller baraxlad vid finare tillställningar. De vita handskena var ett genomgående tema, något som Beaujot och Dyer kopplat samman med det vita idealet. Dessutom var de stora huvudbonaderna ett hjälpmedel till att hålla solen borta från ansiktet och därmed också värna om den vita huden, som var synonym med det borgerliga yttre.¹³⁸

Figur 8: *Magasin för konst, nyheter och moder* 1830

Ytterligare en vanligt förekommande tendens i modetidskrifterna var att referera till och få inspiration ifrån andra kulturer. Framför allt är det inspiration från Egypten och Mellanöstern som lockar, särskilt i form av olika sorters huvudbonader. Under undersökningsperiodens första tid var turbanen ett vanligt förekommande mode som cirkulerade i modetidskrifterna, men som var anpassade för de borgerliga kvinnorna.¹³⁹ Bilden visar hur detta "exotiska" mode kunde ta sig i uttryck i det borgerliga modet. Detta mode var förekommande under hela 30-talet, men

¹³⁵ *La Belle Assemblée*: (1830) "General observations on fashion and dress" s. 207–208.

¹³⁶ *La Belle Assemblée* (1830) "General observations on fashion and dress" s. 206–208.

¹³⁷ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) s. 64.

¹³⁸ Dyer, R (1997), Beaujot, A. (2012) s. 170-180.

¹³⁹ Se exempelvis *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) s. 40, *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) s.xiv. där detta mode är omtalat.

med sporadisk popularitet. Generellt sett var dock huvudbonaderna, eller bahytten som var flitigt använd, av stor vikt under hela decenniet.

Under 1835 beskrivs Drottning Victoria, först i sin roll som prinsessa, vara en stor inspiration för modevärlden.¹⁴⁰ Även i de svenska tidskrifterna om skrivs hon som en betydande faktor för klädmotet.¹⁴¹ Modet ter sig vara under förändring, där klänningslivet blev av en mer formell längd, ärmarna föll längre ned på axlarna. Mörkare och dovare färger lyftes fram som särskilt moderiktiga, istället för de pastellfärger som varit på modet under århundradets första period. En ny trend var att bära en sjal över axlarna, en trend som döptes efter Victoria.¹⁴² Kjölens längd började bli längre och det talas om "the extremity of the skirt", vilket åsyftar kjölens allt större omfång.¹⁴³ Något som framgår tydligt utifrån modeillustrationerna är just den ökade dämpningen av färger, men också dekorationer som blev alltmer

Figur 9: *Court Magazine & La Belle Assemblée* 1835

minimalistiska. Även hattarna fick ett mindre omfång. Illustrationen visar en morgonklänning och en kvällsklänning, alltså inget som skulle bäras till de finare salongerna, men modets övergång till en dovare och mer formell karaktär går ändå att fastställa.¹⁴⁴ Denna utveckling var också tydlig i det svenska materialet, där det brittiska modet lyftes fram allt oftare med Victoria i spetsen.¹⁴⁵ Övergången i modet speglade de större sociala och kulturella förändringarna som pågick i samhället, bort från de romantiska idealen och istället närmare ett mode med mer gotisk inspiration där man strävade efter återhållsamhet. kvinnan skulle där vara formbar och symbolisera hemmets *behag*. James Laver menar att maken endast begärde två saker av sin hustru "first that she should be a model of domestic virtues and second that she should do nothing at all."¹⁴⁶ Denna utveckling kom att bli alltmer framträdande i modet under de två nästkommande decennierna, men började sin utveckling under 1830-talet.

¹⁴⁰ *Court Magazine & La Belle Assemblée*, (1835) "The court" s. 216.

¹⁴¹ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Mode-costymer för damer och herrar" s. 32.

¹⁴² *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Fashions for the month of December" s. xxi-xxii.

¹⁴³ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Fashions for the month of October" s. xiv.

¹⁴⁴ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Fashions for the month of December" s. xxi-xxii.

¹⁴⁵ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Mode-costymer för damer och herrar" s. 32

¹⁴⁶ Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew (2020) s. 156–162.

2.1.1.2 1840-talet

1840-talet var en period där de kvinnliga dygderna och moralen uttryckte sig allt tydligare i klädernas utformning.¹⁴⁷ Modet började vidareutveckla de tendenser som utvecklats under det tidigare decenniet. En väsentlig skillnad var dock huvudbonadernas minskade storlek, ibland var det till och med lämpligt att bära håret fritt, i antingen en låg knut eller i olika sorters flätor. Vanligtvis var det hättor, eller *bonnets*, som bars på huvudet. Lydia Edwards beskriver 1840-talets mode som mycket besvärligt, där de många och tunga kjolarna tillsammans med det mycket åtsnörda modet, hindrade och motverkade rörelser. Kjolarna var även längre under denna period och anklarna gick inte längre att se.¹⁴⁸

Figur 10: Stockholms mode-journal 1845

Det mer formella uttryck som klädedräkten börjat ta under förra årtiondet var ännu mer uttalat under denna period. I *Stockholms mode-journal* uttrycks att kläderna var fortsatt präglade av allvarsamhet och rika tyger.¹⁴⁹ De mörka färgerna var på modet och användningen av dessa blev också synonymt med den goda smaken, användningen av de färgglada tygerna ”Kan ingen dam af god ton nyttja.”¹⁵⁰ Till skillnad från tidigare årtionden, var nu den avbildade kvinnans ögonkontakt med betraktaren i stort sett helt frånvarande. Idealet kan således tolkas som mer återhållsamt, där den kvinnliga passiviteten var av allt större betydelse. Bilden ger inte enbart information om det senaste inom klämodet, utan även en stark indikation på att de kristna dygderna var av stor vikt för en moderiktig *hegemonisk* kvinna.

Modeillustrationerna från 1840-talet visar inte bara på en förändring av den färgskalan som användes, utan även på förändringarna i kläderna utformning. Klänningslivet var under 1840-talet längre än vad det tidigare varit med en hårdare snörning, dessutom var kjolarna längre och visade inte längre upp fötterna och anklarna som de tidigare gjort. Kjölens vidd var även den större, med flera underkjolar undertill som hjälpte till att uppnå den önskade formen och volymen. Illustrationerna visar en mer åtsnörd timglasform, där snörlivet täckte större delar av torson än det tidigare gjort. Modets ökade inskränkningar på kvinnornas förmåga att röra sig

¹⁴⁷ Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew (2020) s. 156–162.

¹⁴⁸ Edwards, L. (2021) s. 94–95.

¹⁴⁹ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s. 16.

¹⁵⁰ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s. 95.

börjar göra sig synlig i modebilderna.¹⁵¹ Modenyheterna från 1845 innehöll inte bara kläddmodet, utan även beskrivningar över hur en moderiktig boning skulle se ut. I synnerhet var det hur kvinnorna skulle klä sig för att passa in i sitt moderiktiga hem som var av betydelse, kvinnans funktion som dekoration i det borgerliga hemmet styrks därmed.¹⁵² Denna aspekt, som starkt kopplar hushållet som en kvinnlig sfär, är ett återkommande tema i källmaterialet, men uttrycks inte såhär starkt i modenyheterna någon annanstans. Det kvinnliga *behaget* kopplades direkt samman med den kvinnlig sfären och skulle speglas i klädedräkten. Den *hegemoniska* femininiteten var stark förenad med hennes roll inom hushållsdynamiken.

Figur 11: The Lady's Gazette of Fashion 1840

Figur 12: The Court Magazine and Monthly Critic and Lady's Magazine & Museum of the Belles Lettres, Music, Fine Arts, Drama, Fashions, etc. 1845

Drottning Victorias påverkan på kläddmodet var fortsatt mycket stor. Det svenska och brittiska materialet innehöll flertalet typer av accessoarer och klädesplagg som var döpta efter drottningen. Det kläddmodet som kom att bli förknippad med Victoria var också präglad av allvarsamhet och kyskhhet, där de kristna värderingarna kom att kopplas samman med modet, vilket syns i modeillustrationerna från årtiondet.¹⁵³ Det var ett relativt simpelt kläddmode utan överflödigt ornamentik och en mörkare färgpalett som det vurmades för.¹⁵⁴ Det går också att se att kvinnans *behag* och de mest essentiella kvinnliga dygderna skulle visas upp i de kläder hon bar. Den *hegemoniska* femininiteten förankrades tydligt i de kvinnliga dygderna och skulle också manifesteras i kvinnans klädedräkt. Utifrån dessa illustrationer går det att se hennes

¹⁵¹ Edwards, L. (2021) s. 94–95.

¹⁵² *Stockholms mode-journal* (1845) "Modebulletin från Paris" s. 95.

¹⁵³ Se exempelvis *Magasin för konst, Nyheter och moder* (1840) s. 48, & *The Court Magazine* (1845) s. 8.

¹⁵⁴ *The Court Magazine* (1845) "Descriptions of the four Paris-plates of fashions" s. 27.

betydelse som representant för hushållet, vilket Veblen och Runefelt understryker som en av hennes mest centrala roller.¹⁵⁵

De klänningar som har visats upp i illustrationerna var främst ämnade att användas som promenaddräkt eller i de mer vardagliga situationerna. Balklänningarna var istället präglade av glans och strålande friskhet, något som lämpade sig i aristokratins salonger. Dessa kunde vara i alla möjliga färger och vara dekorerade med olika sorters ornamentik, framförallt spetsar av olika former: ”Hvilka dock måste vara anbragta med grace och pittoreskt, ty massan gör nu mera

Figur 13: Stockholms mode-journal 1845

ingenting till saken.”¹⁵⁶ De klänningar som var avsedda att brukas i de aristokratiska salongerna var även de längre, med mer åtsnörda klänningsliv. Axlarna var oftast bara och klänningarna var oftast i en ljusare färgskala.¹⁵⁷ Steeles forskning, som visat korsettens dualitet och dess betydelse för att uttrycka den inre moralen, blir tydlig i relation till det mode som var prisat under 1840-talet, vilket fortsatte under nästkommande årtionde. Moralerna tog allt större plats i klädedräkten och brukandet av korsetten hjälpte kvinnan personifiera dygderna. Dessutom blev det möjligt för omgivningen att se individens innefattande dygder.¹⁵⁸ Genom klädedräkten materialiserades den *hegemoniska femininiteten*, vilket gjorde det möjligt att övervaka och bedöma hennes anpassning till samtidens ideal och moraliska förväntningar.

Dessa klänningar skiljde sig från det mörkare klämodet som var norm i andra sammanhang, ändock var detta mode i linje med de kvinnliga dygderna. Illustrationerna visar också upp de accessoarerna som skulle brukas i samband med klädedräkten, i detta fall en solfjäder. När det kom till de finare salongerna, var det smakfulla uppvisandet av sina tillgångar förväntat. Kvinnorna i illustrationerna ger ett blygsamt intryck, där de inte möter betraktarens blick, gömmer sig bakom solfjädrarna eller riktar sin kropp bort, vilket kan ses vara hur de också skulle te sig i de finare salongerna.

¹⁵⁵ Veblen, T (1912) s. 80–90 & Runefelt (2019) s. 129–131.

¹⁵⁶ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s. 21.

¹⁵⁷ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s. 21.

¹⁵⁸ Steele, V (1985) s. 161–165.

2.1.1.3 1850-talet

Modet under 1850-talet karaktäriserades av volym, struktur och en kvinnlig silhuett med dramatik. Dessutom var krinolinen en av de främsta innovationerna i modevärlden, som också kom att förändra sättet man bar kläder i grunden.¹⁵⁹ Den mer allvarsamma trenden fortgick och det var fortsatt användning av dova, mörka och rika färger som brukades i den kvinnliga klädedräkten.¹⁶⁰ Det kvinnliga modet beskrivs dock vara omväxlande, pikant och

Figur 14: Stockholms mode-journal 1850

bjöd ständigt på något nytt.¹⁶¹ I de brittiska modetidskrifterna uttrycks dock hur modet under 1850 inte är begränsat till enbart en stil, utan alla kunde hitta något som föll dem i smaken, däremot finns det samtidigt rubriker för de olika typerna av klädsel och hur de helst skulle bäras.¹⁶² Materialen kunde vara något olika, där de dyrbaraste tygerna ansågs lämpligast för en kvinna med smak. Textilierna beskrivs således på följande vis: "The materials intended for full dress are of extreme splendour."¹⁶³ Det var alltså en ökad känsla av lyx och flärd som kläderna skulle signalera, vilket också går att se i de modeillustrationer som var inkluderade. Kläderna skulle således manifestera status utifrån de material som användes, dess kvalité och dess utformning. De dyrbara materialen fungerade också som sociala markörer där de blev en del av den borgerliga kvinnans sociala och kulturella tillgångar. Det går att urskilja fler typer av *hegemonisk femininitet* i denna kontext, där det var helt acceptabelt att inte klä sig i de allra dyrbaraste tygerna, men det var eftersträvarsvårt att göra det.

En ny förändring inom modet var att det hade växt fram en klädedräkt som var anpassad efter just rörelse, riddräkten. Det var kläder som var speciellt utformade för kvinnor som var lämpliga att använda vid en ridtur, inte sällan med inspiration och anknytning till det manliga modet, vilket går att se i figur 15, där manshatten även kom att brukas av kvinnor vid utvalda

¹⁵⁹ Edwards, L. (2021) s. 94-97.

¹⁶⁰ Edwards, L. (2021) s. 96-97.

¹⁶¹ *Stockholms mode-journal* (1850) "Modebulletin från Paris" s. 24.

¹⁶² *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) "Fashions for December" s. 234-235.

¹⁶³ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) "Fashions for December" s. 234.

tillfällen.¹⁶⁴ Denna nya form av motion, som också ansågs lämplig för en kvinnas kropp och mentala välbefinnande, ansågs vara full av grace och rationell tillfredsställelse, vilket också behövde speglas i klädedräkten.¹⁶⁵ Även en del av kläderna som skulle bäras i offentligheten började ta en mer maskulin karaktär, där kläderna strukturellt liknande de manliga rockarna och hattar som tidigare varit reserverade för män nu också gick att bära.¹⁶⁶ Denna ökade rationalitet som delar av modet skulle spegla gjorde det genom att inkorporera element från mansmodet till den kvinnliga klädedräkten, vilket går att se i figur 14 och figur 15, då kvinnan längst ut till vänster visar upp hur detta mode kunde se ut. Modets rationalitet förändrade dock inte sättet som kvinnorna framställdes, de avbildades fortfarande som timida och fulla av grace, vilket var grunden till deras *behag*. Klänningslivet blev ännu längre än vad de tidigare varit och kjolarna likaså, en utveckling som pågick under hela 50-talet. Kjolarna hade fortsatt att växa och blev under årtiondet ännu mer voluminösa och storslagna, oftast dekorerade med volanger eller dylikt beroende på vilket tillfälle de ämnades användas till. Inte sällan hade kjolarna en konformad eller kupolformad karaktär, vilket går att se i figur 16.¹⁶⁷

Fortsatt uttrycktes kvinnornas passivitet i illustrationerna, där ögonkontakt inte förekom särskilt ofta och kroppsspråket förmedlade mjukhet och ömhet genom att avbilda kvinnorna i försiktiga rörelser, till skillnad från männen som kunde avbildas mer auktoritet och som i kontrast hade en självsäker pose med pondus, vilket går att se i figur 14. Genom modet skulle

Figur 15: Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World 1850

Figur 16: Stockholms mode-journal 1855

¹⁶⁴ Stockholms mode-journal (1850) "Beskrifning över modeplanschen" s. 56.

¹⁶⁵ The Englishwoman's domestic magazine, "Women and horses" (1855) s. 303.

¹⁶⁶ Stockholms mode-journal. (1850) "Beskrifning över modeplanschen" s. 56.

¹⁶⁷ Blackwood's Lady's Magazine (1850) "Fashions for December" s. 234-236 & Stockholms mode-journal (1850) "Beskrifning över modeplanschen" s. 56.

kvinnans otillgänglighet och oåtkomlighet symboliseras, vilket inte sällan gjordes genom krinolinen, ett allt vanligare inslag i det kvinnliga modet under decenniet.¹⁶⁸ Intressant är dock att krinolinen eller de flertalet underkjolar som krävdes för att uppnå den önskade volymen på kjolen, inte omnämns i källmaterialet. Det tycks således som om det var allmänkunskap för de kvinnor modenotiserna var ämnade för. Visa praktiker kan således förstås som självklara för den *hegemoniska* kvinnan. Denna trend fortsatte under resten av 1850-talet i de finare salongerna, då exempelvis användningen av ornamentik, spetsar och volanger var fortsatt på modet och blev än mer storslagna.¹⁶⁹ Fortsättningsvis var modet som brukades i de mer alldagliga sammanhangen av en mer enkel karaktär, där alla av klädedräktens moment skulle samverka för att inge ett harmoniskt intryck. Elegansens och skönheten låg i det naturliga och det anspråkslösa.¹⁷⁰

Under undersökningsperioden går det således att se en förändring i det borgerliga kvinnomodet, där det rörde sig från ett romantiskt och utsmyckat klädmode till ett mer allvarsamt och formellt. De kvinnliga dygderna och den kvinnliga moralen återspeglades och kunde utläsas i modet, som i sin utformning och funktion speglade den övergripande synen på kvinnor och kvinnligheten. Den *hegemoniska femininiteten* och de förväntningar som fanns på kvinnorna följde också denna utveckling, där det med tiden blev allt viktigare och leva upp de till de kvinnliga dygderna. Utifrån *Stockholms mode-journal* från 1845 blir det också tydligt att kvinnan och hennes kläder skulle passa in i hushållets enhet, där de agerade utsmyckning, vilket går att förstå som en del av hennes *behagsplikt* och fallenhet att *behaga* sin omgivning.

2.1.2 Naturlighet som ideal – Skönhet, hälsa och äkthet

Skönhetens grund vilade på en väl omhändertagen och hälsosam kropp. Som tidigare behandlats berodde den yttre skönheten på den harmoniska utbildningen av självkrafterna, som hade en grundläggande funktion för skönheten.¹⁷¹ Genom en rad olika praktiker kunde kvinnorna förbättra sig själva inifrån och låta detta manifesteras i deras uppenbarelse. De svenska tidskrifterna innehöll inte sällan konkret skönhetrådgivning där alla tänkbara aspekter av en skönhetsrutin redogjordes för. I *Stockholms mode-journal* publiceras år 1845 en följetong

¹⁶⁸ Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew (2020) s. 176–177.

¹⁶⁹ *Stockholms mode-journal* (1855) ”Modeunderättelse från Paris” s. 95.

¹⁷⁰ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) ”The vagaries of fashion” s. 284–285.

¹⁷¹ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s.12–13.

vid namnet *rådgivning för toaletten*, där läsarinna skulle lära sig att på bästa sätt ta vara på sin skönhet.¹⁷² Denna följetong var mycket innehållsrik och är den, utifrån de tidskrifter som valts ut till undersökningen, som ger störst och mest omfattande inblick i hur skönhetsrutinen kunde te sig. Precis som Clarks forskning har visat, var de brittiska kvinnornas skönhetsrutiner mycket hemliga, något som hon kopplar till idealet om naturlighet och den naturliga skönheten.¹⁷³ Istället kunde rådgivning förtäckas genom tips på hälsosamma recept som var bra för olika delar av kroppen, hur man rådde bot på sjukdomar (som i sig kunde förstöra utseendet) och recept på olika former av kroppsvård.¹⁷⁴ På samma sätt finns det ingen uttalad rådgivning i de utgåvor från *Magasin för konst, nyheter och moder*, vilket eventuellt kunde bero på att den nådde både en manlig och en kvinnlig publik. Den rådgivning som går att ta del av i *Stockholms mode-journal* från 1845 ger därför insikter som inte är möjliga att få tillgång till i de andra tidskrifterna. Då de ideal som gör sig synliga genom de berättelser och de illustrationer som tidskrifterna innehåller, borde dessa ritualer te sig någorlunda lika länderna emellan. För att kontextualisera vad som kunde ingå i de kvinnliga skönhetspraktikerna och dess innebörd kommer *rådgivning för toaletten* noggrant gås igenom härnäst.

Att vårda den sanna skönheten innebar först och främst att se till själens vårdande och förädling, den inre karaktären var trots allt den viktigaste skönhet en kvinna kunde besitta. Den sanna skönheten var inte uppnåelig utan renhet i känslor och ett jämnt sinnelag. Den fysiska skönheten var eftersträvad, men var samtidigt beroende av en moraliskt grundad skönhet:

Dennas vikt och kvinnans egen bestämmelse gifva tillräckligt tillkänna, att själsgåvorna måste omsorgsfullt vårdas och förädlas, allt i förhållande efter de olika individernas olika anlag, deras olika kallelse och deras yttre förhållanden. Dervid måste man stäse vinlägga sig om renhet i känslorna, om ädel öppenhet och ett jemnt sinnelag samt låta kvinnlighetens inre karakter, som består av mildhet, ömhet och kärlek, avspegla sig i den yttre företeelsen, ty eljest är all strävan att vinna den sanna skönheten fullkomligen färfång.¹⁷⁵

Utifrån en kvinnas yttre gick hennes inre moral och dygd att avläsa. Enligt rådgivningen var kvinnan en av naturens härligaste skänk, med en oemotståndlig inre kraft som var kärnan till människans allra ljuvligaste känslor. Kroppen var själens spegel och det var därför högst

¹⁷² *Stockholms mode-journal* (1845) "Rådgivningen vid toaletten" s. 12–14.

¹⁷³ Clark, J.P. (2020), s. 2–10.

¹⁷⁴ Detta förekommer i samtliga tidskrifter från Storbritannien, se till exempel *La Belle Assemblée* (1830) s.134 & *The Englishwoman's domestic magazine* (1855), s. 30–31.

¹⁷⁵ *Stockholms mode-journal* (1845) "Rådgivningen vid toaletten" s. 13.

nödvändigt att detta förmedlades av hennes fysiska uppenbarelse. För att undvika kroppens förfall krävdes det ett sinneslugn och en sinnesfrid, men också försiktighet av vilken föda som intogs och bad med kallt vatten. Att bada kallt hade god inverkan på hudens hälsa och såg till dess rena och glänsande karaktär, vilket också var kännetecknande för en god själ.¹⁷⁶

I nästkommande nummer var matsmältningsorganet i centrum, en aspekt av skönheten som var lätt att försumma men vars tillstånd var av stor betydelse. Kosthållningen var av stor vikt och många kvinnor tenderade att misslyckas med just detta.¹⁷⁷ Dietens inverkan på skönheten går också att se spår av i det brittiska källmaterialet, trots att det inte explicit talas om i termer om skönhet. Recepten kunde dock framställas som hälsosamma, bra för magen eller dylikt.¹⁷⁸

Att värna om huden var också av stor vikt för den övergripande skönheten. Milt solljus och mild morgonluft var mycket gynnsam för kvinnan, så länge det inte var starkt solljus. De kvinnorna med ömtåligare och finare hud var också extra känsliga för solen. Det långa håret var kvinnans prydnad, där färg och kvalité var beroende på ursprung. Konsensus var dock att de romerska kvinnornas tycks haft vackrast hår av dem alla. Ansiktets skönhet var givetvis också fundamental. Det var genom ögonen som själen kunde lysa, det var därför viktigt att de var skyddade. De blå ögonen ansågs vara starkast och därmed tåligast. Välordnade tänder och en frisk andedräkt gjorde också mycket för skönheten: ”förtjusta vi lyssna när en förtjusande mun talar. Läpparnas rodnad måste vara frisk som en nysprucken ros”.¹⁷⁹ Den kvinnliga sysslolösheten hade en betydande inverkan på skönheten. Små händer och fötter var att föredra och var allmänt omtyckta. Deras naturliga symmetri och finhet var viktiga att bibehålla, något man lättast åstadkom genom att undvika grövre sysselsättning. Finare fruntimmersarbete passade sig utmärkt för att se till den sköna handens bevarande. Rådgivningen om kroppens skönhet avslutades med en uppmaning att inte låta kroppen förbliva i en tvungen och onaturlig ställning en längre tid än absolut tvunget. Kroppens behövde föras ledigt, utan allt tvång.¹⁸⁰ Rådgivningens sista del ämnade att bilda kvinnornas i hur man på bästa sätt prydde den väl omhändertagna kroppen.¹⁸¹ Den skönhetsrådgivning som ges i följetongen syftade till att framhäva den naturliga skönheten genom att i första hand värna om hälsan. Det var av stor vikt

¹⁷⁶ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 12–14.

¹⁷⁷ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 12–14.

¹⁷⁸ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) ”Things worth knowing” s. 30-31

¹⁷⁹ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 20.

¹⁸⁰ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 18–21.

¹⁸¹ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 26.

att inte förstöra eller dölja den skönhet som man blivit tilldelad av naturen. Rådgivningen fokuserade därför på den fysiska hälsan och dess påverkan på skönheten. Det antyds att läsarinnorna antogs ha en medfödd skönhet, eller vara medvetna om de estetiska och kroppsliga tekniker som krävdes för att kompensera för det som inte föll inom ramarna för det naturliga *behaget*. Enligt Clark fanns det en väletablerad skönhetsindustri som kvinnor i det tysta hade möjlighet att vända sig till, något som även kan vara tillämpligt ur ett svenskt perspektiv.¹⁸²

Den naturliga skönheten var som tidigare framkommit av största betydelse. Utan denna gick det helt enkelt inte att vara en skönhet. Nedanstående citat beskriver en ung kvinna som, utan att bli sedd eller uppmärksammas av sin omgivning, utvecklats till en naturlig skönhet med oerhörd grace och elegans. De betonar att hon är ädel till både ursprung och karaktär, trots att hon inte försöker framhäva sig själv:

Uncared for and unnoticed by them, she grew slowly in loveliness and grace; her sweet blue eyes, fringed with the darkest lashes, beamed forth the goodness of her pure and candid heart; her sunny hair, fine and glossy as silk, was of that bright chestnut colour so seldom seen, and fell in such natural waves, that she required not the aid of irons to give it that undulation so much adopted at the present day. Not a shade dimmed her transparent skin, which might otherwise have been termed too delicate, but for the healthy glow upon that peach-like cheek. Her delicate form owed no part of its symmetry to the pressure of stays; and the swelling instep of her tiny foot, as well as the delicate tapering of her rosy fingers, proved that she was of no mean origin; which also showed itself in the short and finely chiselled upper lip, which disclosed teeth, small, even, and white as the purest ivory.¹⁸³

Naturlighetens betydelse för skönheten uttrycks även i Napoleons brev till Josephine, om än mer diskret. Den tycks således hålla i sig under hela perioden och vara en som förenar de brittiska och svenska läsarinnorna:

Tanken på dig var i min själ innan tanken på hela naturen fanns der; din nyck var för mig en helig lag. Att kunna få se dig var var min högsta sällhet; du är skön, du är behaglig; din ömma och himmelska själ målar sig i dina anletsdrag.¹⁸⁴

¹⁸² Clark, J.P. (2020). s. 30.

¹⁸³ *Blackwoods Lady's Magazine* (1850) "The Five-Shilling piece" s. 158.

¹⁸⁴ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Napoleons brev till Josephine" s. 22–24.

Själen spelade alltså stor roll i hur man såg på skönheten, men den goda själen tycks också varit grundläggande för naturligheten. I den rådgivning som fanns tillgänglig för kvinnorna var det främst att värna om den skönhet, särskilt den inre, som kvinnan redan besatt. Någon rådgivning för att förbättra sitt yttre genom kosmetik eller annan ”förställning” av natur gick sålunda inte att få tag, åtminstone inte i dessa modetidskrifter. Äktheten var av stor betydelse, likaså värna om själens dygder för att förbättra sin skönhet. Den *hegemoniska femininiteten* var alltså naturlig och äkta, inte tillgjord och drabbad av fåfänga.

Denna syn på skönheten var befintlig tidigare under undersökningsperioden och kommer i uttryck i *Court Magazine & La Belle Assemblée* under 1830-talet där de menar att riktig feminin skönhet är den som är av naturen given.¹⁸⁵ Vid ytterligare ett tillfälle återkommer denna aspekt av skönhet när de i en novell diskuterar den skönhet som italienska och spanska kvinnor naturligt besitter. De beskrivs vara modiga med en delikat hederskänsla, om deras skönhet skriver de: ”Your women are beautiful; yet through their features are lovely, their forms exquisite, they possess not the fascinating grace of motion.”¹⁸⁶ I detta inslag framkommer även hur det pratades om de människor som kom ifrån sydligare breddgrader, även om det rörde sig om andra européer. Det kan nästan te sig handla om separata naturer, som också gjorde kvinnorna i grunden olika beroende på var i världen man befann sig. Det högst stående var dock det bleka och sköra idealet som symboliserade ett liv av sysslolöshet och framhävde de kvinnliga dygderna.

I en novell menar den manliga huvudpersonen, vid ett möte med två systrar, att de varit vackrare om naturen tillät: ”They looked as if they were intended to have been plumper and taller, with more colour in their cheeks, more spring and vigour in their motions, more of health and life about them, poor things.”¹⁸⁷ Utifrån utdraget går det att se vad de unga kvinnorna inte har och därmed vad som var önskade attribut. Idealen som framkommer går med fördel att sammankoppla med naturligheten, där hälsan är av stor betydelse.

Ett av borgarklassens främsta kvinnoideal var färgen på hennes hud. Den vita huden inrymde en symbolisk överhöghet då den representerade ett liv utan krav på arbete och förkroppsligade det vackra, rena och moraliska. Richard Dyer menar att: ”To be a lady is to be as white as it

¹⁸⁵ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) ”Halley's comet's path in 1835” s. 29.

¹⁸⁶ *La Belle Assemblée* (1830) ”Francisco De Salmazeda” s. 60.

¹⁸⁷ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) ”Match-making” s. 55.

gets”.¹⁸⁸ När man 1840 skriver om drottning Victorias vigsel är det just hennes blekhet som var ett tecken av hennes höga status och hennes dygder, hon beskrivs till och med vara blekare än vanligt.

The Queen looked anxious and excited. She was paler even than usual. Every face was turned upon her Majesty and her lovely bridesmaids; and as they moved and turned in conformity with her steps, it was evident that female vanity was for a time deadened in their bosoms, and that they were thinking, not of the impression which they themselves created, but of that which was created by the Royal Bride.¹⁸⁹

I inslaget där drottning Victorias bröllop avhandlas är det med stor beundran och högaktning bröllopet rapportering präglas av. Victoria agerar enligt inslaget oklanderligt med grace, men tilldelas samtidigt allmänmänskliga attribut i form av nervositet inför giftermålet, något som gör henne till en drottning av folket och relaterbar.¹⁹⁰

Inte sällan talas det om ”klassisk” skönhet, något som allra oftast är synonymt med de romerska eller antika Greklands kvinnoporträtten. Deras kvinnlighet tycks varit höjden av kvinnlig skönhet. Det är också genom en genomgång av de historiska kvinnorna som de brittiska tidskrifternas läsarinor kan få tillgång till någon form av rådgivning. I beskrivningar av kvinnlig skönhet är jämförelser med den antika världen inte ovanlig och förekommer både i Sverige och Storbritannien.¹⁹¹

The skin and complexion are exquisite; over the thoughtful and serene brows brow clusters a profusion of brown hair; the fine curve of the nose is a happy medium between the straightness of the Greek and the extreme Roman; and the small mouth and lips are perfection. The chin is of that rounded feline type, which is not to be found in any other picture of a celebrated beauty for a whole century, and which was first described by one who was little apt to be mistaken when painting female charms – Rousseau. Still the real magic of the face is in the eyes. They are rather beaming than bright, but of a remarkable intensity. The predominate character of the face is that of gentle wisdom, without passion, and not likely to be disturbed by feeling of tenderness.¹⁹²

¹⁸⁸ Dyer, R (1997) s. 57.

¹⁸⁹ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Marriage of the Queen" s. 140.

¹⁹⁰ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Marriage of the Queen" s. 140-141.

¹⁹¹ I "Rådgivning för toaletten" är inspiration tagen från de grekiska och romerska kvinnornas skönhetsritualer. *Stockholms mode-journal* (1845) s. 12-14 & 18-26.

¹⁹² *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "The wife of Scarron" s. 75.

Samma nummer av *Englishwoman's domestic magazine* tillhandahåller en inblick i hur de romerska kvinnornas skönhetsritualer såg ut. Denne tycks vara nödvändig då läsarinornas makar har klagat över sin hustrurs tidskrävande skönhetsrutiner. De presenterar hur en kvalitetskvinna i Rom levde, omgivna av slavar som såg till alla deras tänkbara behov. Genomgången av hennes kostsamma och tidskrävande rutiner tordes vara mer än tillräckligt för att tysta ner maken, om inte det fungerade gick det alltid att kritisera hur väl de levde upp till sin manlighet: "Or if those gentlemen be still so unreasonable as to complain let them ask to themselves what right they have to be more severe toward their gentle partners than Brutus, Caesar or Cato of Utica?"¹⁹³ Den inblick som ges gällande de romerska kvinnornas skönhetsrutin agerar som en subtil uppmaning till män att visa större förståelse för den tid och möda som krävs för att värna om sitt yttre, med historien som måttstock. I enlighet med Veblen kan det också förstås som ett sätt att låta den kvinnliga konsumtionen fortgå, då det i slutändan skulle reflektera gott för den manliga framgången att ha en hustru med allt hon kunde tänkas behöva för att upprätta sitt vackra yttre.¹⁹⁴

I *Magasin för konst, nyheter och moder* var ett återkommande inslag redogörelser över olika kulturer, folkslag och deras seder. Allt ifrån natur, kultur och folket avhandlades, men stort fokus lades också på att redovisa hur kvinnorna klädde sig, såg ut och förde sig. Skribenten konstaterar att kvinnorna i Peru var byggda på ett annat sätt än de i Europa, men att de ämnade skapa en liknande typ av figur med sitt mode. Skillnaden mellan de europeiska damerna och de peruanska damerna tycks enbart vara att de av naturen besitter den form på sin fysik som kvinnorna i Europa med kläder konstruerar.¹⁹⁵ Skribenten konstaterar att om det var engelsmännen eller fransmännen som kolonialiserat Peru, hade det varit en av de vackraste platserna på jorden, med civiliserad arkitektur, kultur och människor. De peruanska kvinnorna framstår dock vackra till sina yttre, med välformade kroppar som liknas med praktfulla Holländska Flöjtskepp.¹⁹⁶

¹⁹³ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Toilette of a roman lady" s. 22.

¹⁹⁴ Veblen, T (1912) s. 42-62.

¹⁹⁵ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Damernas promenad-costym i Lima" s. 103-107.

¹⁹⁶ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Damernas promenad-costym i Lima" s. 105-106.

Figur 17: *Magasin för konst, nyheter och moder 1830*

Damerna i Lima, som uttrycks i inslaget, bar ett mode vars huvudsakliga funktion var att visa upp sin bakdel. Skribenten liknar dessa kvinnor med holländska fartyg vars karaktäristiska skönhet finns i den stora akterspegeln. Kläderna accentuerade de naturliga formerna kvinnorna hade och till deras klädsel bars sjalliknande plagg som täckte ansiktet, vilket lägger ännu större fokus på att visa upp fysiken, särskilt när man inte kan se vem kvinnan i fråga är.¹⁹⁷ Beskrivningen av de peruanska kvinnorna är ett tydligt exempel på hur exotisering och sexualiseringen tog sig i uttryck. Utifrån jämförelser med holländska fartyg reduceras de också till objekt för betraktelse, något som inte varit aktuellt om det istället var borgarklasskvinnorna texten fokuserade på. Det tycks således inte finnas några större intressen över att faktiskt lära känna kulturen som texten påstår, utan ger i stället upphov för fascinerande och avvikande berättelser om vad som försiggår utanför Europa och den kulturella sfär som borgarklassen var van vid. Även den tillhörande illustrationen avviker från tidskriftens sedvanliga modebilder. Istället för att placera kvinnan i ett naturligt sammanhang, har hon avbildats ur flera olika vinklar för att läsaren ska kunna betrakta hennes kropp från alla håll. Bilden inger en ökad känsla av objektifiering och sexualisering. Kvinnligheten som beskrivs skiljer sig markant från hur borgerlighetens kvinnor beskrevs, varav de kan ses som nästan väsensskilda. De tycks inte enbart för kroppsligt skilda från de svenska kvinnorna, utan även själsligt.

¹⁹⁷ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Damernas promenad-costym i Lima" s. 106.

2.2 Vacker i själ och spegel – den behagliga kvinnan

Den kvinnliga dygden av att *behaga* sin omgivning både i sin uppenbarelse och till sin person var av stor vikt och präglade det innehåll som kvinnorna tog del av. De goda dygderna som kvinnan besatt var ett villkor för den yttre skönheten och det var genom den yttre skönheten som den inre reflekterades.¹⁹⁸ Denna ordning var en förutsättning för skönhet och är starkt förekommande i källmaterialet, både ur ett svenskt och brittiskt perspektiv under den utvalda undersökningsperioden.

I *La Belle Assemblée* ifrån 1830 finns i förordet till årets första utgåva en uppmaning till de kvinnliga läsarna att låt tidskriftens innehåll tala för sig självt och låta den externa skönhet samt de interna meriterna frodas.¹⁹⁹ I alla de olika inslag som tidskriften består av under 1830 är just *behaget* en central del av innehållet, oavsett om det rör sig om inslag gällande kläder, berättelser av skönlitterär karaktär eller rådgivningsspalter.²⁰⁰ *Behaga* används på svenska på för att beskriva en roll i en existerande könsdynamik, men används också för att beskriva den yttre skönheten. Att *behaga* innefattande egenskaper som kvinnor har tillskrivits utifrån deras påstådda natur och användes främst för att antyda att kvinnan inte är fåfång och tillgjord, utan värnar som den skönhet hon blivit tilldelad av naturen som en förnufts- och känslövsarelse.²⁰¹ Någon engelsk motsvarighet finns inte, men de attribut och principer som *behaget* täckte in vurmades för även i de brittiska tidskrifterna.

Kvinnans roll att *behaga* är ständigt förekommenade, om än i förbifarten, likaså i det svenska materialet. Det är en väsentlig del av materialet och tycks vara en grundläggande förutsättning för att överhuvudtaget kunna fortsätta den moraliska bildning och stilmässiga förbättringen som tidskrifterna erbjöd. I Stockholms mode-journal från 1845 skrivs följande: ”Ett bland kvinnans största behag är att hon riktigt är en kvinna, att hon är det i så hög grad som möjligt kan vara”.²⁰² Att leva upp till de kvinnliga dygderna var alltså av stor vikt och det som gjorde henne åtråvärd. I ett personporträtt i den brittiska tidskriften från samma år där Margareta av Provence skildras är det just hennes behag som står i fokus: ”Modesty and the retiring virtues she regarded as

¹⁹⁸ Runefelt, L (2020), s. 129.

¹⁹⁹ *La Belle Assemblée* (1830) “To our subscribers” s. iii-iv.

²⁰⁰ *La Belle Assemblée* (1830).

²⁰¹ Runefelt, L (2020) s. 120–130 & 194–195.

²⁰² *Stockholms mode-journal* (1845) ”Modebulletin från Paris” s.16.

those best calculated for woman, whether she moved in an exalted or in a humble sphere.”²⁰³ Citatet ger uttryck för ett kvinnligt dygdeideal där blygsamhet, ödmjukhet och tillbakadragenhet framstår som centrala egenskaper för kvinnor, oberoende av klass. Idealet förutsatte kvinnornas passivitet och dygd, något som Runefelt hänvisar till uppfattningen om kvinnans roll inne i hemmet, bortom offentligheten och uppmärksamheten den förde med sig.²⁰⁴ De kvinnliga önskvärda egenskaperna framstår vara motsatsen till de manliga, något som Bagerius menar beror på synen på könen som polära.²⁰⁵ Det var heller inte enbart utifrån texterna som dessa dygder tog sig i uttryck, illustrationerna och modebilderna var en minst lika viktig del i förmedlandet av en passiv, blygsam och ödmjuk kvinna. Modet vittnade också om ett ideal där kvinnans fysiska möjligheter var begränsade. Kvinnans passivitet visades

Figur 18: *The Court magazine & monthly critic and lady's magazine, & museum of the belles lettres, music, fine arts, drama, fashions, &c.* 1845

många gånger upp genom att hon aldrig mötte läsarens blick samt höll händerna upptagna, något som figur 18 ger exempel på. Kvinnorna i illustrationen utgör ett exempel på hur kvinnorna skulle föra sig och hur de skulle klä sig för att på bästa sätt uppvisa de kvinnliga dygderna och på så sätt också *behaga* sin omgivning. Däremot tycks kvinnorna också haft någon form av makt, dock i det dolda. I *Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World* beskriver de hur männen är hemmets mästare som i hemlighet styrs av den kvinnliga viljan. De tycks således inte vara helt uppgivna, men agerar i hemlighet.²⁰⁶

Under 1830-talet har *La Belle Assemblée* identifierat en ny kvinnlighet som var under konstruktion, en kvinnlighet som rörde sig bort från de dygder, den moral och den elegans som tidigare präglade borgarklassens kvinnor, åtminstone fanns det en rädsla för detta:

Before young ladies had become the scientific and rational being they are *supposed* to be in the present day, and before gentlemen deemed it necessary to discard good manners by being

²⁰³ *The Court Magazine* (1845) "Memoirs of Marguitta of Provence, and Saint-Louis IX., King of France, s. 7.

²⁰⁴ Runefelt (2020), s. 129–130.

²⁰⁵ Bagerius, H (2019) s. 22–23.

²⁰⁶ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) "The Prado" s. 6.

clubish, political, and argumentative when in their presence; in the olden times, I say – The times of stiff satin and high heeled shoes – Lady Olivia Bulwer was considered a perfect pearl.²⁰⁷

Det är möjligt att utläsa en kritisk blick mot en ny kvinnlighet som växte fram där kvinnor tog större plats. Ovanstående citat visar även en kritik mot dynamiken mellan könen, där även den manliga rollen utvecklats mot det sämre. Det är med en nostalgisk ton den förgångna kvinnligheten talas om, där man kan se spår av en längtan tillbaka till en korrekt kvinnlighet. Kritiken tycks grunda sig i ett kvinnligt utbildningsideal som rubbat den välfungerande hushållsdynamik som skribenten anses vara under förvandling. Den eventuellt förändrade kvinnligheten återkommer inte i tidskriften, utan istället är fokus på att förmedla de kvinnliga dygder som tidigare nämnts.²⁰⁸ I övriga tidskrifter talas det enbart om bildning när det rör den moraliska bilden som ligger till grund för borgarklassens goda kvinnor. Vidare beskriver skribenten hur den eleganta kvinnan som förkroppsligade de kvinnliga attributen lyckades hitta en god man, något som var möjligt tack vare hennes varma hjärta, mildhet, tillgivenhet, generositet och uppriktighet.

Let a woman be gentle, affectionate generous and sincere – Let her, above all, have warm and tender heart; But if she means either to please in society or to cage a heart unto herself with ladylike demeanor to the society she joins, and yet enlivening it withal by sprightliness and good-temper.²⁰⁹

Hennes själ var stor och ädel; hennes förstånd genomträngande och vidomfattande: utan tvivel givas några tilldragelser i hennes levnad som det varit bättre om de icke inträffat, men hon var oskyldig till mycket som man lägger henne till last.²¹⁰

Båda citat speglar en uppfattning om kvinnans idealiska egenskaper och visar hur kvinnligheten formulerades genom en kombination av moraliska dygder och social förväntan. Det inre och det yttre idealet blir möjligt att utläsa ur citatet, där de överlägsna dygderna sammanflätas med förväntningarna på kvinnan i den sociala dynamiken, där hon förväntas göra sin omgivning trivsamt med sin närvaro. Hennes påverkan i de sociala sammanhangen går att se som relevanta som en klassmarkör, där hennes uppförande och utstrålning var talande inte bara för henne

²⁰⁷ *La Belle Assemblée* (1830) "A passage in the life of sir Huon De Grey" s. 187.

²⁰⁸ *La Belle Assemblée* (1830) "A passage in the life of sir Huon De Grey" s. 187-190.

²⁰⁹ *La Belle Assemblée* (1830) "A passage in the life of sir Huon De Grey" s. 187- 188

²¹⁰ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Catharina Alexiewna, kejsarinna av Ryssland" s. 1–2.

själv, utan för hennes hushåll i stort, precis som Beaujot påvisar i sin forskning.²¹¹ Det går också att se de grundläggande förutsättningarna för kvinnligheten var densamma i både den svenska och brittiska pressen. I *Magasin för konst, nyheter och moder* är följande dikt inkluderad 1830:

Du, unga ros så frisk och täck
Bild af de tjugande behagen,
Dölj dig i denna gröna häck och undangöm dig väl för dagen,
Räds solens blick så klar och ren. Dess strålar så förrädiskt falla!
För unga rosen är dess sken, Den största faran utaf alla.
»Jag skulle solens blickar fly?« Hörs den förmättna rosen svara,
Då jag så bländande och ny, Bör hennes första gunstling vara.
»Nej ! segrande och stolt vill jag, Högst ibland mina systrar alla, »
»Se från min äras thron i dag För mina fötter blomstren falja«
[...]
Ja, gråt den stoltas sorgsna lott, tag er til vara, unga sköna!
Dölj det behag, det vett ni fått, som sippan döljs ibland det gröna.
Ej någonsin lugn och sällhet vans, der stolthet och der högmod råda;
Kom väl ihåg at ljusets glans är unga Rosens största våda! ²¹²

Dikten bär ett starkt moraliskt budskap riktat till de yngre kvinnorna som en del av deras fostrning. Budskapet som kommer fram är det blyga, återhållsamma och ödmjuka ideal som präglar den goda kvinnan. En tydlig metafor är hur kvinnan bör förhålla sig till uppmärksamheten från omvärlden, som kan verka lockande men som i slutändan tär på hennes skönhet och *behag*. Det är också en varning mot övermod, fåfänga och självständighet, vilket kunde leda till skada, förlorat anseende eller fördärv. Att bevara sin ödmjukhet och blygsamhet framstår som viktigt för en ung kvinna. Sensmoralen av texten är en uppmaning till försiktighet och inte falla offer för fåfänga eller begär.²¹³ Citatet är ett exempel på den kvinnlighet som hade högt anseende i de borgerliga kretsarna och som på så sätt även var den *hegemoniska femininiteten*. Vikten av att förhålla sig till de kvinnliga dygderna för att vidhålla sitt behag och sin naturlighet framkommer även i *Stockholms mode-journal* som under 1845 skriver att ”skönheten beror ursprungligen på den harmoniska utbildningen av våra själskrafter, och allt

²¹¹ Beaujot, A. (2012). s. 1-3.

²¹² *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Den unga rosen” s. 64.

²¹³ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Napoleons bref till Josephine” s. 22–24.

skönt, som den osynliga världen har att uppvisa, utströmmar från denna källa.”²¹⁴ Den sanna skönheten sågs som oupplösligt förenad med själens omsorg och utveckling.²¹⁵

2.2.1 Den gudfruktiga kvinnan – Kristendomens formande av dygden

Den religiösa fostran som de borgerliga kvinnorna skulle genomgå var grundläggande för att kunna styrka sin moral, det kan ses som ett led i den moraliska bildning som Beaujot talade om. Denna bildning framhålls vara central i skapandet av den goda borgerliga kvinnan.²¹⁶

Kvinnor tycktes genomgå tre olika åldrar: den första som barn, där hennes naturliga godhet frodades och hennes sinne oskyldigt. Den andra åldern som ungmö, som trots sin blyghet och ödmjukhet besitter en gnista av livfullhet i blicken. Detta stadium var förberedelsen inför det sista, där hennes sinne skulle bildas i enlighet med god kristen moral och ge sig hän till Gud. Den sista fasen i en kvinnas liv var således den som hustru, vilket också var den fas som hon var som vackrast. Skribenten frågar sig vad mannen skulle vara utan sin äkta maka.²¹⁷ Hennes tjänstgörande anda underlättade alla hans sorger och genom sitt behag var både den äktenskapliga lyckan och ett välmående hushåll säkerställt:

The dearest of all earthly ties, – The wife.
‘Tis now we see a woman to perfection;
‘Tis now we sound the depths of her affections.
Then lastly to the bride my muse would say,
For God’s assistance never cease to pray;
Religion is the tie of nuptial love,
The moral compact registered above:
It gives wings of faith, with which we fly,
To meet the Blessed Bridegroom in the sky.²¹⁸

Citatet kan ses som en religiöst präglad hyllning till kvinnans roll i hushålldynamiken, där hon är det mest värdefulla jordiska bandet och lyfter fram kvinnans fulländning genom äktenskapet. Hennes djupa lojalitet, känsloliv och förmåga att *behaga* ses som centralt i dynamiken.²¹⁹ Att

²¹⁴ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 12–14.

²¹⁵ *Stockholms mode-journal* (1845) ”Rådgivningen vid toaletten” s. 12–14

²¹⁶ Beaujot, A. (2012), s. 31–42.

²¹⁷ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) “Woman’s three ages” s. 60.

²¹⁸ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) “Woman’s three ages” s. 60.

²¹⁹ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) “Woman’s three ages” s. 60.

beha sin omgivning talas det frekvent om i källmaterialet, men minst lika förekommande är faran för behagsjuka eller att vara för självupptagen. I *The Englishwoman's Domestic magazine* avhandlas ämnet i ett segment som kallas för *A Bachelor on "Vulgar People"* där det redogörs för olika typer av vulgära individer, särskilt kvinnor. De sorters vulgära kvinnor är enligt detta den vulgärt pretentiösa, den vulgärt dryga eller den vulgärt förhärliga, varav den sista kategorin tycks vara den värsta av dem alla. Det talas om en kvinna vars anseende om sig själv är så högt att hon antar att alla delar den uppfattningen. Hennes självförtroende har resulterat i att hon ljudligt delar sina känslor och åsikter som om de voro fakta, tror sig veta allt om det mesta och anse sig besitta all nödvändig kunskap. Med en sådan inställning blir slutsatsen att hon bör ingå äktenskap med sig själv. Denna sorts beteende likställs med ett onaturligt beteende: "The really natural are never vulgar."²²⁰ Den sortens femininitet som beskrivs ovan kan förstås som tidens *pariafemininiteter*, där de frångick de mest grundläggande dygder för en borgerlig kvinna och hennes natur. Naturlighet var också ett återkommande tema, också något som var en förutsättning för både skönheten och *beha*get. Vulgariteten var en direkt motpol till det kvinnliga *beha*get och hennes natur. Därför kunde inte heller god borgerlig kvinna var vulgär. Med denna logik var det alltså omöjligt för en kvinna att vara naturlig och vulgär samtidigt. Naturligheten kan således tolkas som ett socialt konstruerat väsen där tidens moral, ideal och normer bildat den generella uppfattningen kring vad som är naturligt, där de egenskaper som ininryms i detta förvandlas till onaturligt.²²¹

I *Skönhet och oskuld: predikan för flickor* ämnar skribenten hjälpa flickor att värna om sin skönhet samt förstå vad den innebär. Skönheten är kroppens fägring, medan oskulden är själens. Oskulden är en himmelsk gestalt som älskar Gud och i grunden är ren. Hjärtats oskuld skildras som kvinnans smycke och arvedel: "Därför, du unga flicka! Bär självaktning för denna himmelska skatt och förvara den åt din man."²²² Individens inre moral, dygder och eventuella karaktärsbrister ansågs vara styrande för dennes liv, snarare än de yttre omständigheterna.²²³ I *Lady's gazette of fashion* skrivs följande korta inslag under rubriken *A choice of evils*: "More than half the ills of life may be said to proceed simply from two causes – inanity and selfishness: poverty on the one hand and over-indulgence on the other".²²⁴ Citatet speglar lidandet som ett

²²⁰ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "A bachelor on 'vulgar' people" s. 38-39.

²²¹ Runefelt, L (2020) s. 19–20.

²²² *Stockholms mode-journal* (1855) "Skönhet och oskuld" s. 19.

²²³ Det är framkommande i bland annat Runefelt, L (2020) och Beaujot, A (2012), vars forskning visar på den inre moralens påverkan på livets alla delar.

²²⁴ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "A choice of evils" s. 130.

resultat av de egna moraliska valen. Det två valen, fäfänglighet och själviskhet, som ovan presenteras som de två olika grunderna till lidande, antyder ett ideal där måttfullhet, dygd och självbehärskning är nyckeln till ett gott liv. Det speglar också den uppfostrande funktion som tidskrifterna hade. Kvinnorna som tog del av texten blev införstådda på att förstå sina öden som en följd av de egna moraliska valen. Det goda livet, det rätta kvinnolivet, fanns tillgängligt men krävde ständig självkorrigering och självvrannsakan.²²⁵

2.2.2 Det evigt goda – Historiska kvinnor som förebild

Inte sällan är det med hjälp av historiska kvinnor som tidskrifterna valde att förmedla sina budskap igenom. Det är utifrån dessa som det blev möjligt att förmedla hur de genom historiens bästa kvinnor agerat och fört sig för att leva ett så dygdigt liv som möjligt.

Det är också som varnande exempel de historiska kvinnorna tas upp. Beatrice Cenci personporträtt är inkluderat i både *Magasin för konst, nyheter och moder* 1835 och *The Englishwoman's domestic magazine* 1855, en kvinna som gjort sig känd genom historien för mordet på sin far, som under hela hennes liv behandlat henne mycket illa.²²⁶ Det första personporträttet beskriver Beatrice följande: "Oaktat Beatrix var av en mild och älskvärd karaktär, ägde hon dock en kraftfull själ. Med alla de sköna kvinnliga egenskaper och naturgåvor som gjorde henne till en prydnad för sitt kön"²²⁷ De går vidare med att beskriva hur hennes älskare, som också var hennes bror, tillsammans med henne själv ska mörda fadern efter han hindrat henne att äkta en ung italiensk adelsman. Tanken var att brodern skulle verkställa mordet, men Beatrice tröttnar på hans velande och gör det i stället på egen hand. Efter mordet blir de avrättade för brottet de begått genom halshuggning.²²⁸ Den version som återges två årtionden senare i den brittiska tidskriften är av en annan karaktär. Beatrice Cenci framställs där vara en kvinna som besitter alla egenskaper för kvinnlig ljuvlighet, trots att hon växt upp utan kärlek hos en far som avskyr henne så pass mycket att hon får utstå misshandel och våldtäkt av sin egen far. Cenci besatt en unik sorts skönhet som gjorde sig känd över hela Rom och hittade således också en älskare, vilket var en adelsman som var mycket nära vän med hennes äldsta bror. Denna relation gjorde hennes far mycket svartsjuk och han förbjöd också sin dotter

²²⁵ Beaujot, A. (2012), s. 31–42.

²²⁶ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Beatrix Cenci" s. 59–61 & *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Beatrice Cenci" s. 43–47.

²²⁷ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Beatrix Cenci" s. 59–60.

²²⁸ *Magasin för konst, nyheter och moder*, (1835) "Beatrix Cenci" s. 59–61

från att träffa sin älskare. Han väljer således att skicka i väg sin dotter och sin fru till en annan ort, där de börjar konspirera kring hur de ska bli av med familjens våldsamma överhuvud. Tillsammans med sin älskare, styvmoder och några andra medbrottsslingar börjar de planera för hur brottet ska utföras, varav det slutar med att de drogar ned fader och Beatrice slår ihjäl honom med en hammare. När brottet sedan uppdagas åker de alla fast och avrättas. Efter mordet på sin våldsamma far, får Beatrice en mycket vacker och ståtlig begravning.²²⁹

Båda personporträtten lyfter fram hennes skönhet, kvinnliga dygder och hennes tragiska omständigheter, vilket upprätthåller föreställningen om kvinnlighetens naturliga godhet. I den svenska versionen är Beatrice mer handlingskraftig och självständig, vilket också skiljer henne från den sortens femininitet som ansågs god. För att visa ytterligare på hennes avvikelse skriver de att hennes älskare i själva verket var hennes bror, vilket inte stämmer. Personporträttet separerar henne från rätt sorts kvinnlighet och därmed är också hennes fulla skuld till brottet bekräftad.²³⁰ Det brittiska personporträttet vittnar istället om en kvinna som snarare är offer till sina omständigheter och dessutom inte ensam skyldig till brottet som begåtts, vilket också förmildrar hennes inblandning. Det är en version som visar en mer nyanserad bild av händelseförloppet och som ger sympatiserande förståelse av hennes livsöde och en berättelse om förbjuden kärlek. Det talas mer om de strukturella orsakerna till brottet än hennes felaktiga leverne.²³¹ Båda texter lyfter fram hennes skönhet, men i olika syften. I den svenska texten som ett varnande exempel på att trots yttre skönhet kan det finnas en inre moralisk instabilitet, medan skönheten i det brittiska exemplet mer fungerar som ett tecken på hennes värde och oskuld, något som gör hennes öde än mer tragiskt.

I Françoise D'Amboises personporträtt är det genom hennes tålmod och omtänksamhet som hon blir ihågkommen. Hon lider i tysthet och fortsätter behandla sin make med godhet trots hans orättvisa och grymma behandling, vilket i slutändan också förändrar honom till det bättre. Hennes godhet har således också en inverkan på omgivningens behandlande av henne, förutsatt att han besitter de kvinnliga dygderna. Personporträttet speglar en kulturell norm där kvinnans värde existerar i hennes förmåga att uthärda, förlåta och påverka genom sin mildhet, snarare än genom direkt handling.²³² Hon blir på detta vis moralens väktare i hemmet, vilket har visat sig

²²⁹ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Beatrice Cenci" s 43- 47.

²³⁰ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Beatrix Cenci" s. 59-61

²³¹ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Beatrice Cenci" s. 43-47.

²³² *The Court Magazine* (1845) "Memoir of Françoise D'Amboise, Duchess of Brittany" s. 1-2.

vara centralt i tidens könsideologi, framförallt i Russetts forskning.²³³ På samma sätt är det dessa ideal som går att identifiera i *sedlighet och sedeslöshet*, där arbetsamhet och den goda kristna läran ses som två väsentliga attribut för ett korrekt leverne. Det är ett genomgående tema som finns med i någon form under hela perioden. Även under periodens sista år hänger dessa ideal kvar, *Stockholms mode-journal* från 1855 skrivs följande: ”inpräglat i själen är dessa sunda principer av rättrådighet, duglighet och moralisk ansvarsfullhet, vilken är grunden för vårt dagliga förhållningssätt.”²³⁴ Citatet sammanfattar en genomgående syn som präglar källmaterialet, både ur ett brittiskt och ett svenskt perspektiv som är framstående under hela perioden på ett eller annat sätt. Den kristna grunden var närvarande och oberoende av klass, alla förväntades delta i ”the pleasure of charity”, men det förefaller råda en syn på de lägre klasserna där detta är en självklar del av deras natur, något som borgarklassen behöver återfå sin kontakt med.²³⁵ Den *hegemoniska femininiteten* var i mångt och mycket baserade på de kristna dygdena, som fyllde en central roll i konstruktionen av den eftersträfvansvärda femininiteten.

I *Zulima: A tale of the east*, skriven av engelsmannen George W. M Reynolds, följer läsaren i korta drag Ahmed, en storvesir som var mycket omtyckt av sin omgivning och avgudad av sina nära. Under en av sina kvällspromenader hör han ett kvinnskrik som han genast skyndar till. Väl på plats ser han tre män som försöker kidnappa en kvinna, Zulima, från sin faders bostad, något han insåg var organiserat av kalifen själv. Under facklans ljus får Ahmed syn på henne, ljuv och vacker. Zulima förs till ett harem där hon är den vackraste av dem alla. Med list lyckas Zulima, med Ahmeds hjälp, att besegra kalifens tyranni och slå sig fri med sin kyskhets behåll: “The conclusion of our tale may be anticipated: Ahmed proclaimed Zulima his favourite sultana, and reigned for many years over the empire of which Bagdad was the capital.”²³⁶ Zulima framställs i berättelsen som den ideala kvinnan enligt västerländska borgerliga ideal: ljuv, vacker och oskuldsfull. Inte minst är hon en representation av ett femininitetsideal där kvinnan ska vara dygdig och därmed värdig att älskas. Hon representerar en *hegemonisk femininitet* där fysisk skönhet kombineras med moralisk dygd, samtidigt som koloniala fantasier om den goda orientaliska kvinnan framställs. Denna typ av idealisering av orienten förekommer i fler utgåvor och tidskrifter, men är allra tydligast i berättelsen om Zulima.²³⁷ Att

²³³ Russett, C. E. (1989), s. 11-12.

²³⁴ *Stockholms mode-journal* (1855) ”Englands qvinnor” s. 6-7.

²³⁵ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) “The pleasures of charity” s. 14.

²³⁶ *The Lady's gazette of fashion* (1840) “Zulima: A tale of the east” s. 145-146.

²³⁷ Se till exempel *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) “Bazaars of the east” s.178-182.

relatera sin egen befolkning till andra folkslag var inte ovanligt. Genom att applicera nationens ideal på andra kulturer kunde man upphöja de som levde upp till dessa och därmed urskilja *den goda* i de främmande kulturerna. Det gick att berätta spännande berättelser om orienten, utan att behöva frånga de västerländska normerna.²³⁸

Utifrån källmaterialet går det att se att kvinnans centrala uppgift var att *behaga* sin omgivning, både med sitt yttre och sin karaktär. De egenskaper som framstår som särskilt betydelsebärande var blygsamheten, ödmjukheten och tillbakadragenheten, drag som alla går att koppla samman med hemmet som den kvinnliga sfären. *Behagsplikten* var central för det kvinnliga väsendet, både ur ett svenskt och brittiskt perspektiv.²³⁹ Precis som Boardman visat rådde det en balansgång mellan de positiva och negativa attributen, en som inte alltid var helt lätt att positionera sig på. Följaktligen var det kvinnliga idealet starkt förankrat till moral, där skönhet sågs som ett uttryck för den inre dygden snarare än fåfänga.²⁴⁰

2.3 Den djupt kännande kvinnan

I modetidskrifterna var det kvinnliga känslolivet ett ämne som förekom i olika former. Det var som en upphöjd egenskap som var kännetecknande för moralisk förfining, men också som ett potentiellt hot mot kvinnans förnuft. Hennes emotionella tillstånd var inte bara en inre upplevelse, utan en yttre markör för hennes värde, dygdighet och sociala position, vilket var ett ideal att bevara, en egenskap värd att beundra – men också reglera.

The grief of Ruth was that of a devoted daughter. A woman's sorrow, when first the sweet fountain of her unmeasured love is dashed with the bitter waters of affliction – a grief man knows not of, intense beyond their thoughts, who talk lightly of woman's tears, and lasting vividly within their souls, when the domestic trammels which fetter them seem to have effaced the record. Man can forget but woman's heart is the altar of the holiest affections.²⁴¹

Utdraget ur *The Lady's Gazette of Fashion* från 1840 är hämtat ur novellen *Ruth Melrose*, vars handling kretsar kring en herrgård i en liten engelsk by som påverkats av mörka krafter.

²³⁸ Clark, J.P. (2020), s. 123.

²³⁹ Runefelt, L (2020), s. 120–130.

²⁴⁰ Boardman, K. (1998) s. 93–110.

²⁴¹ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Ruth Melrose" s. 161.

Berättelsens huvudpersoner är Joselin Melrose, som arbetar som kurator på herrgården, samt hennes dotter Ruth. När Joselin drabbas av en mystisk sjukdom, till synes orsakad av dessa mörka krafter, lämnar hon efter sig en djupt sörjande dotter och make. Novellen avslutas tragiskt med att Ruths kropp återfinns bredvid sin mors, då hon blivit mördad. I modetidskrifterna från denna tidsperiod är denna typ av skönlitterära inslag inte ovanliga, inte heller är kvinnornas förmåga att känna på ett djupare plan ett ovanligt tema. Det kvinnliga känslolivet framställs som mer innerligt, hängivet och djupt inristat i själ och sinne. I relation till det kvinnliga känslolivet presenteras det att män inte besitter samma förmåga att drabbas av känslornas storm, utan är präglade av sin rationella natur. I kontrast är kvinnans emotionella djup upplyft till något heligt och hon lyfts fram som innerligt älskande och outplånligt trogen, men kan också vara en stor begränsning. I detta fall blir hennes sorg representerande för hennes helighet, moral och värde.²⁴² Berättelserna där den kvinnliga huvudpersonen blir överväldigade av känslor är flitigt förekommande, i *Court Magazine & La Belle Assemblée* inleds exempelvis en novell följande: "Phoebe at length overcome by her feeling."²⁴³ Det kvinnliga emotionella djup och känslostormar tycks vara en central del av hennes *behag* och en grundpelare i den *hegemoniska femininiteten*.

De engelska kvinnorna beskrivs vara milda, godhjärtade och kärleksfulla varelser som är beredda att sympatisera och göra sig till lags med i praktiskt taget alla rättsinniga. Däremot tenderar kvinnor att vara dåliga på att behålla sina vänskaper, i själva verket är det nästan ett okänt fenomen. Svartsjuka sägs uppstå mellan kvinnor, då de inte har någon rationell med i bilden.²⁴⁴ Kvinnans känsloliv framstår vara alldeles för stormande för att det skulle överensstämma med en annan kvinna, därmed blev också djupare vänskaper svåra. Den manliga närvaron och hans rationalitet var ett viktigt element för att balansera ut det kvinnliga känslolivet.

Känslolivet hos kvinnor framträder i källmaterialet som kraftigt och intensivt, det är också något som inte enbart är ett inre tillstånd, utan som manifesteras i det fysiska och kan leda till kroppsliga okontrollerbara uttryck: "Clementina ran into her arms, and, as she felt the convulsive heaving of her chest, and saw her whole frame shake with the violence of her

²⁴² *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Ruth Melrose" s. 161.

²⁴³ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Remarkable escapes of a predestinated rogue" s. 77

²⁴⁴ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Female friendship" s. 85.

emotion.”²⁴⁵ I beskrivningen av Clementina framträder en kvinna vars emotionella reaktioner är både ädla och obegränsade, där känslorna är så pass starka att de skakar om henne. Det kvinnliga känslolivet blir, som också visats ovan, en plats för äkthet, lojalitet och besitter moralisk tyngd. Samtidigt gör kvinnornas emotionella tillstånd dem passiva och påverkar deras förmåga att fatta rationella beslut. De kvinnliga läsarinna tycks vara uppslukade av sina känslor och därmed inte kapabla till att läsa vad som helst. Även i de svenska tidskrifterna delas denna syn på de kvinnliga läsarinna. I *Magasin för konst, nyheter och moder* varnas kvinnorna innan ett avsnitt om Halleys komet: ”Hu! höra vi våra läsarinna utropa vid anblicken av denna plansch, och på det de icke måtte i otid förfäras för denna artikel, skynda vi oss att i förväg lemna underrättelsen, att ett fruntimmer vars anspråkslöshet förbjöd oss hennes namns utsättande”.²⁴⁶ Det kvinnliga intellektet är, utifrån citatet, något mycket begränsat och bör därför inte belastas med för mycket vetenskap som de inte vet hur de ska tyda. Det är således inte bara en redogörelse över vad kvinnor förväntas tåla att läsa, utan ger också insikter kring vad de ansågs kunna förstå eller ha glädje av. Vetenskap, här symboliserad av en astronomisk händelse, ramas in som något potentiellt *olämpligt* eller *emotionellt farligt* för den känslostyrda kvinnan.

Thortsten Veblen har påpekat att borgarklassens kvinnor ansågs var överlägsna de andra kvinnorna, inte bara ekonomiskt, utan även moraliskt och kulturellt.²⁴⁷ Denna moraliska överlägsenhet innefattade även en förhöjd kontroll att inte drabbas av alla typer av känslor. I *The Ball: Story for fashionable mothers* framgår det att överklassens kvinnor förväntades vara moraliskt och intellektuellt överlägsna, och skulle därför inte påverkas av det vulgära och obegåvade. Tydligt i följande utdrag blir dock att de visst var mottagliga för känslomässig manipulation och yttre påverkan.

Could it be that this vulgar nonsense—the senseless tirade of low flattery and thoughtless stimulation to error—should affect the mind of the high-born and highly educated Lady Sophia? Alas! yes—a slight spark will ignite dormant vanity, and the love of momentary triumph surpass the more generous wish of giving happiness to others in a sphere distinct from our own.” – And all this misery, the fearful prospect of a long life embittered by self-reproach, useless regret, and lost affection, was purchased by a new dress, and an ignorant waiting maid—a risk so full of danger, and so fatal in effect, was incurred to strike a man

²⁴⁵ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Clementina" s.186-187.

²⁴⁶ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1835) "Halleyska cometens bana år 1835" s. 26–29.

²⁴⁷ Veblen, T (1912) s. 75-108.

already refused, and wound a woman who never injured her. Such are the despicable efforts of vanity for temporary distinction, and such the deplorable consequences of quitting the tender offices of affection and transgressing the requisitions of duty.²⁴⁸

Den kritik som presenteras blir således riktad mot klassöverskridande handlingar och beteenden som inte är klädsamma för borgerliga kvinnor samt deras avsteg från sina plikter och roller. Det är en form av *pariafemininitet* som uttrycks där hon riskerar att falla offer för individuell bekräftelse och fåfänga, något otänkbart för den *hegemoniska* kvinnan. Önskan att synas, bli uppmärksammas och åtrådd tolkas som löjligt och förkastligt, dessutom helt stridande med borgerlig dygd. De förväntningar som fanns i anslutning till känslolivet går sålunda att koppla samman med *behagsplikten* som präglade borgarklassens kvinnor och som presenterades i föregående avsnitt. Inte bara var hanterandet av det inre känslolivet något som kännetecknande god klass, utan tillskrev kulturellt värde och social betydelse. Känslorna bedömdes, reglerades och skyddades, som de voro en lika viktig tillgång som hennes skönhet. Känslfullheten blir därmed ett ideal som både upphöjs och övervakas, och dess närvaro eller frånvaro avgör kvinnans värde – både på scenen såväl som i det sociala livet.

Madame Rauconrt debuterade den 23 Sept. 1772 i Paris uti Didos roll. Ehuru endast 17 år gammal, var hon gynnad af alla de förmåner som erfordras för stora tragiska roller: lång til växten, skön, vackra former, et ädelt utseende och mycket förstånd; i fysiskt afseende fattades henne endast en mindre sträf röst, och i moraliskt något mer känslfullhet. En egenhet som icke bör lemnas oanmärkt är, at M:lle Raucourt i början af sin bana hade et stort rygte för sitt sedesamma upförande. Som hon genom sin skönhet och sina lysande framgångar på scenen var et mål för en jemn efterhängsenhet, berättas det, at hennes far utgjorde et slags vaktorn denna stora dygd, dy medelst, at han både dag och natt var väpnad med en laddad pistol.²⁴⁹

Utdrag ur korrespondens mellan Napoleon Bonaparte och Joséphine de Beauharnais finns inkluderat i 1830-års utgåva av *Magasin för konst, nyheter och moder*. Denna korrespondens exemplifierar, till skillnad från tidigare, konsekvensen av att som kvinna inte vara hängiven sina egna eller sin omgivnings känslor. De brev som finns publicerade i tidskriften är präglade av olycklig kärlek där Napoleon inte längre får svar av sin käraste:

²⁴⁸ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "The ball: A story for fashionable mothers" s. 130.

²⁴⁹ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Några grafgårdar på kyrkogården Père-Lachaise i Paris" s. 171.

Min själ hade överlämnat sig åt glädjen: hon är full af smärta. Alla kurirer anlända utan at medföra bref ifrån Dig.... När Du skrifver mig några ord, uttrycker ditt skriftsätt aldrig någon djup känsla. Din kärlek var endast en flygtig nyck, et infal; Du inser redan bur löjligt det skulle vara om den qvarhölle Ditt hjerta; det förefaller mig, som hade Du redan gjort Ditt val, och at Du vet til hvem Du bör vända Dig för at ersätta mig. Jag önskar Dig lycka.... om den kan vinnas genom obeständighet, jag säger icke trolöshet Du har aldrig älskat... Jag hade påskyndat mina operationer, jag hade uträknat at Du skulle vara i Milano den 13, och Du är ännu i Paris. Jag ransakar i min själ, jag qväfver en mig ovärdig känsla, och om aran icke gör til fyllest för min lycka, skapar hon grundämnet til odödlighet och död... Hvad dig angår, må minnet af mig icke vara Dig förhatligt.... Min olycka är at hafva för litet känt Dig; din, at hafva bedömt mig lika med de karlar som omgifva Dig. Mitt hjerta har aldrig känt något medelmåttigt... Det hade förvarat sig emot kärleken; Du har ingifvit det en gränslös passion...²⁵⁰

Breven ger uttryck för starka känslor, där Joséphines tystnad tycks vara avvikande från den förväntade kvinnliga agerandet. Det är en annan bild som framgår här som inte är överensstämmande med de kvinnliga idealen, istället är det mannen som är känslomässig och sårbar. Vid ett annat tillfälle uttrycker han frustration över att inte längre få uppleva det ljuva som hennes kärlek förde med sig, vilket ännu en gång bekräftar denna inställning synen på den kvinnliga förmåga att genom sitt emotionella uttryck förväntas bära och förmedla kärlekens innersta väsen, vilket gör hennes frånvaro särskilt smärtsam. Joséphines flyktighet står därför i kontrast till det som förväntas av kvinnan.²⁵¹

Det manliga och kvinnliga känslolivet gestaltas inte sällan som varandras motsats, där män inte tycks vara kapabla till lika starka känslöströmningar som kvinnan, undantaget för denna företeelse har enbart varit Napoleons brev till Joséphine. I de skönlitterära inslagen är det dock inte ovanligt att männen tvingas inse storheten av kvinnornas emotionella djup. *Fransmännen i Sverige* är en kärlekshistoria där den unga kvinnan Ebba drömmer mardrömmar om sin älskades död och har lidit av vidskepelser under en längre period. Den manliga huvudpersonen resonerar att om man lyssnat på deras vidskepelser aldrig hade vågat gå ut. Samtidigt ser han hennes emotionella tillstånd som älskvärd: ”Han fann väl den unga flickan älskvärd, och fann ett särdeles behag att beskåda hennes vackra av en djup melankoli överskuggade drag...”²⁵² Inte långt senare visar sig vidskepelserna varit korrekta och han blir mycket riktigt attackerad

²⁵⁰ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Napoleons brev till Josephine” s. 22–23.

²⁵¹ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) ”Napoleons brev till Josephine” s. 22.

²⁵² *Stockholms mode-journal* (1850) ”Fransmännen i Sverige”s. 54.

av en björn och avlider av sina skador. Kort efter han avlidit dör även Ebba, då med hans namn på sina läppar.²⁵³ Ebba ger uttryck för ett djupt emotionellt tillstånd genom sina mardrömmar och vidskepelser, något som utifrån berättelsen tycks vara en kvinnlig företeelse. Denna upplevelse beskrivs som mycket intensiv, men också passiv eftersom det är något som händer henne snarare än något hon kontrollerar själv. Hennes känslor är något som både hon och den manlige huvudpersonen inte kan förklara eller hantera, och det framstår som en form av "kvinnlig" känslighet. Hennes emotionella tillstånd är så pass starkt att hon heller inte fysiskt klarar av att leva utan sin älskare, Ebba blir därför ett offer sina egna känslor. Hennes känslouttryck omtalas bara i positiv bemärkelse och någonting älskvärt. Ebba representerar det passiva, ödesbestämda emotionellt drivna kvinnliga idealet där hennes tragiska öde passar in i hur kvinnor förväntades leva och agera.²⁵⁴

2.3.1 Hjärtats helgedom – att älska i trohetens och hushållets tjänst

Den kvinnliga kärleken ansågs, utifrån källmaterialet, fylla en särskild funktion där den var djup, ren och fullkomligt självupppoffrande. Den äkta kärleken från en kvinna var heller inte något att ifrågasätta eller opponera sig mot, en uppfattning som var genomgående under hela undersökningsperioden i *Court Magazine & La Belle Assemblée* från 1835 skrivs följande: "Her devotion to him was such as woman could show only to the man in whom her whole affections were absorbed."²⁵⁵ Den kvinnliga förmågan att älska gränslöst och hängivet framstår utifrån citatet vara något upphöjt, nästan heligt. Med samma budskap, skrivs 1845, på temat kärlek: "The love of Florence Finlaison for Lionel, in its purity, depths and devotion, the coldest cynic would not dare to question."²⁵⁶ Den *hegemoniska* kvinnan förväntades erhålla förmågan att älska på detta djupa och kompletta sätt som ovan visats, där den äkta kärleken kunde erövra alla andra tänkbara instinkter.

Den kvinnliga kärleken förefaller vara av stark karaktär och när den äkta kärleken väl är funnen tycks den vara för evigt. Bandet som förenar de älskade gör det också omöjligt för dem att leva utan varandra. I en kort novell där maken ska avrättas på hjulet, väljer därför hans förtvivlade hustru att lägga sig ovanpå honom för att de ska kunna dö tillsammans: "I will die with you."

²⁵³ *Stockholms mode-journal* (1850) "Fransmännen i Sverige" s. 59–60.

²⁵⁴ *Stockholms mode-journal* (1850) "Fransmännen i Sverige" s. 59–60.

²⁵⁵ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Remarkable escapes of a predestinated rogue" s. 28.

²⁵⁶ *The Court Magazine* (1845) "Florence Finlaison; or, the law of honor" s. 94.

”tis for that I come and no power shall force me from you’, said I and spread my arms over him and implored God for my Rudolphs death”.²⁵⁷ Precis innan maken avlidit uttrycker han tacksamhet för sin hustrus trogenhet ända in i döden. Berättelsen avslutas med hustruns tacksamhet till Gud då han låtit henne vara sin make trogen ända till slutet.²⁵⁸ Illustrationen som publicerades i samband med novell visar hur hustrun bedrövad vilar ovanpå sin make. Bilden förstärker intrycket av den djupt hängivna kvinnan som inte kan se sitt eget liv fortgå utan sin make. Precis som i föregående avsnitt framkommer styrkan i det kvinnliga

A FAITHFUL WIFE.

Figur 19: Englishwoman's domestic magazine 1855

känslolivet, men här i relation till den äkta kärleken. Genom den äkta kärleken kan en nästintill religiös känsla uppstå och förädla kvinnan, men gör hennes också underordnad känslan: ”Love, that pure and holy passion, when it throbs in the bosom of a young and virtuous woman, elevates and refines even while it subdues.”²⁵⁹ Senare i samma nummer *La Belle Assemblée*, uttrycks den kvinnliga kärlekens äkthet och kraft: “A lady naturally falls in love with a gentleman when she knows that he is the last man on earth whom she ought to fall in love with.”²⁶⁰ Återigen upplevs det kvinnliga känslolivet härstamma ifrån något heligt, vilket utifrån källmatieralet, ter sig vara en av de viktigaste delarna av kvinnans *behag*.

Med liknande tema publiceras år 1835 en berättelse vid namn ”Bazaars of the east”, där ett ungt par, äkta makar från Persien, tvingas gå skilda vägar då den unga hustruns far säljer henne till en annan man: ”The day is come for us to part. If you have loved as I have, say the word – I will free you yet – but, if word only have passed between us, you may go with the shah.”²⁶¹ Hustrun svär att hennes kärlek varit äkta och ber sin make möte henne i himlen, vilket följs av

²⁵⁷ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) “A faithful wife” s. 169- 171.

²⁵⁸ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) “A faithful wife” s. 169- 171.

²⁵⁹ *La Belle Assemblée* (1830) “Blanche of Broomside” s. 18-20.

²⁶⁰ *La Belle Assemblée* (1830) “Fatality; or, M’Carthy of Mucruss” s. 157.

²⁶¹ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) “Bazaars of the east” s. 182.

att han sticker en dolk i hennes hjärta för att sedan avsluta sitt eget liv.²⁶² I de behandlade texterna från tidskrifterna konstrueras äkta kärlek som en kraft som står utanför ekonomisk påverkan och andra externa störningsmoment. Kärlekens kraftfulla känslor förefaller vara positiva, men inte enbart. Starka känslor som hålls inom äktenskapets ramar talas om i gott ljus, medan starka känslor i andra relationer inte bemöts med samma uppskattning. Gränsdragningen mellan förståelig kärlek och förkastlig är tydlig, men den är också snäv. Den kvinnliga förmågan att känna passionerade känslor har tidigare visats, men denna passion skulle hållas inom vissa moraliska gränser. I ett inslag om sedeslöshet i relation till förförelser står följande:

Det är naturligt om bland en mängd tillbedjare, en ung flicka även å sin sida fattar ett häftigt tyckte för en karl, helst när han utom sin kärlek lovar henne guld och gröna skogar; det är förlåtligt om hon i hoppet av en förening, i en förtjusningsstund glömmar sig; men det är ett oförlåtligt lättsinne om hon överlämnar sig obetänksam i hans händer [...]²⁶³

Att förlora sig i löften om kärlek framstår som naturligt, det gäller dock att inte manipuleras av dem om de skulle visa sig falska. Det är en varning att inte agera på sina känslor utan att ta hänsyn till konsekvenserna, vilket skulle kunna ses som motsägelsefullt, då tidigare forskning varit överens om att det rådde en syn på kvinnor som oförmögna att fatta rationella beslut.²⁶⁴ Kvinnan bar i slutändan ansvaret över sin egen dygd, oavsett mannens påverkan. Citatet markerar en *hegemonisk femininitet* där oskuld och självkontroll är centrala för att upprätta den goda, dygdiga femininiteten. Kvinnans förmåga att känna starka kärlekkänslor tycks vara positiv i relation till sin omgivning, men bär också på konsekvenser för den egna individen. Även i de senare utgåvorna av tidskrifterna varnas kvinnornas för den alltför passionerade kärleken, det är istället den lugna kärleken man bör värna om.²⁶⁵ Kärlekens vikt, både för den egna individen men också för samhället i stort, uttrycks i en dikt från 1850 med titeln *Love*:

But fairest far of nature's works, of nature's glorious plan,
Is she whose gentle smiles make earth a paradise to man;
For woman's love can cheer his days, and calm his troubled breast,
And win him to achievements high, the noblest and the best;
Oh, 'tis a boon of priceless worth, a treasure richer far

²⁶² *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Bazaars of the east" s. 178-182.

²⁶³ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Sedlighet och sedeslöshet" s. 82.

²⁶⁴ Detta framkommer i bland annat Runefelt (2019) och Veblen (1912) där kvinnornas känslostyrda karaktär framgår och framhålls som centrala för deras väsen.

²⁶⁵ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "Love and duty" s. 26.

Than trophies by the victor won on the red fields of war!
All hail the hope! –The time draws near when love shall rule the earth,
And smile within the royal hall and round the peasant's hearth:
When peace shall bring her sacred torch diffusing heavenly light,
To chase away the brooding gloom of error's fearful night;
When days of beauty and joys our blessings shall increase,
And man shall great his brother man in bonds of love and peace.²⁶⁶

Kärleken som en utopi som kan råda bot på allt världens ont är en förekommande tanke, där kvinnan också förkroppsligar detta tankesätt. Den kvinnliga kärleken fungerade som tröst och emotionellt stöd till mannen, där hennes främsta roll var att lindra hans bekymmer och *behaga*. Citatet visar hur kvinnan skulle motivera mannen att uppnå sin fulla potential, men detta var något som skulle ske indirekt genom hennes stöttande närvaro. Den kvinnliga kärleken ställs mot den manliga krigsbragden, något som förstärker kvinnans position i hemmet där hon värnar om sitt hushåll. Hon är belöningen, inte aktören. Samtidigt som den kvinnliga kärleken utmålas som något mycket dyrbart, är den i sig inte alltid tillräcklig. En hustru behövde besitta vissa kvalitéer: "Your women are beautiful; yet though their features are lovely, their forms exquisite, they possess not the fascinating grace of motion."²⁶⁷ Skönheten räckte alltså inte till, utan det fanns vissa egenskaper som kännetecknade en god hustru och som krävdes i hushållets dynamik. I ett inslag där en mor efterfrågar god hustru till sin son uttrycks följande:

"Min son begär ej mer än jag, han vill blott hos sin hustru finna förstånd, rikedom och behag, samt ensamt hennes tycke vinna. Talangfull, qvick och ung ännu, hon aldrig ur huset bör fara, men i sitt hushåll trägen vara; säg! har ni sett en sådan fru?"²⁶⁸

Kvinnan som en del av hemmets sfär blir tydlig, hennes värde baserades främst på hemmet och hennes förmåga att värna om familjen. Den nya borgerliga kulturen placerade in kvinnan till hemmets sfär, medan männen rörde sig i offentligen, ett ideal som hörde ihop med kvinnans påstådda natur att *behaga*.²⁶⁹ Den *hegemoniska* kvinnligheten kan alltså ses ligga i linje med det som kvinnan i texten söker åt sin son. Roberts menar att tidskrifterna var en del av arbetet i att producera fogliga kvinnor, det var därför av betydelse att det material som fanns tillgängligt för kvinnor och var i linje med de rådande ideal för borgarklassens leverne.²⁷⁰ Den äkta makans

²⁶⁶ *Blackwoods Lady's Magazine* (1850) "Love" s. 145.

²⁶⁷ *La Belle Assemblée* (1830) "Francisco De Salmazeda" s. 60.

²⁶⁸ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Säg! Har ni sett en sådan?" s. 93.

²⁶⁹ Runefelt, L. (2020), s. 19-20.

²⁷⁰ Roberts, H. E. (1977). s. 554–569.

ömhet är motivet för illustrationen. Hon besatt en okonstlad och äkta givmildhet som fångat intresset hos den man hon senare kom att äkta. Trots äktenskapliga och familjerelaterade svårigheter under årens gång, var hon utrustad med de kvinnliga dygder och lärdomar som krävdes för att hantera allt, likt en skyddsängel. Hon hade en outtröttlig ömhet och omtanke som hon fördelade mellan sin make och sina barn:

Vi finna henne på planchen sysslosatt med dessa tvenne föremål, för henne så kära. Det lilla barnet, sittande på golfvet, omgifvet af leksaker, under det hon räcker medicamenter i en kopp åt den ännu svage Adolf, nedbäddad i en länstol, ofta misströstande öfver sin belägenhet, men alltid tröstad och lugnad af hennes ömhet, hennes religiösa förhoppningar.²⁷¹

Figur 20: *Magasin för konst, nyheter och moder* 1840

Kvinnans förmåga att vara en god hustru tycks vara en egenskap som kommer inifrån, något som inte går att lära sig, utan är en medfödd gåva. Den *hegemoniska femininiteten* i hushållsdynamiken är den omsorgsfulla och självuppoffrande vårdaren, som med kärlek, ömhet och religiös tröst tar hand om både sin make och sina barn. Hon förkroppsligar därmed idealet om den fromma hustrun och modern som lever för att *behaga* och värna om hushållet, något som den medföljande illustrationen också visar. I illustrationen framträder kvinnan i en djupt sedlig situation, där hon skyddande vakar över sin sjuka make. Även i klädedräkten speglas de dygder som texten förmedlade. Hon är klädd moderiktigt enligt 1840-talets ideal och uppvisar sin blygsamhet genom ett vackert, men anspråkslöst klädmode. Hon låter sig således inte falla

²⁷¹ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1840) "Sedlighet och sedeslöshet" s. 97–98.

offer för behagsjukan eller fåfängan. Hon förkroppsligar de kristna dygderna och kvinnans naturliga behag.

I ett kort avsnitt av *The Lady's gazette of fashion* diskuteras äktenskap, något som för kvinnor tycks vara det lyckligaste och sorgligaste ögonblicket i deras liv: "She quits her home, her parents, her companions, her occupations ... Everything she has hitherto depended on for comfort, for affection for kindness and pleasure".²⁷² Bilden av äktenskapen som illustreras är en där kvinnan ger upp sitt befintliga liv och i viss mån sin tidigare identitet, för att skapa någonting nytt med sin make som nu tar över ansvaret över henne. Representationen av kvinnan bär på ett budskap om uppoffring och övergång, där hon byter ett hem mot ett annat, vilket också stärker kvinnans identitet som förankrad inom hushållets sfär. Hustruns roll i äktenskapet är således också att ta de moraliska discipliner som hon blivit bildad i och applicera dem på det nya som inleds med äktenskapet. Kvinnans roll i äktenskapet blir därmed också tydlig, i de svenska tidskrifterna uttrycks en liknande bild: "Han får ej se kvalen i min själ, molnen i mitt sinne. Han skall icke sakna något, han ska inte ha anledning till att klaga."²⁷³

Sedligheten var av stor vikt för det kvinnliga väsendet och tycks prägla alla delar av hennes liv, precis som Brewards forskning visat på. Hennes roll som hustru och mor var den viktigaste aspekten av hennes person och någon form av tydlig egen personlighet utanför detta syns inte i källmaterialet.²⁷⁴ Eftersom tidskrifterna ämnade att bilda borgarklassens kvinnor och se till att de uppförde sig i linje med vad som förväntades, kan det också göra att kvinnornas utrymme för eget tänkande, individualitet eller sexualitet görs osynlig.²⁷⁵ De förväntningar som fanns på kvinnor inom äktenskapet var tydliga. Hur kvinnor som inte levde upp till dessa ideal mottogs kommer också fram i tidskrifterna. I föregående del lyftes ett utdrag ur en brevsamling mellan Napoleon Bonaparte och Joséphine de Beauharnai, där Bonaparte i förtvivlan försöker få svar från sin hustru. Nedanstående är ett utdrag ur ett brev där han till slut beslutar sig för att hennes tystnad betyder slutet för relationen:

²⁷² *The Lady's gazette of fashion* (1840) "Marriage" s. 189.

²⁷³ *Stockholms mode-journal* (1850) "Fyrtornet" s. 74-78.

²⁷⁴ Breward (1995) s. 146-152.

²⁷⁵ Steele, V (1985) s. 3-5.

Jag avskyr Paris, fruntimren och kärlek... Denna belägenhet är förskräcklig... och ditt uppförande... Men bör det anklagas av mig? Nej, det uppförande ligger i ditt öde. – Så älskvärd, så skön, så öm, skulle du bli huvudmedlet till min förtvivlan? ²⁷⁶

Joséphine är, utifrån den bevarade brevkorrespondensen, anledning till Napoleons förtvivlan. Hennes agerande ter sig vara inkorrekt och inte i enlighet med det som förväntades av en älskande hustru, hon visar upp en *pariafemininitet*, där hon avviker från det som var eftersträvarsvärt för en borgerlig kvinna. Äktenskapets helighet förutsatte den äkta kärleken, därför är också Joséphines beteende avvikande i relation till detta. I *The Englishwoman's domestic magazine* uttrycks att en engelsk kvinna aldrig hade kunnat ingå i ett kärlekslöst äktenskap, då det är ett svek mot mannens ära och en kvinnans oskuld som det skapades av Gud: "A marriage of convenience – Alas! That such a phrase should ever sully the lips of an Englishwoman."²⁷⁷ Att motarbeta äktenskapets helighet och Guds plan för könen är alltså inte tänkbart för en korrekt borgerlig kvinna att göra. För den *hegemoniska* kvinnan fanns inget av större vikt än äktenskapet och hushållet, därför var den sanna kärleken en förutsättning.

I majutgåvan av *The Lady's gazette of fashion* fortsätter berättelserna om äktenskap. I *A married man's reverie* beskriver en man sin oro över sin bror, som nu blivit något gammal för att hitta sig en hustru. I texten beskrivs allt han går miste om som ogift – ingen som tar hand om honom, lagar mat till honom, inga barn som älskar honom. Allt det goda som äktenskapet för med sig går honom förlorat. Samtidigt menar författaren att det inte enbart är något dåligt eftersom att försörja en familj inte är billigt, pengar som istället går att spara och lägga på något önskvärt istället för nödvändigt. Genomgående är det dock en positiv bild av äktenskapet som lyfts fram, där att ha någon som tar hand om en tycks vara en av de främsta förmåner.²⁷⁸ Äktenskapets fördelar för mannen framstår således främst som möjligheten att få stöd i det vardagliga livet, någon som tar ansvar för skötseln av hushållet och därmed frigör honom från dessa bekymmer. Att ha ett bekymmersfritt hem med en lycklig make och barn tycks också vara det största tecken på framgång en kvinna kunde uppnå: "She is the most fortunate in possessing a happy home, a husband who is devoted to her, and several healthy children."²⁷⁹ Att vara en hustru tycks alltså vara ett framgångstecken för en kvinna, samtidigt som att ha en hustru representerade framgång

²⁷⁶ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Napoleons bref till Josephine" s. 22-24.

²⁷⁷ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "A married man's reverie" s. 59-60.

²⁷⁸ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "A married man's reverie" s. 157. Denna positiva bild av äktenskapet förmedlades även i *Blackwoods Lady's Magazine* (1850) s. 176.

²⁷⁹ *La Belle Assemblée* (1830) "The first man in town" s. 69.

för en man, som då också hade någon som tog hand om honom och hemmet. Den äktenskapliga lyckan var essentiell för den *hegemoniska* kvinnan, som var i sitt esse när hon hade en make och familj att ta han om. Hon trivdes som bäst när hon hade någon att *behaga*, vilket av allt som går att tyda ur källmaterialet var en central del av kvinnligheten.

Kritik mot det levnadssätt som de övre sociala klassernas kvinnor står inför presenteras år 1840 i *The Lady's gazette of fashion*, där det beskrivs som ett onaturligt leverne. Arbetarklassen tycks vara på ett plan där man och hustru är jämlikar, både i ambition och i hushållsdynamiken, samtidigt som de högreståndskvinnorna förblir sysslolösa i väntan på att deras make återvänder hem från sitt arbete. Författaren menar att detta resulterar i att kvinnornas intellekt, personlighet och ambition vittrar sönder och förgörs.²⁸⁰ Till skillnad från arbetarklassen där båda parter är behövda och kämpar för samma mål, lever överklassens kvinnor i tristess och lever snarare som en dekoration till hushållet utan egentliga mål eller utan att få utlopp för sitt intellekt och ambition efter äktenskapet. I samma nummer följer ett kort inslag vid namn "What should be done at once" där det fastställs att det finns tre saker som bör göras utan att tänka efter för mycket: gå i kloster, gifta sig och hoppa utför ett stup²⁸¹ Inslaget må inneha en ironisk underton som kan syfta till människans tendens att kasta sig in i livsomvälvande beslut utan vidare eftertanke, men det kan också tolkas som en bitter kommentar om hur kvinnor tvingas fatta viktiga beslut utan egentlig fri vilja eftersom valmöjligheterna är så begränsade. Tidskriften inkluderar ett sista inslag om äktenskap, där en far varnar sin dotter för äktenskapets fällor. Den oroade fadern menar att den som gifter sig klarar sig, men den som förblir singel klarar sig bättre. Till svar får han från sin dotter: "I am content with doing well; let her who can do better who can."²⁸² Äktenskapets upphöjda position är i slutändan det som träder fram starkast, en förbindelse som kvinnan i slutändan förväntas infinna sig i. En underliggande ton som knyter an till hennes önskvärda passivitet går också att se spår av, då hon nöjer sig och finner sig i sin situation. Alla dessa aspekter framstår som centrala för den *hegemoniska femininiteten* och utgör grundläggande egenskaper hos den borgerliga goda, eftersträvarsvärda kvinnan.

Utifrån tidskrifterna konstrueras den kvinnliga kärlekens som en grundläggande del av hennes väsen. Kvinnan tilldelas en stark emotionell kapacitet som kräver rätt kanalisering. Kärleken mellan man och hustru är upphöjd, men felpacerad passion blir istället farlig och man riskerar

²⁸⁰ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "A tale of real life" s. 178.

²⁸¹ *The Lady's gazette of fashion* (1840) "What should be done at once" s. 174.

²⁸² *The Lady's gazette of fashion* (1840) "A well-doer" (1840) s. 165.

moraliskt förfall. Den snäva gränsen mellan dygd och osedlighet markerar ett centralt element i den önskvärda femininiteten och går att sammanlänka med det kvinnliga ideal som är uppbyggt på dikotomier som Runefelt och Hirdman talat om.²⁸³ Den kvinnliga kärleken är ändå helig, evig och av självupppoffrande karaktär, där den idealiska kvinnliga kärleken talas om i en nästan religiös karaktär. Den baseras på kvinnan inre moral och existerar bortom yttre faktorer som rikedom eller social status. Giftermålet och ett liv i hushållet tycks vara kvinnans naturliga och önskvärda öde, där hon uppfyller rollen som hemmets beskyddare och värnar om sin familj. Dock talas det inte alltid om äktenskapet i enbart ett positivt ljus, utan det framstår som ett lyckorus och en förlust, då kvinnan byter ut sin egen identitet och frihet mot sin roll som hustru. Den goda hustrun är öm, tålig och besitter en inre godhet som också är hennes drivande kraft. Hennes värde grundar sig i hennes dygd och omsorg och det är också genom dessa attribut som hon vinner respekt. Det går att urskilja en viss kritik mot detta i några av texterna, men det är de kritiska rösterna som förblir i periferin.

2.3.2 I den manliga blickens ljus – Formad av det manliga förnuftet

Källmaterialet ger inte bara intrycket av att män och kvinnor skiljer sig fundamentalt åt i sina känsloliv – det framträder även en föreställning om att mannen spelar en aktiv roll i att forma och vägleda kvinnans emotionella utveckling.

Jag var knappt 14 år; min hälsa var förträfflig: den fullkomligt liberala uppfostran jag fått, hade tidigt utvecklat min fattningsförmåga; men allt sedan mitt giftermål hade min mans allvarsamma konversation, värman med vilken han inpräglade hos mig sina principer av en allmän frihet, ganska mycket upplyst mitt förstånd och utvidgat sfären av mina idéer. [...] Men ömheten för min man lyfte mig över mig själv och mig en tiltagsenhet vida öfver mina år.²⁸⁴

Kvinnans känsloliv och intellektuella utveckling ställdes inte sällan i relation till mannen, särskilt den äkta maken, vars roll i äktenskapet också var att vägleda sin hustru. Kvinnans egen bildningsresa och emotionella utveckling var inte resultat av självständig utveckling eller bildning, utan länkades samman till den manliga närvaron och deras principer. Samtidigt stärks bilden av kvinnan som mottaglig och formbar: hon är ung och hennes förstånd utvecklas genom

²⁸³ Runefelt, L. (2020) s. 19-20, Hirdman, Y. (1988) s. 50-57.

²⁸⁴ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Hertigen av York" s. 39.

mannens inflytande och kärlek. De konversationer som ägt rum mellan flickan och hennes make har varit av undervisande karaktär och har samtidigt förädlat henne känslomässigt. Just delen "*ömheten för min man lyfte mig över mig själv*" signalerar att kärlek, inte förnuft, är det som verkligen höjer kvinnan, vilket kan ge insyn i samtidens ideal om att kvinnans främsta dygd låg i hennes emotionella kapacitet och lojalitet, inte i intellektuella självständighet och rationalitet.²⁸⁵ Vid ytterst få tillfällen lyfts dock kvinnlig rationalitet upp, få framförallt i undersökningsperiodens senare tid. I *Englishwoman's domestic magazine* 1855 lyfts en änka fram, vars rationella och lugna karaktär hade förmågan att tala kungligheter till rätta, följaktligen lyfter de även fram att detta gjordes utan själviska begär eller för att få egen makt. Det var helt enkelt en god handling.²⁸⁶ Den kvinnliga rationaliteten kan således vara något som lyfts fram, då blir dock intentionen central. Änkans handling är i detta fall osjälvvisk och grundar sig i en moralisk dygd, snarare än rationalitet för personlig vinning.

Kvinnans känslomässiga tillstånd och intellekt ter sig alltså vara något väsensskild från det manliga, vilket gjorde att de förväntades ta del av olika typer av kultur och litteratur. En artikel rekommenderar ny litteratur passande för en elegant och behagfull kvinna: "Every page teems with thought and feeling, clothed in the most graceful and flowing language, which, though the inspiration of a gentle and feminine mind is at the same time full of terseness and vigour"²⁸⁷ Under samma år i det svenska materialet framkommer det i en berättelse hur en kvinna blir förlorad i sina religiösa betänkligheter, med hjärtats och sinnets hela fullhet.²⁸⁸ Utifrån dessa inslag blir det möjligt att återigen identifiera en syn på kvinnor som innebar att de lätt blev uppslukade i sina egna starka sinnesrörelser, där det fanns lite utrymme för rationella och förnuftiga tankegångar. I en av utgåvorna där rekommenderad litteratur avhandlas är det just ett verk vars huvudsakliga syfte är att få läsaren att testa sitt eget intellekt och där man får följa författarens diskussioner kring moral och omvärlden. Recensionen lyder följande: "He affects not to be your superior and you are gratified that he treats you as a rational being."²⁸⁹ Även här blir den manliga författaren en slags ledsagare som hjälper kvinnor med sitt rationella beslutsfattande och sitt förnuft, något som dock ter sig vara en motsättning kring hur kvinnorna skulle vara sett till det övriga materialet. Samma tidskrifter som behandlar de manliga influenserna över det kvinnliga intellektet och förnuftet, samt hur detta skulle kunna stärkas,

²⁸⁵ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Hertigen av York" s. 39.

²⁸⁶ *The Englishwoman's domestic magazine* (1855) "The wife of Scarron" s. 77.

²⁸⁷ *The lady's gazette of fashion* (1840) "Sedlighet och sedeslöshet" s. 170.

²⁸⁸ *Magasin för konst, nyheter och moder* (1830) "Hertigen av York" s. 39.

²⁸⁹ *Court Magazine & La Belle Assemblée* (1835) "Literature of the month" s. 41.

menar samtidigt att rationellt tänka och användandet av sitt intellekt inte är dygder passande för en av borgerlighetens kvinnor.²⁹⁰ Således går det att återigen understryka att den syn som rådde angående de kvinnliga dygderna och hur de förväntades agera inte alltid är helt lätt att följa, då det är fullt av motsägelser och hårfina skillnader. En viss grad av rationalitet tycks ändå varit förväntad, även om kvinnorna lätt föll offer för sin egen emotionella börda som var svårhanterlig vid extra känslostormande ögonblick. Genomgående är dock att det krävdes manlig påverkan, förnuft och bildning för att en kvinna skulle komma i kontakt med en eventuell rationalitet och ett förnuft.

I ett inlägg som behandlar det äktenskapliga förbundet mellan man och hustru beskrivs detta förbund på följande vis:

Marriage. – The marriage ceremony is the most interesting spectacle social life exhibits. To see two rational being, in the glow of youth and hope, which invests life with the halo of happiness, appear together and acknowledge their preference for each other, voluntarily enter into a league of friendship and call heaven and earth to witness to sincerity of their solemn vows.²⁹¹

Vidare i inslaget beskriver författaren hur en man behöver vara *konstant* medan en kvinna behöver vara *omtänksam*. Det är också av stor vikt att män inte i blindo litar på en kvinnas ed, det är lika onaturligt som att förvänta sig en skottskada av en rosenknopp, det ligger helt enkelt inte i deras natur.²⁹² Vid första anblick förser citatet enbart läsarinna med en version av äktenskapet som ett förbund byggt med ömsesidig respekt i grunden, men tydligt framkommande blir också synen på mannen som något konstant och rationellt medan kvinnan är mjuk och omhändertagande. Hennes ord ska heller inte tas på alltför stort allvar, då hon tycks sakna verklig handlingskraft och förmåga att fatta allt för allvarliga beslut. Hennes beslutfattande förmåga, i detta fall handlar det om en ed, är mer dekorativ än något annat. Kvinnan framställs som moralisk, men passiv, vars huvudsakliga roll är att komplettera och bekräfta sin make snarare än att fatta självständiga beslut.

I både det svenska och brittiska materialet är kvinnans emotionella djup och förmåga att tjäna starka och kraftiga känslor inte bara ett karaktärsdrag, utan en moralisk och social tillgång.

²⁹⁰ Denna aspekt träder fram i de olika delarna av samtliga tidskrifter genomgående i olika sorters innehåll, framförallt i de skönlitterära inslag som är inkluderade.

²⁹¹ *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) "Various things from various sources" s. 169-170.

²⁹² *Blackwood's Lady's Magazine* (1850) "Various things from various sources" s. 169-170.

Några av de *hegemoniska* eller högt ansedda dragen som framkommer är kvinnans självupppoffrande omsorg, lojalitet gentemot sin make och familj, emotionella tillgänglighet och avsaknad av självhävdelse. Kvinnan är i dessa tidskrifter en symbol för moral och dygd, där deras emotionella djup är upphöjt med högt anseende. Utifrån källmaterialet går att se att den kvinnliga förmågan att känna djup och intensivt var en del av att vara kvinna, men det gällde också för att god kvinna att kunna kontrollera dessa känslor i viss mån. Breward visar i sin forskning att det fanns en hårfin gräns i förhållande till hur en kvinna skulle eller inte skulle agera eller uppföra sig på.²⁹³ Gränsdragningen mellan det korrekta sättet och det bristfälliga sättet att förhålla sig till sina känslor gör sig tydlig i källmaterialet, där kvinnorna förväntades agera i samklang med sina känslor och inte ta avstånd ifrån dem. Den bild av kvinnan och deras känsloliv som genomsyrade tidskriften bestod av samma komponenter i både de brittiska och svenska exemplen, skillnaden ligger främst i ton och uttryck. Båda bekräftar de ovan nämnda ideal, men det tar sig i uttryck på något olika sätt. Det brittiska materialet bestod ofta av en mer dramatisk och moraliskt polariserad karaktär, medan det svenska var något mer återhållsamt i sin ton och uttryck. Kvinnorna framställs vara så uppe i det egna känslolivet att de kan bli oförmögna att fatta rationella och intelligenta beslut, vilket styrker hennes behov av hushållsdynamiken med ett starkt manligt överhuvud. I ljuset av Runefelts forskning kan det ses som en del av den domesticeringsprocess som pågick där kvinnorna skulle bli ännu mer medgörliga.²⁹⁴ Russetts forskning, som visat på att kvinnorna tillskrevs barnlika attribut för att ta ifrån dem sin kredibilitet, kan också appliceras när man ser till kvinnorna i relation till sina känslor.²⁹⁵

3. Diskussion och slutsats

Uppsatsen mål har varit att se hur den *hegemoniska femininiteten* konstruerades i den brittiska och svenska modepressen mellan 1830 och 1855, en period i historien som tidigare tenderat att hamna i skymundan. För att undersöka den *hegemoniska femininitetens* konstruktion, utveckling och de eventuella likheter och skillnader nationerna emellan har källmaterialet förstått som en helhet där alla delar spelade stor roll för att konstruera den önskvärda femininiteten. I relation till den *hegemoniska femininiteten* har *behagsplikten* använts för att

²⁹³ Breward, C. (1994) s. 71-89.

²⁹⁴ Runefelt, L. (2020) s. 19-20.

²⁹⁵ Russett, C. E. (1989) s. 11-12.

se till de kvinnliga dygderna som placerade henne i hemmet, tillsammans med ett intersektionellt perspektiv där genus, klass och etnicitet varit centrala maktordningar för konstruktionen av den önskvärda borgarklasskvinnan. De frågeställningar som undersökningen utgått ifrån är följande: *Hur såg den moderiktiga hegemoniska femininiteten ut i den brittiska och svenska borgerliga kulturen under 1800-talets mitt? Vad är det för ideal och moral som kommer fram i tidskrifterna? och vad består de av? Vilka dygder lyftes fram i relation till klädedräkten? I vilken utsträckning går det att tala om likheter och skillnader i dessa framställningar i den svenska och brittiska modepressen?*

Uppsatsen har berört flera aspekter som samverkade för att konstruera en *hegemonisk femininitet*, både i svenska och brittiska modetidskrifter. Modetidskrifterna bör ses som ett normativt medium där femininitet förhandlades och formades, något som visats i Anderssons och Severinssons undersökningar. Smith och Beetham har båda understrukit modetidskrifternas auktoritära roll för kvinnorna, där det de förmedlade fick reell inverkan, vilket också gör att modetidskrifternas budskap bör ses som förankrade i tidens föreställningar och förväntningar på de borgerliga kvinnorna. Modepressen spelade en central roll i att definiera, forma och reproducera kvinnoideal. Genom att kombinera skönhetsideal, moraliska berättelser, moderappotage och illustrationer skapade tidskrifterna ett heltäckande ramverk för hur den ideala kvinnan skulle vara. Källmaterialets komplexitet har gjort sig tydlig när de teoretiska greppen applicerats, då det uppenbarats en balansgång gällande vilka attribut och egenskaper som ansågs vara korrekta för en av borgerlighetens kvinnor att ha och vilka som ansågs vara oanständiga. Detta spänningsläge var inte alltid helt lätt att orientera sig i, då de önskvärda attributen och egenskaper lätt spillde över till det oanständiga. Modet som en helhet, där såväl den yttre skönheten som den inre var av stor vikt i konstruktionen av den idealiska kvinnan, något som också framkom i tidskrifterna. Därför har förståelsen av modet som ett abstrakt begrepp, i enlighet med Yuniya Kawamura, Roland Barthes och Ann Bermingham, där modet förstås som ett symbolsystem där sociala kategorier som genus, klass och etnicitet skapas och kommuniceras. Förståelsen har möjliggjort en konkret förståelse av hur ideal och normer omsattes till textuella och visuella uttryck. Veblens förståelse av klass, där modet spelar en central roll i uttrycket av klass och social status har varit väsentlig för att förstå modets position i samhället och dess relation till borgerlighetens människor, i synnerhet kvinnorna.

3.1 När kroppen blir budskap – Klädedräkten som uttryck för klass, kön och karaktär

Klädmodets funktion för de borgerliga kvinnorna var, som framgår i källmaterialet, mångfacetterad. En av dess främsta funktioner var som uttryck för kulturell och social status och tillhörighet, där omgivningen kunde tolka dem utifrån de kläder som bars. Kay Boardman och Valerie Steele förstår femininiteten som performativ och kroppsligt manifesterad, något som sträckte sig till kläderna. Klädmodet kan således ses som ett verktyg som var med och formade kvinnligheten och den moral och de dygder som skulle medfölja. Klädedräkten var därför också ett centralt verktyg i att forma den *behagliga* och *hegemoniska* kvinnan.

Thorstein Veblen har i sin forskning sett modet som en viktig del i upprätthållandet av klass under 1800-talet, där modet synliggjorde och förkroppsligade klass. Genom rätt slags kläder visade kvinnan att hon inte behövde arbeta, att hon tillhörde ett civiliserat och bildat hem. Utifrån källmaterialet blir just denna aspekt tydlig. Det var genom kläderna, specifikt kvinnokläderna, som individen och hushållets status uttrycktes. De dyrbara tygerna, accessoarerna och dekorationerna var alla tecken på välstånd, men det var också centralt att dessa användes på ett korrekt sätt och inte på ett överdrivet sätt. Balansgången mellan smakfull elegans och vulgär överdrift var en utmaning som borgerlighetens kvinnor stod inför, där de förväntades veta hur de skulle navigera sig. Trots klädmodets utveckling under undersökningsperioden, där det blev alltmer återhållsamt under de senare decennierna, var denna princip densamma, i såväl Sverige som Storbritannien. Mode var ett visuellt språk där det blev möjligt att reglera och upprätthålla kvinnornas beteende, identitet och plats i den sociala kulturen. Precis som Mary Blanchard visat på var kläder ett sätt att manifesteras olika dygder och ideal i den fysiska uppenbarelsen. Således var kläderna något som bar med sig betydelser som omgivningen skulle tyda. Utifrån klädernas form, färg, material och användningsområde skapades ett ramverk för vad det innebar att vara kvinna i den borgerliga sfären.

Utifrån källmaterialet tycks modemedvetenheten vara reserverad för kvinnor ur de övre samhällsskikten. Den goda smaken var inte uppnåelig för vem som helst. Det krävdes ekonomiska tillgångar för att finansiera och ha tillgång till de textilier, sömmerskor och accessoarer som ansågs passande. Modemedvetenheten som något för överklassens kvinnor gjorde sig också tydlig i form av de korsetter, krinoliner och stora kjolar som hämmade rörelser

och arbete. Även när tillgången till det senaste klädmodet ökade genom symönster för hemmasömnad i de brittiska modetidskrifterna, fanns fortfarande ett behov av dyrbara textilier för att leva upp till och passa in i den borgerliga sfären. Precis som tidigare forskning visat på var kvinnans primära plats i hemmet, hemsömnad kan således se som en aktivitet som ytterligare placerade kvinnan i hushållets sfär. Det blir också möjligt att urskilja olika typer av hegemoniska femininiteter, där de kvinnor som var högst i hierarkin var de som hade möjligheter att importera det senaste modet i de lyxigaste materialen och kunde på så sätt också följa de yttre idealen till fullo, men som använde dessa på ett korrekt och smakfullt sätt. Det går också att urskilja en slags aspirerande *hegemonisk femininitet*, där det inte fanns resurser att till fullo leva upp till lyxidealen, men där de ändå lyckades anpassa sig någorlunda till dem genom god smak med lägre lyx och rätt sinnelag. Det var alltså fullt acceptabelt att använda sig av enklare material, trots att de mer dyrbara värderas högre – förutsatt att de brukades smakfullt.

Modeillustrationerna var en viktig del av källmaterialet och var ett centralt verktyg för att ge läsarinna en bild av hur kläderna var ämnade att bäras, men också visa i vilka rum det var lämpligt. Illustrationernas bakgrund föreställde inte sällan de finare salongerna eller rum där det lämpade sig för borgerlighetens kvinnor att röra sig i. Genom illustrationerna var det inte enbart klädmodet som kunde spridas, utan även förstärka hennes plats i hemmets sfär genom att avbilda henne som moder, maka och dekorativ figur. Hennes samhälleliga roll visualiserades med hjälp av illustrationerna. Det vita idealet var även det tydligt utifrån bildmaterialet, där tillhörande modenotiser presenterade den ljusa huden som en del av den moderiktiga kvinnan. De icke europeiska kvinnorna som avbildades framställdes på ett sexualiserande och objektifierande vis, inte bara i texterna utan även i illustrationerna. I kontrast var den europeiska kvinnan moraliskt ren, blek och dygdig, vilket Richard Dyer sammankopplar med föreställningen kring den vita kvinnans överlägsenhet, där den bleka huden var ett tecken på femininitet i den renaste form. Kläderna speglade också detta ideal, där solfjädrar, handskar och huvudbonader brukades för att de borgerliga kvinnorna skulle undvika starkt solljus, vilket Beaujots forskning visar på. Dessa aspekter tyder på hur mode samverkade med andra samtida diskurser om kvinnlighet för att tillsammans ge en omfattande bild av den hegemoniska kvinnligheten, där den var något exklusivt, vitt och borgerligt. Trots upplyftandet av det vita europeiska modet var vanligt förekommande att ta inspiration från andra kulturer, för att sedan anpassas efter det som passade in i en borgerlig sfär. Det går således att styrka Brah och Phoenix poäng där de understryker hur ett intersektionellt perspektiv kan underlätta att se till ett källmaterials hela komplexitet.

Den naturliga skönheten var en av grundförutsättningarna för den *hegemoniska* borgerliga kvinnan. Skönheten i sig var beroende av ett gott inre, som formades i tidskriftens övriga delar. Den naturliga skönheten var den som lyftes fram som idealet och det var ett omfattande arbete att upprätthålla och värna om den, trots anspråk på att den var medfödd. Den skönhetsrådgivning som fanns att ta del av hade som avsikt att utbilda kvinnorna i att värna om den skönhet de redan blivit tilldelade vid födseln, kläder och accessoarer var enbart något som skulle pryda den redan vackra insidan. Beskrivningen av de vackra kvinnorna var mycket likartade i Sverige och Storbritannien, däremot fanns det en väsentlig skillnad när det kom till just rådgivningen. I det brittiska källmaterialet var någon vidare skönhetsrådgivning inget som gick att ta del av, förutom den som avhandlade de romerska kvinnorna. Jessica P. Clark menar att de skönhetspraktiker som innefattade någon form artificiell påverkan på naturen, som kosmetika, hölls så hemliga de bara kunde i Storbritannien. Den tilltänkta målgruppen visste mycket väl om dess existens och praktiker, men det var av stor vikt att detta inte fick allt för stor spridning, eftersom skönhetsidealets grundpelare var den naturliga skönheten. Denna hemlighetsfulla syn och inställning till skönhet kan vara en av anledningarna till att de brittiska modetidskrifterna under undersökningsperioden inte innehöll någon form av rådgivning. Trots att det svenska källmaterialet innefattade rådgivning kring hur man värnade om den naturliga skönheten, gick det inte heller att ta del av någon vidare information gällande kosmetika eller andra sätt att forma om eller dölja naturen. I relation till kläder och skönhet är det just det *naturliga behaget* som lyfts fram som det essentiella. För att ge läsarinna någon form av vägledning var det oftast till historiska kvinnor de hänvisade, framförallt till antikens kvinnor, vilket förekom under hela undersökningsperioden i båda länder. Kvinnans skönhet skulle vara naturlig men vårdad, där konsten att framhäva sitt yttre inte fick övergå i fåfänga. Denna aspekt av det kvinnans yttre går väl att sammankoppla med Runefelts poäng, där han menar att den goda kvinnan går att finna någonstans i de dikotomier som präglade de kvinnliga dygderna – hon skulle vara talför men inte pratsam, blygsam men inte blyg.

Kvinnan spelade en central roll i att upprätthålla hushållets status, vilket såväl Runefelt forskning som Brewards forskning visar på. Hushållets prydnad var kvinnan, hon behövde därför spegla detta i de kläder hon bar. I *Stockholms mode-journal* från 1845 framkommer det i deras beskrivning över modenyheter hur klädmotet var utformat för att göra sig väl i de borgerliga hemmen, vilket också stärker kvinnans plats i hushållets sfär. I flera nummer av tidskrifterna, både i det svenska och brittiska materialet, framkommer det att kläderna hjälpte

att forma kvinnan till en lämplig mor, maka och borgerlig prydnad. Påtagligt blir utifrån källmaterialet att kläderna inte enbart skulle smycka, utan också hjälpa kvinnan att förädlas.

När det kommer till hur skönhet och klämodet presenterades i modetidskrifterna finns det tydliga likheter i innehållet, men också skillnader i särskilt ton, uttryck och moralisk laddning. De svenska modetidskrifterna var i regel mer återhållsamma och använde sig i större utsträckning av ett mer nyanserat språk, även om idealen i sig såg likadana ut. Det är en mjukare uppmaning till återhållsamhet och moral, snarare än hårda fördömanden. I kontrast var de brittiska modeinslagen fyllda med dramatiska skildringar med ett retoriskt laddat språk med mindre subtila kopplingar mellan kläder och moral. Klädedräkten och dess användningar ter sig ur ett brittiskt perspektiv i större utsträckning vara del av en större moralisk ordning, där rätt klädsel visade kvinnans plats i samhället och nationen, medan det ur ett svenskt perspektiv snarare verkar handlat om ett uttryck för den borgerliga statusen.

Skönheten framstår vara något som ska förfina kvinnan och därmed också agera som ett uttryck över hennes moraliska karaktär. Klämodets utveckling såg likadan ut, där de grundläggande beståndsdelarna som kännetecknade varje årtionde var likartade. Det var en gradvis rörelse från romantisk dramatik mot en ökad återhållsamhet som speglades i klädedräkten, där moralisk disciplinering tog sig i uttryck. Sysslolösheten var även den viktig att spegla i kvinnans yttre. Fukai framhåller att just kvinnans begränsade möjligheter till fysisk rörelse skulle speglas i kläderna, där de hårt snörade snörlivet tillsammans med de stora kjolarna med krinolin undertill användes som manifestation av denna dygd. Laver och Veblen framhäver kvinnan och hennes uppenbarelse som ett tecken på mannens välstånd, vilket gjorde det ännu viktigare att klädedräkten speglade de kvinnliga dygderna. Under periodens senare år speglade modet i större utsträckning den *hegemoniska femininiteten*, där blygsamhet och återhållsamhet var centrala dygder som speglades i klädedräkten. Under 1850-talet började det dessutom talas om kläder som var utformade för ridning, aktivitetskläder som var utformade för att vara lämpliga för de borgerliga kvinnorna. Denna form av aktivitetskläder breddade den kvinnliga sfären och möjliggjorde fler typer av aktiviteter, särskilt sådana som tidigare främst varit reserverade för den manliga utövaren. Emma Hilborn visar på hur en passande klädedräkt resulterade i en ökad acceptans av kvinnliga cyklister under 1800-talets senare år. Under århundradets mitt tycks ett liknande fenomen äga rum, men för riddräkten. Den hegemoniska kvinnan

Utifrån källmaterialet går det att urskilja en gemensam femininitetskultur i Sverige och Storbritannien, som bottnar i en gemensam kulturell förståelse kring vad det innebar att vara en hegemonisk borgerlig kvinna. Den *hegemoniska femininiteten* vilade på en kombination av inre och yttre ideal, där de samverkade för att tillsammans skapa en hegemonisk ordning. Det var inte tillräckligt att enbart leva upp till de förväntningar som vilade på kvinnans yttre, utan det var centralt att de levde upp till de kvinnliga dygderna. Emma Severinssons forskning har berört en annan tidsperiod, men tar ett liknande grepp om modetidskrifter, visar på den formande funktionen modepressen hade. Gudrun Andersson pekar även hon på tidskrifternas bidragande funktion i att skapa och fastställa en stark *hegemonisk femininitet*. Tidskrifternas roll i att forma och befästa ideal, samt vara en väsentlig part i att sprida dessa, går således inte att bortse ifrån.

De dygder som lyftes fram i relation till klädedräkten speglade de inre moraliska egenskaperna, där anspråkslöshet, passivitet, mjukhet och måttfullhet var centrala. Enkla och eleganta snitt kunde exempelvis signalera förnuft och god moral, samtidigt som överdriven utsmyckning kunde kopplas till fåfänga och moraliskt förfall. Den välklädda kvinnan skulle uttrycka dygd, självdisciplin och lojalitet genom sitt yttre, inte enbart status och rikedom. Klädseln var ett verktyg för att uttrycka sin dygd, där modestil och färgval gick att sammanlänka med kvinnans karaktär. Kvinnans klädsel formades också bokstavligen genom korsetter, kjolar och krinoliner, vilket i enlighet med Fukai var ett sätt att signalera underkastelse och mildhet. Klädmodet var ett hjälpmedel när det kom till visa upp de inre dygderna utåt. Breward och Steele menar båda i sin forskning att den viktorsianska kvinnan visst hade möjlighet för självförverkligande och identitetsbyggande, där klädseln också kunde handla om att äga sin sensualitet. Denna form av agens framkommer inte i källmaterialet, vilket inte behöver betyda att de möjligheterna inte fanns, utan beror kanske snarare på vilket medium man ser till. Klädedräkten var, som framgår i källmaterialet, inte enbart en egen angelägenhet, utifrån kvinnans yttre markerades hushållets, i synnerhet mannens, välstånd och framgång, vilket Runefelt härleder till hennes roll som navet i borgerlighetens umgängeskultur, där hennes centrala roll var att *behaga* både med sitt yttre och sin goda person. Hon var således en dekoration för mannen, men också hemmet.

Modet var alltså inte enbart bärare av en yttre estetik, utan även bärare av normer och ideal. Det var inte bara fråga om god smak, utan, som Bermingham visat, ett socialt och moraliskt språk där omgivningen fick utrymme att tolka individen utifrån de kläder som bars. Kvinnan var mannens och hushållets främsta accessoar för att visa upp sitt sociala och kulturella välstånd, vilket går i linje med Veblens förståelse av borgerligheten och deras manifesterande av klass

genom kvinnans yttre. De dygder som framkom som särskilt viktiga att förmedla för sin omgivning genom klädedräkten var framförallt anständighet, blygsamhet, sin klasstillhörighet och anspråkslöshet. Den goda smaken visades upp genom en diskret elegans, där kvinnans dygd samtidigt kunde visas upp. Källmaterialet visar också att de med sitt yttre skulle *behaga* sin omgivning, vilket visar att *behagsplikten* inte enbart var en norm under det sena 1800-talet.

3.2 Mellan spetsar och samhällsordning – den *hegemoniska femininitetens* och *behagsplikten* landskap i Sverige och Storbritannien

Strävan efter att konstruera och förmedla en femininitet i linje med tidens ideal och förväntningar på borgerliga kvinnor genomsyrar samtliga delar av källmaterialet under hela undersökningsperioden. Ariel Beaujots forskning har visat på att det under 1800-talet fanns både ett behov och en vilja att utbilda den kvinnliga borgerligheten, med syftet att befästa och förmedla rådande moraliska normer, ideal och förväntningar inom de övre samhällsskikten. Denna ambition att bilda sina läsarinnor framträder tydligt i materialet, där varje del bidrog till en samlad framställning av hur en kvinna förväntades uppträda – såväl i hemmet som i det offentliga rummet. Den *hegemoniska femininiteten* var därmed ständigt närvarande i källmaterialet i någon form. Tidskriften var ett fostrande medel, där alla delar samverkade för att bilda borgerlighetens kvinnor.

Behaget och *behagsplikten* var en förutsättning för den goda kvinnligheten och förekom i alla tidskrifternas inslag i någon form, vilket höll i sig under hela undersökningsperioden. Runefelts definition av *behagsplikten* vilar på den könsdynamik som *hemideologin* innefattade, där kvinnlighetens sfär var i hushållet och den manliga i det offentliga, vilket förutsatte kvinnlig passivitet. Behaget bestod därför av en rad olika moraliska dygder och social förväntan som förhöll sig till könsdynamiken och det var av stor vikt att dessa efterlevdes och uppfylldes. I samklang med Runefelt menar Bagerius att könsdynamiken byggde på könens polaritet, vilket också skulle reflekteras i det kvinnliga väsendet. För att bibehålla sitt behag, som också var grunden till sann skönhet, behövde kvinnorna därför se till att förhålla sig till de olika dygderna. Kvinnan var dessutom en representant för hushållet, vilket ökade vikten av att leva upp till de förväntningar de hade på sig. Trots den kvinnliga rollen som nav i umgängeskulturen är ett återkommande tema att inte falla offer för fåfängan eller behagsjukan. Behaget var ett vanligt förekommande begrepp i de svenska tidskrifterna, vilket inte riktigt har en engelsk

motsvarighet. I de brittiska exemplen går det dock att se en tydlig närvaro av *behagsplikten*, men med ord som ”modesty” och ”gentleness”, som åsyftade till samma fenomen. De önskade dygderna gjorde sig inte bara synlig i textmaterialet, utan gick även att se i de flertalet illustrationerna som tidskrifterna innehöll och som medföljde som ett komplement till texten. Källmaterialet visar att en viss typ av kvinnlig bildning uppmuntrades, men enbart i form av moralisk och emotionell utveckling, inte intellektuell sådan. Under barndomen var det en kristen fostran som förväntades, där flickorna också fick med sig de grundläggande kunskaperna som krävdes för att sköta om sitt hushåll. De grundläggande dygderna och moralen skulle läras ut för att skapa goda kvinnor.

Femininitetsidealet var starkt rotat i en kristen syn på moral och dygd, där det största fokuset var på kvinnans roll i hemmet och som maka och mor. I både det svenska och brittiska materialet framträder kvinnan som moraliskt överlägsen, vilket var starkt förknippat med den kristna dygden. Den religiösa upplevelsen blir än mer framstående i relation till det kvinnliga känslolivet, där det framhävs att kvinnan är andligt djup, men samtidigt sårbar inför sin emotionella intensitet. Det råder en överhängande föreställning gällande att kvinnan förväntades agera utifrån känsla och tro, snarare än förnuft, vilket också Russett sammanlänkar med en syn på kvinnan som oförmögen att fatta rationella beslut och med ett nästan barnligt intellekt. Dock beskriver materialet en ideal femininitet där kvinnan, trots sitt emotionella djup, ändå kan uppvisa någon form av förnuft och kontroll över sitt känsloliv. Kvinnan med högst anseende skulle kunna kontrollera så pass väl att de inte föll offer för dem. Just förhållningssättet till de kvinnliga känslorna är ett tydligt exempel på den hårfina gräns som fanns mellan dygden och det sedeslösa. Återigen går det att se spår av flera hegemoniska femininiteter, där kvinnan som kunde kontrollera sitt stormande känsloliv i viss omfattning, stod över de som inte kunde göra det. Den djupt kännande passionerade kvinnan var delvis eftersträvaransvärd, men underordnad kvinnan som känner helhjärtat men kan kontrollera sig.

Ett återkommande tema är däremot hur kvinnorna blev bländade av sina känslor och förlorade förmågan att fatta beslut, vilket kan förstås, utifrån Russetts och Runefelts forskning, som ett sätt att frånta kvinnorna sin kredibilitet och därmed bli än mer beroende av den manliga närvaron. Källmaterialet visar att maken hade en bildande funktion i äktenskapet, där det manliga styret och deras rationalitet var viktigt för att kvinnorna inte skulle falla offer för sitt eget emotionella tillstånd. De var ytterst ansvariga för att kvinnorna skulle styras i rätt riktning, vilket styrker Russetts och Runefelts forskning ytterligare och visar på att detta var förekommande, både i Sverige och Storbritannien under en tidigare period. Kvinnans möjlighet

att påverka sitt liv och sin omgivning, som Steele talar om, förekommer i viss mån i tidskrifterna. Kvinnorna besatt en dold makt, vilken de kunde nyttja genom att i hemlighet styra sin make. Det krävde dock att de inte märkte av sin hustruns försök att påverka honom. Andra delar av tidskrifterna som gör anspråk på kvinnornas agens är de som har änkorna i centrum.

Kvinnan som hade ett starkt känsloliv utan vidare kontroll över det, framstår dock fortfarande som en god kvinna, bara inte den överlägsna. Breward lyfter den hårfina gränsdragning mellan god och överdriven kvinnlig känslouttryck, där en kvinna förväntades känna och visa sina känslor, men inte ”ta plats” med dem. Kvinnan skulle alltså inte ta upp allt för mycket utrymme i det sociala livet, vilket är något som också framkommer i källmaterialet. De brittiska tidskrifterna tenderade att vara mer moraliskt polariserande, där känslolivet antingen var upphöjd till en dygd eller betraktades som ett hot. Det var ofta i överväldigande termer hennes känslor beskrevs, med starka uttryck som signalerade intensitet, passion eller en djup tro. I de svenska beskrivningarna finns inte lika mycket av den polariserande karaktärer som förekommer i de brittiska tidskrifterna, det är i mindre extatiska termer känslolivet talas om. Under den period som undersökts sker något av en förändring, där den domesticeringsprocess som Runefelt talat om gör sig allt tydligare i beskrivningarna om kvinnan. Hennes funktion som bärare av god moral får en allt större betydelse och funktion i källmaterialet under 1840-talet, vilket fortsätter under resten av undersökningsperioden i båda länder.

Äktenskapet var även det, utifrån källmaterialet, ett heligt förbund som inte bara var en social plikt, utan även en religiös. Kvinnan skulle älska sin make och ge sig hän sitt gudomliga kall, vilket betonade hennes underordnade och tjänande roll. Då kvinnan förväntades agera utifrån känsla och tro, snarare än förnuft, blev religionen ett ramverk för att framhäva den känslomässiga dygden. I relation till sin make var kvinnan ödmjukt hängiven, där hon genom sig dygdighet och sitt behag blev ett moraliskt centrum för hushållet. I både det brittiska och svenska källmaterialet var kvinnan och hennes roll i äktenskapet starkt förknippat med de kristna dygderna, som var ett återkommande tema under hela undersökningsperioden. Hon skulle vara självuppoftande, trogen och kärleksfull, ideal som tog sin grund i religiösa övertygelse, men ansågs också ligga i den kvinnliga naturen, något som även Runefelt visat förekom under 1800-talets senare period. Religionen legitimerade kvinnans emotionella djup, men också hennes passivitet och underordning. Känslorna var kvinnans dygd och att få känna en kvinnas kärlek beskrivs vara ovärderligt. Den sedesamma hustrun var ett starkt ideal som förekom i texterna och illustrationerna. Genom att se till illustrationerna blev det också möjligt

för kvinnorna att se hur dessa dygder skulle förkroppsligas, särskilt i klädedräkten och i kroppsspråk. För att leva upp till den moderiktiga *hegemoniska femininiteten*, krävdes alltså också att hon levde upp till de religiöst grundande attribut som ansågs vara essentiella för den borgerliga kvinnan. Hirdmans begrepp om könens isärhållande princip stärktes genom de religiöst präglade ideal, vilka också förekom i tidskrifterna under undersökningsperioden. I förlängningen av Brewards syn på kvinnan som bärare av moraliska och estetiska ideal i hemmet, förstärks bilden av kvinnan som den självupppoffrande modern och hustrun. Hon var inte bara en individ, utan blev också en funktion i den borgerliga världensordning, vilket också är överensstämmande med Roberts syn på modetidskrifternas roll i att producera fogliga och trogna kvinnor. Tidskrifterna förtäljde berättelser där kvinnan fann tillfredsställelse i underordning, vilket återigen går tillbaka till de kvinnliga dygderna som vilade på passivitet och *behagsplikt*. Inte sällan förankras dessa ideal och dygder i historiska kvinnorna som fick agera goda exempel, där man också kunde följa deras livsöden. De kvinnor som i de historiska berättelserna levde upp till de ideal som den *hegemoniska femininiteten* innefattade, fick också en god avslutning på sin historia, vilket läsarinna kunde använda för att dra paralleller till sina egna liv och utvärdera deras egna agerande. Genom berättelser med utomeuropeisk anknytning kunde också läsarinna ta del av andra delar av världen, där den moraliskt goda huvudpersonen blev tillskriven västerländska ideal och dygder för att passa in i narrativet.

Inte sällan hänvisar tidskrifterna tillbaka till naturen när de talar om den goda kvinnan och hennes skönhet. En kvinna som hängav sig sin naturliga femininitet kunde inte göra fel, däremot var det de kvinnor som stred mot sin natur som blev, det Schippers kallar för, *pariafemininitet*. Egenskaper som beskrivs som del av *pariafemininitet* är framförallt behagsjukan och fåfången, vilket var attribut som stred mot den sanna och naturliga femininiteten. Naturligheten var en förutsättning för kvinnlig skönhet och dygd.

De ideal och dygder som presenteras i de olika källmaterialen var till stor del transnationella, där samma fokus på moral, känsloliv, behag och uttryck för klass förekom. Båda medier framhåller kvinnans underordnande men värdefulla roll som rotade sig i de kristna dygderna, där mannens mentorskap var av stor vikt för kvinnan. Den vita huden var ett fundament för den goda borgerliga kvinnan, något som blev en symbol för hennes sysslolöshet och status, men rotades också i rådande koloniala tankar. *Behagsplikten* och dess principer genomsyrar båda ländernas tidskrifter, trots att samma begrepp inte riktigt finns i de brittiska tidskrifterna. Den brittiska modepressen är mer dramatisk, moraliserande och känsloladdad, medan den svenska

är mer återhållsam och försiktig i sitt uttryck. Tydliga kontraster mellan rätt och fel betonas mer slagkraftig i brittisk modepress, men den svenska tenderar att framställa idealet i en mjukare och mer försonande ton. Dessa övergripande skillnader går också att översätta till klädmotet, där framställningarna i de svenska tidskrifterna är något mer dämpade. Övergripande är det påtagliga likheter i hur pressen konstruerade den moderiktiga *hegemoniska femininiteten*, något som kan förklaras med en gemensam borgerlig världsbild och kulturell överföring, som Rachel Rich visar var en faktor under 1800-talet och som också förefinns ägt rum även i modets värld.

Den moderiktiga hegemoniska femininiteten bestod av en kombination av yttre skönhet, moralisk dygd, emotionellt djup och lojalitet till hemmet. Den ideala kvinnan var vacker på ett återhållsamt och elegant sätt, utan fåfänga och behagsjuka. Femininiteten byggde på *behagsplikten* där hennes roll att *behaga* sin omgivning var en av hennes främsta roller. Kvinnans klädsel, attribut och hur hon förde sig skulle signalera moral, god smak och ömhet. Idealerna hade inte sällan sin grund i kristna dygder där självuppgiffring och lojalitet var centralt för den hegemoniska kvinnan. Hon skulle också vara undergiven sin make och hängiven hushållet. Källmaterialet har också visat att den *hegemoniska femininiteten* kunde vara flertalet, där det fanns utrymme att inte leva upp till idealet fullständigt. Det var en samverkan mellan yttre stilideal och moraliska dygder som den önskvärda femininiteten vilade på. Modet var, som Kawamura och Fukai framhåller, ett fenomen som återfanns och satte sin prägel på varje aspekt av kvinnornas tillvaro. Trots kulturella nyansskillnader formades bilden av den *hegemoniska femininiteten* kring samma kärnvärden bestående av *behagsplikt* och borgerliga dygder. Således går det att konstatera att den *hegemoniska femininiteten* inte bara var ett ideal, utan ett sätt att leva.

3.3 Avslutande reflektioner och vidare forskning

Undersökningen har visat hur modepressen fungerade som ett normativt verktyg för att forma den *hegemoniska femininiteten* i Sverige och Storbritannien under 1800-talets mitt. Genom ideal kring skönhet, känsloliv och moraliska dygder kunde en snäv men en tydlig bild av den goda borgerliga kvinnan skapas. Klädmode, moral och ideal bör inte ses som separata aspekter av femininitet, utan som delar av en gemensam struktur. Övergripande har den tidigare forskning som valts ut överensstämmt väl med källmaterialets innehåll, fastän de till stor del utforskar 1800-talets senare period. Följaktningen går det att konstatera att 1800-talets tidigare år var centrala i att lägga grunden för den kommande tiden. Modet, som bestod av det yttre uttrycket och de inre idealen, förmedlades för det mesta samstämmigt i de båda länderna och försåg läsarinna med en tydlig bild av hur den *hegemoniska femininiteten* såg ut – både i själ, kropp och tyg.

1800-talets mode kan med fördel forskas mer på, i synnerhet de tidigare perioderna. Modetidskrifter är ett rikt källmaterial som kan förtälja mycket om tiden, individerna som levde och den syn som rådde på exempelvis kultur och politik. Särskilt intressant vore det att se ännu fler transnationella jämförelser, för att se hur modet och den borgerliga kulturen färdades och konstruerades.

Litteraturförteckning

4.1 Källor

Blackwood's Lady's Magazine and Gazette of the Fashionable World (1850) vol. 28-29.

https://books.google.se/books/about/Blackwood_s_Lady_s_Magazine_and_Gazette.html?id=bEQFAAAAQAAJ&redir_esc=y

Court Magazine & La Belle Assemblée (1835) Vol. 7. HathiTrust Digital Library.

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.31951000969836o&seq=3>

The Englishwoman's domestic magazine (1855) vol. 4. HathiTrust Digital Library

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.319510007310598&seq=54>

Magasin för konst, nyheter och moder: tidningsskrift. Stockholm: Deleen. Årgång 1830, 1835 & 1840.

Stockholms mode-journal: tidskrift för den eleganta världen. Stockholm: Albert Bonniers förlag. Årgång 1845, 1850 & 1855.

The Court Magazine and Monthly Critic and Lady's Magazine & Museum of the Belles Lettres, Music, Fine Arts, Drama, Fashions, etc. (1845) vol. 15. HathiTrust Digital Library.

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=nyp.33433081646139&seq=1>

La Belle Assemblée: Court and fashionable magazine. (1830) vol.11. HathiTrust Digital Library <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.319510007310598&seq=1>

4.2 Litteratur

Beaujot, Ariel. (2012). *Victorian fashion accessories*. Oxford: Berg Publishers.

Bagerius, Henric (2019) *Korsettkriget: modeslaveri och kvinnokampen vid förra sekelskiftet*. [Stockholm]: Natur & Kultur.

Beetham, Margaret. (1996). *A magazine of her own?: domesticity and desire in the woman's magazine, 1800-1914*. London: Routledge.

Blomberg, Eva. (2006). *Vill ni se en stjärna? Kön, kropp och kläder i Filmjournalen 1919–1953*. Nordic Academic Press.

Breward, Christopher. (1995). *The culture of fashion: a new history of fashionable dress*. Manchester: Manchester University Press.

Dyer, R (1997) *White*, London/New York.

Easley, Alexis, Gill, Clare, & Rodgers, Beth (Eds.). (2019). *Women, Periodicals and Print Culture in Britain, 1830s-1900s: The Victorian Period*. Edinburgh University Press.

Edwards, Lydia. (2021). *How to read a dress: a guide to changing fashion from the 16th to the 21st century*. (Revised edition.) London: Bloomsbury Visual Arts.

Fukai, Akiko. (2006) (red.). *Fashion: A History from the 18th to the 20th Century: the Collection of the Kyoto Costume Institute. Vol. 1, 18th and 19th century*. Köln: Taschen.

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar. (2019). *Den kultiverade människan*. (2:a uppl.). Malmö: Gleerups.

Kawamura, Yuniya. (2018). *Fashion-ology: an introduction to fashion studies* (2nd edition). London: Bloomsbury Visual Arts.

Laver, James., De La Haye, Amy & Tucker, Andrew. (2020). *Costume and fashion: a concise history* (6:e ed.). New York, New York: Thames & Hudson, Inc.

Lykke, Nina. (2010). *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*. Taylor & Francis Group.

Rasmussen, Pernilla (2010) *Skräddaren, sömmerskan och modet: arbetsmetoder och arbetsindelning i tillverkning av kvinnlig dräkt 1770–1830*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

Severinsson, Emma. & Warkander, Philip. (red.) (2021). *Modevetenskap: perspektiv på mode, stil och estetik* (1:a uppl.) Stockholm: Appell förlag.

Severinsson, Emma. (2018). *Moderna kvinnor: modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1920-1933*. Diss. Lund: Lunds universitet.

Svanström, Yvonne. (2017) "En ny världsordning" i Sjöberg, M. & Cassel, K. (red.). *En samtidig världshistoria*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Steele, Valerie (1985) *Fashion and Eroticism: Ideals of Feminine beauty from the Victorian era to the Jazz age*, New York/Oxford.

Runefelt, Leif. (2020). *Den magiska spegeln: Kvinnan och varan i pressens annonser 1870-1910*. Nordic Academic Press.

Veblen, Thorstein (1912) *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, New York, NY: Macmillan Company.

Artiklar

Andersson, Gudrun. (2020). "Too anxious to please: moralising gender in fashion magazines in the early nineteenth century." *History of Retailing and Consumption*, 6(3).

Bergman, Helena & Severinsson, Emma (2021). "Kvinnohistorier: kvinnor i svensk historisk forskning", *Historisk tidskrift*, Vol. 141, nr 3, s. 400.

Blanchard, Mary. W. (1995). Boundaries and the Victorian Body: Aesthetic Fashion in Gilded Age America. *The American Historical Review*, 100(1).

Brah, Avtar. & Phoenix, Ann. (2004). "Ain't I A Woman? Revisiting Intersectionality." *Journal of International Women's Studies*, Vol. 5: Iss. 3, Article 8.

Breward, Christopher. (1994). "Femininity and Consumption: The Problem of the Late Nineteenth-Century Fashion Journal." *Journal of Design History*, 7(2), 71–89.

Boardman, Kay. (1998). "'A material girl in a material world': the fashionable female body in Victorian women's magazines." *Journal of Victorian Culture*, 3(1), 93–110.

Hahn, Hazel. (2005). "Fashion Discourses in Fashion Magazines and Madame de Girardin's *Lettres parisiennes* in July-Monarchy France (1830–48)." *Fashion Theory*, 9(2), 205–227.

Hilborn, Emma. "Den eleganta cyklisten: cykling, mode och kvinnlighet i sekelskiftets svenska och danskadamtidningar", *Historisk tidskrift*, Vol. 138, nr. 1, 2018, s. 28-31.

Nicklas, Charlotte. (2014). "One Essential Thing to Learn is Colour: Harmony, Science and Colour Theory in Mid-Nineteenth-Century Fashion Advice." *Journal of Design History*, Volume 27, Issue 3.

Roberts, Helene E. (1977). "The Exquisite Slave: The Role of Clothes in the Making of the Victorian Woman." *Signs*, 2(3).

Runefelt, Leif. (2019). "The corset and the mirror. Fashion and domesticity in Swedish advertisements and fashion magazines, 1870–1914." *Swedish advertisements and fashion magazines*.

Ågren, Maria. (2005). "Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning." *Historisk tidskrift*, 125(2).

